

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**PROFESYONEL SPORCULARA GÖRE FUTBOLDA
SALDIRGANLIĞI TEŞVİK EDEN FUTBOL ETKENLERİNİN
ARAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erdal AKSOY

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZMADEN

BALIKESİR - 2018

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

PROFESYONEL SPORCULARA GÖRE FUTBOLDA
SALDIRGANLIĞI TEŞVİK EDEN FUTBOL ETKENLERİNİN
ARAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erdal AKSOY

TEZ SINAV JÜRİSİ

Prof. Dr. Fahri AKÇAKOYUN
Balıkesir Üniversitesi - Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZMADEN
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi - Üye

Dr. Öğr. Üyesi Alper KARTAL
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi - Üye

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZMADEN

BALIKESİR - 2018

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL VE ONAY**

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı çerçevesinde
yürütülmüş olan

**Profesyonel Sporculara Göre Futbolda Saldırganlığı Teşvik Eden Futbol
Etkenlerinin Araştırılması**

başlıklı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 16 /08 / 2018

TEZ SINAV JÜRİSİ
Prof. Dr. Fahri AKÇAKOYUN
Balıkesir Üniversitesi
Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZMADEN
Aydın Adnan Menderes
Üniversitesi
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Alper KARTAL
Aydın Adnan Menderes
Üniversitesi
Üye

Yukarıdaki Yüksek Lisans Tezi, sınav jüri komisyonu tarafından imzalanarak
28/08/2018 tarihinde teslim edilmiştir.

Prof. Dr. Şükrü Metin PANCARCI
Enstitü Müdürü V.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim (16/08/2018).

Erdal AKSOY

E. Aksoy

TEŞEKKÜR

Bu çalıőmamda ve hayatımda çok önemli yerleri olan ve bana her zaman yardımcı olan tez danıőmanım olan Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZMADEN'e, tezimin yazım aşamasında bana her türlü konuda yardımcı olan Arő. Gör. Abdullah DÜĞENCİ ve Öğr. Gör. Yasin YILDIZ'a, bu süreçte hep yanımda olan arkadaşım Gökhan DEMİREL'e katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Ayrıca benim bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan, her zaman desteklerini hissettiğim ve her koşulda yanımda olup bana güç veren, hep inanan annem Fatma AKSOY ve babam Hamit AKSOY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
TABLolar DİZİNİ	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Cümlesi	5
1.2. Sınırlılıklar	6
1.3. Sayılılar	6
1.4. Hipotez	6
1.5. Araştırmanın Önemi	7
1.6. Araştırmanın Amacı	8
2. GENEL BİLGİLER	9
2.1. Saldırganlık Kavramı	9
2.1.1. Saldırganlığın Tanımı	9
2.2. Saldırganlık Teorileri (Kuramları)	12
2.2.1. İçgüdü Teorisi	12
2.2.2. Engellenme-Saldırganlık Teorisi	13
2.2.3. Biyolojik Teori	15
2.2.4. Sosyal Öğrenme Teorisi	16
2.2.5. Dürtü Teorisi	17
2.2.6. İpucu Uyarılmış Teorisi	18
2.3. Saldırganlığın Analizi	18
2.4. Şiddet Kavramı	19
2.4.1. Şiddetin Tanımı	19
2.4.2. Şiddet Biçimleri	20
2.5. Futbolda Saldırganlık ve Şiddet	24
2.6. Futbolda Saldırganlığa İlişkin Referans Grupları	27
2.6.1. Spor Medyası	27
2.6.2. Seyirci-Rakip Seyirci ve Amigolar	29
2.6.3. Antrenör	30
2.6.4. Futbolcu	32
2.6.5. Kulüp Yöneticileri	34

2.6.6. Güvenlik Güçleri.....	35
2.6.7. Hakem	36
2.6.8. Futbol Federasyonu.....	37
2.7. Futbolda Şiddetin Önlenmesine Yönelik Yasalar ve Önlemler	38
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	41
3.1. Araştırmanın Modeli	41
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	41
3.3. Veri Toplama Araçları	42
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	43
3.3.2. Futbol Seyirci Saldırganlığı Ölçeği	43
3.4. Araştırmanın Bağımlı Bağımsız Değişkenleri	44
3.5. Verilerin Toplanması	44
3.6. Verilerin Analizi.....	44
4. BULGULAR.....	45
4.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	45
5. TARTIŞMA.....	98
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
6.1. Sonuç.....	107
6.2. Öneriler	108
KAYNAKLAR	111
EK-1. ÖZGEÇMİŞ	118
EK-2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	119
EK -3. FUTBOL SEYİRCİ SALDIRGANLIĞI ÖLÇEĞİ	120

ÖZET

Profesyonel Sporculara Göre Futbolda Saldırganlığı Teşvik Eden Futbol Etkenlerinin Araştırılması

Bu çalışmada amaç profesyonel futbolcuların bakış açısından, futbol branşı ile doğrudan bağlantısı olan referans gruplarını oluşturan, medya, seyirci, antrenör, kulüp yöneticisi, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, hakem ile bunların saldırganlık üzerinde etkilerini araştırmaktır.

Araştırmanın evrenini, 2016 yılının Ocak ve Aralık ayları içerisinde, Türkiye’de görev yapan profesyonel futbolcular oluşturmaktadır. Örneklemi ise Türkiye Futbol Federasyonu’na kayıtlı Ege Bölgesinde farklı liglerde forma giyen 600 profesyonel futbolcu arkadaşımız ile işbirliği yapılarak oluşturulmuştur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, profesyonel futbolcuların demografik bilgileri ile birlikte, futbolda farklı referans gruplarının seyirci saldırganlığı üzerinde hangi düzeyde etkili olduklarını belirlemeye yönelik 78 maddeden oluşan 20 soruluk bir anket uygulanmıştır. Ön uygulama anketlerinden elde edilen verilerin yardımıyla anket maddelerinin güvenilirlik analizi yapılmıştır ve ankette yer alan 78 maddenin güvenilirlik-geçerlik katsayısı (Crombach alfa değeri) 0.9303 olarak bulunmuştur. Anketimizdeki verilerin geneli sınıflama ve sıralama ölçme düzeylerine uygunluk göstermektedir. Anketimizdeki veriler, istatistiksel sonuçları elde edilme aşamasında uygunluğuna bakılmak suretiyle ki-kare ilişki testi uygulanarak yorumlanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde ve yorumlarda $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 18.0 istatistik programı kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, neden değil, daha çok sonuç olarak görülebilecek seyirci saldırganlığına karşı alınacak tedbirlerin, etkili unsurlar olarak, özellikle hakem, medya, futbolcu, kulüp yöneticisi, Futbol Federasyonu ve güvenlik güçleri de göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, futbolda saldırganlık, profesyonel futbolcu, saldırganlık.

ABSTRACT

The Analysis of the Factors Encourager Aggression in Football in Accordance With Professional Players

The purpose of this study is to investigate, from the point of Professional footballers, the reference groups which are directly related to football, such as media, supporters, coaches, club managers, football players, security forces, football federation, and referees and their impacts on aggression.

Population of the study consists of professional footballers who have worked in Turkey Football Federation between January 2016 to December 2016. Whereas, the sample of the study consists of different 600 professional footballers who are selected in Aegean region cooperation with of Turkish Football Federation.

In order to collect data for this study, a survey comprising 78 clauses and 20 questions is carried out in order to determine the demographic information of professional footballer and the level of impact of various reference groups on supporter aggression in football.

The reliability analysis is carried out with the help of data obtained from preapplication surveys and the reliability-validity coefficient (Cronbach alpha value) of the 78 clauses are found as 0.9303. The data obtained from our survey are interpreted with the application of chi-square test by considering the validity of collection stage. During the statistical analysis and interpretation of data, significance level of $\alpha=0.05$ is taken into account. For the evaluation of the data, SPSS 18.0 statistical software is used.

According to the findings of the study, the precautions against supporter aggression, which could be considered as a result instead of being a reason, have to be determined taking especially referee, media, football player, club manager, football federation, and security forces into consideration as the effective elements.

Keywords: Football, aggression in football, professional footballer, aggression.

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

FİFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
TDK	: Türk Dil Sözlüğü
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
UEFA	: Avrupa Futbol Birlikleri (Federasyonları) Birliği

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 3.1.	Kulüp ve Futbolcu Sayısı.....	42
Tablo 4.1.	Türkiye Futbol Ligi Ege Bölgesi Profesyonel Futbolcu Dağılım Sonuçları.	45
Tablo 4.2.	Futbolcuların Maddi Durum, Yaş, Eğitim ve Fiziksel Saldırıya Uğrama Değişkenine Göre Dağılım Sonuçları.	46
Tablo 4.3.	Futbolculara Göre Seyirci Saldırganlığında Referans Gruplarının Frekans Dağılım Sonuçları.	47
Tablo 4.4.	Futbolculara Göre Spor Medyası Davranışlarının Futbol Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.	48
Tablo 4.5.	Spor Medyası Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları.	50
Tablo 4.6.	Spor Medyası Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerinin Anova ve Tukey Testi.	51
Tablo 4.7.	Fiziksel Saldırganlığa Uğrama Durumlarına Göre Futbolcuların Medya Davranışlarının t Testi Sonuçları.	52
Tablo 4.8.	Futbolcuların Eğitim Durumlarına Göre Spor Medyası Davranışlarının Karşılaştırılması Davranışları t Testi Sonuçları.	54
Tablo 4.9.	Profesyonel Futbolculara Göre Seyircilerin Seyirci Saldırganlığında Frekans Dağılım Tablosu Sonuçları.	55
Tablo 4.10.	Seyirci davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları	56
Tablo 4.11.	Seyirci Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerine Göre Anova ve Tukey Testi.....	57
Tablo 4.12.	Futbolcuların Fiziksel Saldırganlığa Maruz Kalma Durumlarının Seyirci Davranışlarının t Testi Sonuçları.	59

Tablo 4.13. Futbolcuların Eğitim Düzeylerine Göre Seyircinin Seyirci Saldırganlığı Davranışlarının Etki Seviyesi t Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.14. Antrenöre İlişkin Davranışların Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etkileri. Frekans Tablosu Sonuçları.	60
Tablo 4.15. Antrenör Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları.	63
Tablo 4.16. Antrenör Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerine Göre Anova ve Tukey Testi.....	64
Tablo 4.17. Futbolcuların Eğitim Düzeylerine Göre Antrenörler Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları.	66
Tablo 4.18. Futbolcuların Saldırganlığa Uğrama Durumlarına Göre Antrenörler Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları.....	67
Tablo 4.19. Futbolculara Göre Farklı Futbol Unsurlarından Futbolcuların Futbol Seyircisi Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.	68
Tablo 4.20. Futbolcu Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları.	70
Tablo 4.21. Futbolcu Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerine Göre Anova ve Tukey Testi.....	72
Tablo 4.22. Futbolcuların Eğitim Düzeylerine Göre Futbolcu Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları.	74
Tablo 4.23. Futbolcuların Saldırganlığa Uğrama Durumlarına Göre Futbolcu Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları	75
Tablo 4.24. Futbolculara Göre Farklı Futbol Unsurlarından Kulüp Yöneticilerinin Futbol Seyircisi Saldırganlığına Etkisi Frekans Dağılımı.	76

Tablo 4.25. Kulüp Yönetici Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları..	78
Tablo 4.26. Kulüp Yönetici Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerine Göre Anova ve Tukey Testi.....	79
Tablo 4.27. Profesyonel Futbolcuların Eğitim Seviyesi Göre Kulüp Yöneticisi Davranışlarının Karşılaştırılması t Testi Sonuçları.....	80
Tablo 4.28. Futbolcuların Saldırganlığa Uğrama Durumlarına Göre Kulüp Yöneticisi Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları.....	81
Tablo 4.29. Futbolculara Göre Farklı Futbol Unsurlarından Emniyet Mensuplarının Futbol Seyircisi Saldırganlığına Etkisi Frekans Dağılımı.	82
Tablo 4.30. Emniyet Mensupları Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları.....	83
Tablo 4.31. Emniyet Mensupları Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerine Göre Anova ve Tukey Testi.....	84
Tablo 4.32. Profesyonel Futbolcuların Eğitim Düzeyleri Durumlarına Göre Emniyet Mensupları Davranışlarının Karşılaştırılması t Testi Sonuçları.	85
Tablo 4.33. Futbolcuların Saldırganlığa Uğrama Durumlarına Göre Emniyet Mensupları Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları.	86
Tablo 4.34. Futbolculara Göre Farklı Futbol Unsurlarından Futbol Hakemlerinin Futbol Seyircisi Saldırganlığına Etkisi Frekans Dağılımı.	87
Tablo 4.35. Futbol Hakemi Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları..	88

Tablo 4.36. Futbol Hakemi Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerine Göre Anova ve Tukey Testi.....	89
Tablo 4.37. Profesyonel Futbolcuların Eğitim Düzeyi Durumlarına Göre Futbol Hakemi Davranışlarının Karşılaştırılması t Testi Sonuçları..	90
Tablo 4.38. Futbolcuların Saldırganlığa Uğrama Durumlarına Göre Futbol Hakemi Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları..	91
Tablo 4.39. Futbolculara Göre Farklı Futbol Unsurlarından Futbol Federasyonu Futbol Seyircisi Saldırganlığına Etkisi Frekans Dağılımı.	92
Tablo 4.40. Futbol Federasyonu Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Profesyonel Futbolcuların Yaşlarına Göre Anova ve Tukey Testi Sonuçları.....	93
Tablo 4.41. Futbol Federasyonu Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Düzeylerinin Maddi Durum Düzeylerine Göre Anova ve Tukey Testi.....	94
Tablo 4.42. Profesyonel Futbolcuların Eğitim Düzeyi Durumlarına Göre Futbol Federasyonu Davranışlarının Karşılaştırılması t Testi Sonuçları..	96
Tablo 4.43. Futbolcuların Saldırganlığa Uğrama Durumlarına Göre Futbol Federasyonu Davranışlarının Seyirci Saldırganlığında Etki Seviyesi t Testi Sonuçları.....	97

1. GİRİŞ

Spor, ferdin tabii çevresini beşeri çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren, belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak, boş zaman faaliyeti kapsamı içinde veya tam zamanını alacak şekilde meslekleştirerek yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruhi ve fiziki geliştiren, içerisinde birbirinden farklı spor dallarını içeren rekabetçi dayanışmacı ve kültürel bir olgudur (Özmaden ve ark., 2016). Aynı zamanda spor kişilerin psikolojik, sosyolojik durumlarını doğrudan etkileyen bir araç olmakla beraber sportif etkinliklerde bulunan kişilerin hayatlarını pozitif anlamda etkileyen önemli bir unsurdur (Yıldız ve Ekici, 2017).

Spor, başlangıç olarak basit bir oyun ve meşgul olunan işten uzaklaşma zaman geçirme faaliyeti gibi gözüke de günümüzde siyasi, ekonomik, hukuki, ticari bakımdan ve uluslararası barış açısından oldukça önemli hale gelmiştir (Atalay, 2012). Futbol ise spor branşları arasında en popüler olanıdır. Yaş, dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın 7 den 70'e herkesin çok sevdiği bu oyunun geçmişi de, çok eskiye dayanmaktadır. Yüzyıllardır yapılan araştırmalarda, farklı derecelere göre değişen en az yarım düzine farklı oyun ortaya çıkarır ve futbolun tarihsel gelişiminin izini sürdürebilir. İnsanlar top ile oynamaya çok eski tarihlerde başlamıştır. Mısır'da mezarlardaki duvar resimlerinde ayakla top oynayan insanlara rastlanmıştır. Hatta o yıllarda, 7.5 cm çapında deri veya ketenden yapılmış toplar 2500 yıl önceden günümüze kadar gelmiş ve bazı müzelerde sergilenmiştir. M.Ö. 2500 yıllarında da Çin'de yere dikilmiş iki mızrak arasından bir topu tekmeleyerek geçirmeye çalışarak talim yapıldığıda bilinmektedir. Orta Asya Türklerinin de kız ve erkeklerden oluşan karma takımlarla, topa el ile dokunmanın kural dışı olduğu, sadece ayak ve kafa ile vurularak rakip takımın kale çizgisinden içeriye geçirmek için mücadele ettikleri kaynaklarda yer almaktadır. Kaşgarlı Mahmut'un da içlerinde bulunduğu pek çok tarihçinin kitaplarında da Türklerin oynadığı Tepük isimli bir oyundan bahsedilir. Kaynaklara göre bu oyunun kuralları günümüz futboluna benzemektedir. Elle oynamak kural dışıdır. Faullü hareketler belirlenmiştir, top oyun alanının dışına

çıkamaz. Futbol, tarih boyunca tüm medeniyetlerde nerdeyse bütün özellikleri açısından benzer biçimlerde görülmektedir. Bugünkü son haline en benzer seklini ise 17. yüzyılda İngiltere'de almıştır. Her şey 1863'te İngiltere'de başlamıştır. Rugby futbol ve dernek futbolunun farklı unsurları toplanarak sporun ilk yönetim organı olan İngiltere Futbol Birliğini kurmuşlardır (Gül, 14 Temmuz 2018).

Bugün, futbol hayranlarının sayısı artık milyarlarla ifade edilmektedir. Futbola karşı olan bu yoğun ilgi, onu ister istemez diğer spor dallarının dışında farklı bir konuma getirmiştir. Tüm branşlar gibi futbolun da bağlı olduğu uluslararası kurumlar vardır: FIFA ve UEFA. Bu kuruluşlar, futbol kurallarından başlayarak, futbolcuların, hakemlerin, kulüp yöneticilerinin ve seyircilerin uyması gereken şartları belirleyen temel kuruluşlardır. Yine bu kuruluşlar, gün geçtikçe hızla yayılan ve gelişen futbola, gerek futbolcuların çalışma şartlarını iyileştirmek gerekse seyircilere daha iyi izleme, zevk ve haz duyma imkânı verebilecek gelişmeler sağlamaktadır. Dolayısıyla futbolun gelişmesine ve daha geniş kitlelere yayılmasına hız kazandırmaktadır (Özmaden, 2004).

Spor, günümüzde Dünyada her bir noktada izleyici kitlesine sahip ve gün geçtikçe sayısal olarak hızla artan ve hızla gelişen endüstri halini almıştır. Ekonomik taraftan baktığımızda ise, milyonlarca insanı kapsayan büyük bir sektör haline gelmiştir. Bu sektörün gerek üretiminde, gerekse de tüketiminde Dünyada milyonlarca insanı yakından ilgilendiren durumlar söz konusudur. Bundan dolayı spor müsabakalarına olan bakış, gün geçtikçe değişikliğe uğramakta ve önem kazanmaktadır. Spor müsabakalarında her geçen gün daha iyi sonuçlar almak ve çok daha iyi performans göstermek gerekmektedir (Özen ve ark., 2013).

'Spor, her zaman daha iyi olmak, daha ileriye gitmek, daha güçlü olup zirvede yer alma isteğiyle yapılan bir mücadele ise de aynı zamanda evrensel ilke ve kurallarla göre oynanan bir yarış ve eğlencedir. Gerçek anlamda spor, müsabaka ve rakip olmanın yanı sıra dostluk, kardeşlik ve barıştır. Ancak sporun olmazsa olmazları, seyirci ve taraftarların bireysel ya da sosyal nedenlerle bu amaçları görmezlikten gelmeleri, saldırgan davranış içinde olmaları ve şiddet eğilimi içinde olmaları, sporu farklı bir alana yönlendirmiştir' (Özsoy, 2013).

Bir kulübün varlığını sürdürebilmesi için düzenli bir gelirin olması gerekmektedir. Bu gelirin önemli bir bölümünü televizyon gelirleri, futbolcu transferleri ve seyirci hâsılatları oluşturmaktadır. En önemli gelir kaynaklarından biri olan seyirciyi müsabakaya çekebilmek için bazı kriterleri yerine getirmek gerekmektedir. Bunlardan bazıları, o kulübün hedeflerinin seyirci açısından tatminkâr olması (şampiyonluğa hedef koyması), yetenekli ve yıldız futbolcularının olması veya satın alınması, takımın diğer kulüplere göre popüler olması, takımının stadının güzel olması ve ulaşımın elverişli olmasıdır. Böylece hem seyirci sayısında bir artış olur, hem de kulüp kazancı artar. Kazançla birlikte fazla izleyicinin de getirebileceği bazı zorluklar ve problemler de olabilmektedir. Çünkü futbol seyircisi olmadan futbolu hayal etmek imkansızdır. Eğer futbol bir gösteri sporu ise, seyirci de bu gösterinin en önemli parçasıdır. Tribünleri doldurmak futbolu daha eğlenceli bir şölene dönüştürmektedir. Gündelik zamandan uzaklaşmak isteyen seyirciler tribüne gelerek tuttukları takımları destekleyip, iyi ve güzel futbol ile mutlu olurlarken galip gelmek isterler. Mağlubiyet veya buna benzer ters durumlarda ise veya haksızlığa uğradıklarını düşünürlerse o zaman bazı problemler ortaya çıkarabilmektedirler.

“Sporun içinde var olan sonuca yönelik amaçlardaki farklılıklar, çeşitli araçları da doğurmuştur. Kazanmak için yapılan her şeyin normal karşılanması, sporun asıl amacından çıkılarak saha içerisinden çok saha dışına çıkmasına neden olmuştur. Spor organizasyonlarının bölünmez parçalarından olan oyuncu, yönetici, ve seyirci, hep farklı hesaplar peşinde oldukları için tatlı rekabetler kavgalara, ebedi dostlukların ebedi düşmanlıklara dönüşmesi şeklini almıştır. Sporda şiddet, bilindiği gibi artık bir sebep değil, sonuç haline gelip sosyolojik ve psikolojik bir sorun haline gelmiştir. Bu nedenle, nasıl ortaya çıktığı ve nelerden beslendiği çok iyi araştırılıp sosyal ve psikolojik alt yapısının çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir” (Biçici, 2013).

Psiko-sosyal açıdan bakıldığında, futbol seyircilerin günlük hayatlarında olduklarından daha farklı kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Futbol müsabakaları, özellikle kalabalıkların içinde kişiliğin kaybolması ve çeşitli dış etkenlerle, istenilen veya istenilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortamdır (Karagözoğlu ve Ay, 1997).

Saldırganlık davranışı, insanın doğasında vardır ve kişinin yaş düzeyine bakmaksızın, bir engel karşısında göstermiş olduğu evrensel bir tepkidir (Kuru, 2000). Saldırganlık, içgüdüsel olmakla beraber sonradan öğrenilebilir ya da yönlendirilebilir bir niteliktedir. Bu anlamda, içgüdüsel bir şekilde ortaya çıkan saldırganlığın, süreç içinde yönlendirilebilir bir duruma dönüşmesi spor müsabakalarında, özellikle de futbolda büyük bir öneme taşır. Futbolun amacı hem oynayanların hem de izleyenlerin zevk almalarına imkan sağlamasıdır. Günümüzde Türkiye’de ve Dünyada futbol kadar kitlelere ulaşan başka bir spor yoktur (Konter, 1996).

Ülkemizde nüfus artışı, büyükşehirlerde çarpık kentleşme, ve insanların arasındaki gelir dağılımlarında oluşan dengesizliklerin ilerleyerek artması; siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak kültürel bir düşüş ve yozlaşmaya neden olmuştur. Bu olumsuzlukların yol açtığı bireysel anomi, bu alt kültürü oluşturan kitlelerde büyük bir öfke yoğunluğuna sebep olmaktadır. Sporda şiddet olaylarına kendini yeterince eğitememiş, saldırganlık dürtüsünü bastıramayan, kontrol edemeyen, günlük hayatta amaç ve beklentilerine ulaşamayan, yeterince sosyal olmayan, benlik, kimlik arayışı içinde olan ve kişilik bunalımı içinde bulunan gençlerin yol açtığı bilinmektedir. Sporda şiddet ve saldırganlık olaylarında kitle psikolojisinin rolü büyüktür (Köknel, 1996).

Türkiye’deki futbol bir yaşam biçiminden daha çok bir ifade şekli, toplumsal bir retoriktir. Futbolun Türkiye için böyle bir işleve dönüşmesinde sosyo-kültürel yapının bu coğrafyaya özgü geleneksel ve güncel etkilerinden söz edilebilir (Doğan, 1999). Futbolun saha dışı olayları ve şiddet görüntüleri çoğu zaman fanatik adı verilen bireylerin içlerindeki şiddetin sebebini futbola dayanarak dışa vurdukları durumlar olarak açıklanır. Oysa saha dışındaki olaylar sadece bireysel şiddet yüzünden yaşanmaz (Ozanser, 2017). Futbol kendisini oluşturan seyirci, hakem, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, spor yöneticileri, medya ve antrenörden oluşan ayrılmaz bir bütündür. Saldırgan davranışların ortaya çıkmasında, en önemli etken her ne olursa olsun kazanma arzusu içinde olan futbolcular kadar, diğer referans guruplarının da büyük bir etkisi bulunmaktadır. (Yetim, 2000).

Bir zincirin halkası gibi düşündüğümüzde, futbolu oluşturan futbol referans gruplarından herhangi birinde sorun çıktığı zaman, tamamıyla şiddet dereceleri farklı olsa da mutlaka etkilenmektedir. Örneğin; medyanın taraflı ve kışkırtıcı yazıları seyirciyi etkilemekte ve taşkınlıklara sebep olabilmektedir. Taşkınlıklar sadece tribünde kalmayıp, güvenlik güçlerini de aşarak, futbolculara ve hakemlere kadar yansımaktadır ya da futbolcunun yapmış olduğu bir saldırganlık olayından sonra aldığı ceza ile kulübünü ve diğer unsurları etkilediği gibi (Özmaden, 2004). Futbolda şiddet söz konusu olduğunda, öncelikle seyirci saldırganlığı akla gelmekte ve çeşitli psikolojik gerekçelere dayandırılmaya çalışılmaktadır. Yazılı ve görsel medyadaki spor otoritelerinin beyanlarında ve akademisyenlerin yaptığı çalışmalarda dile getirdikleri bu konuda değişik fikirler olmakla birlikte, genel kanı tribünlerin problem yuvaları hâlini almış olmasıdır. Böylelikle taraftarların davranışlarında istenmedik değişiklikler oluşabilmektedir. Tuttukları takımlarına karşı davranışlarında bazen tutkulu bazen saldırgan, rakip takım futbolcularına, yönetimine, antrenörüne karşı saygısız, hakemlere karşı saldırgan, keza güvenlik güçlerine karşı bile sorumsuz hâlleri spor kamuoyu tarafından açıkça gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, kitlesel şiddetin ortaya çıkmasında seyircilerin gerçekten bir neden mi yoksa sonuç mu olduğu araştırmacılar tarafından tartışılmaktadır. Özellikle dış etkenler olarak futbol sporunu kuşatan çeşitli referans gruplarının seyirci saldırganlığı üzerindeki etkilerini ve yaratılan etkinin seviyesinin bilinmesi önemlidir (Özmaden, 2004).

Bu çalışmanın amacı, futbol sporuyla doğrudan ilişkili referans gruplarını oluşturan, medya, seyirci, antrenör, futbolcu, yönetici, güvenlik güçleri ve hakem davranışları, Futbol Federasyonu uygulamalarının futbolda seyirci saldırganlığı üzerine etkilerini profesyonel futbolcu perspektifinden hareketle araştırmak; profesyonel görüşlerinin yaş, saldırganlığa uğrama ve eğitim durumu bakımından farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir.

1.1. Problem Cümlesi

Profesyonel futbolda var olan şiddet ve saldırganlığın nedeni nedir ve bu saldırganlığı tetikleyen faktörler nelerdir?

1.2. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın ana sınırlılıklarının dışındaki alt sınırlılıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Araştırma Ege Bölgesi sınırları içerisinde 2016-2017 yılı profesyonel liglerde futbol oynayan, profesyonel futbolcularla sınırlandırılmıştır.

2. Futbolcular saldırganlığa uğrama düzeyleri hakkında veri elde edilmek için sınırlandırılmıştır.

3. Elde edilen veriler geliştirilen anket formundaki sorular ile sınırlandırılmıştır.

1.3. Sayıtlar

1. Araştırma kapsamında geliştirilen anket formuna katılım sağlayan profesyonel futbolcuların görüşlerini içtenlikle yanıtlayacakları varsayılmıştır.

2. Güvenilir veri toplama amacıyla geliştirilen anket formunun bu amacını yerine getirdiği, doğru ve güvenilir veriler elde edildiği varsayılmıştır.

1.4. Hipotez

Hipotez 1: Profesyonel futbolcuların yaş düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar vardır.

Hipotez 2: Profesyonel futbolcuların eğitim düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar vardır.

Hipotez 3: Profesyonel futbolcuların saldırganlığa uğrama düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar vardır.

Hipotez 4: Profesyonel futbolcuların gelir düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar vardır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Spor, ferdin tabii çevresini beşeri çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren, belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak, boş zaman faaliyeti kapsamı içinde veya tam zamanını alacak şekilde meslekleştirerek yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruhi ve fiziki geliştiren, içerisinde birbirinden farklı spor dallarını içeren rekabetçi dayanışmacı ve kültürel bir olgudur (Özmaden ve ark., 2016).

Bugün, futbol hayranlarının sayısı artık milyarlarla ifade edilmektedir. Futbola karşı olan bu yoğun ilgi, onu ister istemez diğer spor dallarının dışında farklı bir konuma getirmiştir. Tüm branşlar gibi futbolun da bağlı olduğu uluslararası kurumlar vardır: FIFA ve UEFA. Bu kuruluşlar, futbol kurallarından başlayarak, futbolcuların, hakemlerin, kulüp yöneticilerinin ve seyircilerin uyması gereken şartları belirleyen temel kuruluşlardır. Yine bu kuruluşlar, gün geçtikçe hızla yayılan ve gelişen futbola, gerek futbolcuların çalışma şartlarını iyileştirmek gerekse seyircilere daha iyi izleme, zevk ve haz duyma imkanı verebilecek gelişmeler sağlamaktadır. Dolayısıyla futbolun gelişmesine ve daha geniş kitlelere yayılmasına hız kazandırmaktadır (Özmaden, 2004).

Psiko-sosyal açıdan bakıldığında, seyircilerin günlük hayatlarının dışına çıkarak farklı kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Futbol müsabakaları, özellikle kalabalıkların içinde şahsiyetin kaybolması ve çeşitli dış uyarıcıların etkisiyle çeşitli arzu edilen veya edilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortam olmaktadır (Karagözoğlu ve Ay, 1997).

Ülkemizde son yıllarda spor kaynaklı şiddet olaylarında bir artış görülmektedir. Bu bağlamda birbirine çok karıştırılan şiddet ve saldırganlık kavramlarını açıklamakta yarar vardır. Şiddet ile saldırganlık terimleri karışıklığa yol açan, çoğu zaman da birbirinin yerine kullanılan tanımlardır. Bu sebeple, futbol sporuyla doğrudan ilişkili referans gruplarını oluşturan, yazı ve görsel medya, seyirci davranışı, antrenör tutumu, futbolcu, yönetici, güvenlik güçleri ve hakem davranışları, futbol federasyonu uygulamalarının futbolda seyirci saldırganlığı üzerine etkilerini profesyonel futbolcu bakış açısından hareketle araştırmak;

profesyonel görüşlerinin yaş, saldırganlığa uğrama ve eğitim durumu bakımından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek açısından önemli bulunmuştur.

1.6. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, araştırmanın da problem cümlesi olan “Türk futbolunda var olan şiddet ve saldırganlığın nedeni nedir ve bu saldırganlığı tetikleyen faktörler nelerdir?” sorusuna cevap arayarak Ege Bölgesinde futbol oynayan profesyonel futbolcuların bakış açısından, futbol branşı ile doğrudan bağlantısı olan referans gruplarını oluşturan, medya, seyirci, antrenör, kulüp yöneticisi, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, hakem ile bunların saldırganlık üzerinde etkilerini araştırmaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Saldırganlık Kavramı

2.1.1. Saldırganlığın Tanımı

Saldırganlıkla ilgili genel olarak birbirine yakın birçok tanım yapılmaktadır. Günlük dilde sürekli kullanılan saldırganlık tanımlanması zor bir sözcüktür. Bazı bilim adamları saldırganlığı insan doğasında var olan bir öldürme içgüdüğü olarak tanımlamaya çalışırken, bazıları da denetlenebilen ve önceden tahmin edilebilen, öğrenilmiş bir sosyal davranış olarak tanımlama eğilimi göstermişlerdir.

Saldırganlık, TDK sözlüğünde 1. Saldırgan olma durumu, 2. Saldırgan bir biçimde davranma, 3. Bireyin kendi düşünce ve davranışların dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, TDK, 20 Nisan 1998).

Saldırganlık (aggression), öfke ve düşmanlık hisleri ile ilgili bir terim olarak, tehdit edilme, aşağılanma, engellenme durumlarına tepki olarak meydana gelir ve bir güdü olarak işlevde bulunur (Cliford, 2015). Saldırganlığın doğuştan gelen bir davranış olduğunu ya da sonradan ortaya çıkan bir durum olduğu ile ilgili çeşitli düşünceler ortaya atılmıştır. Bununla ilgili bazı düşünce ve yazılar şunlardır:

Saldırganlık; yenmek, yönetmek, hakim olmak amacıyla güçlü, etkili bir hareket, eylem, işlem; bir işi bozma, engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı ve tahrip edici amaç taşıyan bir davranıştır. Şiddet ve terör, saldırganlığın çeşit ve derecelerini oluşturmaktadır (Erten ve Ardalı, 1996). Baumann (1998)'e göre saldırganlık, saldırgan eylemde bulunmaya yönelik içsel bir yatkınlığı gösteren kişilik özelliği olarak anlaşılmaktadır. Bu özelliği görmek olası değildir. Aksine, uygun davranış biçimlerine göre tahmin edilir. Saldırganlık her zaman eyleme yol açan bir durumla bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Ancak bundan sonra heyecan kısmına zarar vermeye yönelik bilinçli niyetten ayırma imkânı ortaya

çıkar. Saldırganlık özelliğinin yükselmesi saldırgan davranışlarda bulunulması ihtimalini arttırabilir. Fakat her durumda aynı sonuç meydana çıkmamaktadır (Baumann, 1998).

Saldırganlık denilince, insanların ilk aklına gelen içeriğinde şiddet olan, kaba kuvvet kullanımını gerektiren, karşısında bulunan kişiyi inciten bir davranışı düşünmektedirler. Ancak saldırganlık sadece fiziki değil aynı zamanda sözel olarak da gerçekleştirilebilir (Çelik, 2007). Saldırganlık, günlük konuşmada çeşitli davranışları, duyguları, tutumları anlatmak için kullanılan bir terimdir. Bu terimin çok fazla anlam içeriyor olması tanımlama zorluğunu da beraberinde getirmektedir (Tiryaki, 1997).

Psikoloji literatüründe, saldırganlığın bir kişi veya nesnenin zarar görmesi şeklinde anlaşılması konusunda büyük ölçüde bir birliktelik bulunmaktadır. Garbel, sporda engelleme ve zarar verme ayırımını yapmaktadır. Spor dalına özgü kurallar çerçevesinde belirli bir engelleme söz konusudur ve bu sporcular tarafından karşılıklı olarak beklenilmektedir. Kuralların ihlâl edildiği noktadan itibaren gerçek saldırgan davranışa geçiş gerçekleşir. Genel kabul gören kuralların dışına çıkarak rakibe zarar verme maksadıyla hareket edilmesi durumunda, saldırgan davranıştan söz edilebilir. Mantıklı ve akılcı olan bu ayırım sayesinde saldırganlığın faaliyetle eş tutulması önlenir, yine de bu tanımlama, saldırganlıkla ilgili bütün görüşleri açıklamaya yetmektedir (Baumann, 1998). Engellenme duygusuna karşıt olarak verilen en karakteristik tepkilerden birisi saldırganlıktır. Saldırganlık, başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış ya da eylem olarak tanımlanabilir (Freedman ve ark., 1993).

Saldırganlığın nereden kaynaklandığı sorusu tüm insanlık ve özellikle de psikanalistler tarafından öteden beri cevabı aranan bir sorudur. Çoğu zaman şiddet, içgüdüsel olduğu için toplumsallaşma sürecinde çok az değişiklik gösteren, ya da sadece çevre etkilerinden kaynaklanan bir davranış olarak görülmektedir. Şiddet eyleminde bulunana bireyin toplumla ve ebeveynle olan ilişkisine kadar, tüm geçmişini ön plana çıkarmayı tercih etmektedir (Moses, 1996). Saldırganlık başka bireylere ya da nesnelere yönelik olan zararlı, yok edici bir davranış şeklidir. Öfke gibi saldırganlık da engellenme ya da bireyin kendini engellenmiş hissetmesinden

kaynaklanmaktadır. Saldırganlığın anlatımı ve dışa vurması, bastırılmış duyguların açığa çıkmasından değil, öfkenin eyleme geçmesindedir.

Böylece saldırganlıkta bir eylem, hareket söz konusudur. Saldırganlığı ayrı bir dürtü olarak da yorumlayan görüşler vardır. Bu görüşlere göre saldırganlık, canlının kendini koruması, kollanması, uyum sağlaması için gerekli doğal, evrensel bir güçtür. Bu gücün engellenmesi değişik biçimlerde saldırgan davranışlara yol açar (Özbaydar, 1982).

Saldırganlık kavramının içindeki diğer bir durum ise şiddettir. Şiddet; gücün, kuvvetin hukuka aykırı bir şekilde kullanılmasıdır. O hâlde şiddet kurullarla zıtlaşan insana özgü eylemdir. Şiddete başvuranlarda, toplumsal normlara, hukuk kurallarına saldırı niyeti, kastı var olmaktadır. Bu sebeple, sözgelimi dikkatsizlikle trafik kurallarını ihlâl ederek yaralanmalara, ölümlere sebebiyet veren kimsenin taksiri eylemi, şiddet sayılmamaktadır. Yine aynı sebeple cebir ve kuvvetin savaş kurulları çerçevesinde kullanılması şiddet değildir (Dönmezer, 1996).

İngiliz anlayışında violence (şiddet) kavramı bir yanıyla fiziksel yolla zor kullanma, sınırlama ve tahrip, diğer yanıyla bu fiziksel zorun hukuk ötesi (dışı) olarak değerlendirilmesidir. Fransızca da violence kavramı bir insana güç ve baskı uygulayarak kendi isteği dışında bir şey yapmak ya da yapmaya zorlamak; şiddet uygulama, zorlama, direktme, saldırı, kaba kuvvet kullanma, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama olarak tanımlamaktadır. Oxford English Dictionary'de anlamın çarpıtılması ve tutkulu davranışlara ya da dile başvurma da şiddet kapsamında değerlendirilmiştir (Özal, 1996). İngilizce ve Fransızcadaki şiddet sözcüğü karşılaştırıldığında, kelime aynı olmasına rağmen, anlamlarının aynı olmadığı, Fransızcada ki şiddetin daha geniş bir tanımı olduğu görülmektedir. İngilizce de doğrudan şiddet ve yasa dışı bir haksızlığı dile getiren sözcük, Fransızcada bunun yanı sıra, birisinin rıza göstermesini sağlamak için baskı uygulamak fikrini de kapsamaktadır (Öngel ve Günay, 1988).

Saldırganlık ve şiddet kavramlarının dışında açıklanması gereken bir de terör kelimesi bulunmaktadır. Terörü dilimizde dehşet karşılığı olarak da kullanabiliriz. İdeolojik olarak terörizm, ulusal ya da uluslararası düzeni bozmak ya da değiştirmek

amacıyla bu düzenlerin yasal saymadığı araç ve taktiklerin kullanımını öneren bir eylemdir (Keleş ve Artun, 1996)

2.2. Saldırganlık Teorileri (Kuramları)

Saldırganlığı açıklayan kuramlardan içgüdü kuramına göre saldırganlık, içgüdüsel bir davranıştır. Biyolojik kurama göre bireyin biyolojik yapısından dolayı meydana gelmekte, sosyal öğrenme kuramına göre ise saldırganlıkta çevre-birey etkileşimi ve pekiştirme önemli bir rol oynar. Engelleme saldırganlık kuramına göre de engelleme saldırgan davranışa sebep olmaktadır. Saldırganlıkla ilgili yapılan son çalışmalarda sosyal öğrenme kuramı ile engelleme saldırganlık kuramı birlikte değerlendirilmekte ve bu kuramda tekrar gözden geçirilip, engelleme saldırganlık kuramı olarak isimlendirilmiştir. Bu kuram saldırgan eylemlerin meydana gelmesinde, yükselen uyarılmışlık ve öfkeyle toplumsal olarak öğrenilmiş ipuçlarının saldırgan davranışlara sebep olacağını ileri sürmektedir (Tiryaki, 1997).

Psikanaliz öğretisinin kurucusu olan Freud ilk değerlendirmelerinde saldırganlığı, insan yaşamını devam ettirici ve cinsel ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda gösterdiği davranışlar olarak ele almıştır. Daha sonraki çalışmalarında ise insanlarda saldırganlık, şiddet ve yıkıcılık yönünden doğuştan gelen bir eğilimin varlığından söz etmiştir (Cengiz, 2004).

2.2.1. İçgüdü Teorisi

Bireyde bulunan içgüdüye bağlı olarak meydana gelen ve saldırı davranışında bulunmaya meyilli olması doğuştan gelen bir eğilimdir (İkizler ve Karagözoğlu, 1997). Kuramın önde gelen ismi Freud ve Lorenz'dir. Freud'a göre insanoğlunun temel içgüdüleri iki temel olarak ele alınmıştır. Bunlar yaşam içgüdüğü olarak adlandırılan Eros ve ölüm içgüdüğü olan Thanatos'tur. Örneğin yükselen seksüel enerji, seksüel bir aktiviteyle azalıyorsa, ölüm içgüdüğüyle beraber bulunan yıkıcı enerjide saldırgan davranışlarla azalmaktadır. Bu duruma 'katarsis' adı verilmiştir. İnsanda ölüm içgüdüğünün sebep olduğu yıkıcılık, saldırgan eylemlerle azalmaktadır. Saldırgan eylemde bulunduktan sonraki zamanda ise yıkıcılık tekrar oluşmaktadır. Bu sebeple insan saldırganlığı Freud'a göre kaçınılmaz bir davranıştır. Lorenz'e göre saldırganlık doğuştan gelmektedir. Saldırganlık, hayatta kalma ve türlerin korunmasını sağlamaktadır. Saldırganlık sayesinde türün en güçlüleri seçilir, gelecek

kuşağa daha fazla kaynak bırakılır, türün yaşadığı sosyal birimde hiyerarşi belirlenir ve buna göre en iyi olan bireyler en üst basamakta yer alır. Lorenz'e göre saldırganlık kabul edilemez ya da kabul edilebilir şekilde değerlendirilebilir. Savaş, insanın saldırganlığını göstermesi için kabul edilemez bir eylemken, spor kabul edilebilir görülmektedir (Tiryaki, 2000).

2.2.2. Engellenme-Saldırganlık Teorisi

Engellenme-saldırganlık teorisine göre saldırganlık, engellenmeye bir reaksiyon olarak meydana gelir. Bu şekilde reaksiyon gösterme eğilimi, doğuştan öğrenilebileceği gibi, sonradan da edinilebilir (Karagözoğlu ve Ay, 1997). Engellenme sonucunda ortaya çıkan kızgınlık duygusu bazen ifade edilemez. Kızgınlığı, gerçek kaynağına değil de, kızgınlıkla gerçekte ilgisi olmayan savunmasız ve zayıf kimselere yöneltmeye, taraf değiştirmiş saldırganlık adı verilir (Doğan, 1993).

Dürtünün temel amacı, boşalım ve gerginliğin ortadan kalkması, tatmin ve bununla birlikte haz alma duygusudur. Bu amacın gerçekleşmesinde, organizmanın yöneldiği istikamette bir engelin oluşması; bu nedenle de boşalım ve doyumun olmaması durumuna engelleme denir (Öztürk, 1998).

Engellenmenin etkisi, daha geniş bir açıdan, toplum genelinde görülen bir durumdur. Ekonomik olumsuzluklar herkesi etkileyen engellemelere sebep olurlar. İnsanlar iş bulamamaları, ihtiyaçları olan şeyleri satın alamamaları, yaşamlarının tüm bölümlerinde büyük ölçüde kısıtlanmaya neden olur. Bu da kendilerini engellenmiş hissetmelerine yol açar (Freedman ve ark., 1993). Seyircilerin gözlenen davranışları bu görüş altında değerlendirilebilir (Kaynak, 2002).

Bu konuda yapılan araştırmalar Freud'un genelde organizmaların temel hedefi gerilimi azaltmak ve sistemde saldırganlığın gerilimi azaltmanın basit bir formu olduğunu belirten temel güdüsünü onaylamadıysa da yine de birçok kişi saldırganlığın öğrenme deneyimiyle kısmen değiştirilebildiğini düşünmektedir. 1939'da bir grup Yale Üniversitesi psikologları saldırganlığı engellenmenin sonucunda oluştuğunu formüle etmişlerdir (Çobanoğlu, 1993).

Futbol sahalarında görülen saldırganlık olayları da çok yüksek oranlara ulaşmaktadır. Son dönemlerde, hemen hemen bütün futbol maçlarında bir saldırganlık olayıyla karşılaşmaktadır. Sahalarda meydana gelen saldırganlık olaylarına örnek olarak, 17 Eylül 1967 tarihinde Kayseri’de oynanan Kayserispor-Sivasspor maçı verilebilir. Bu maç sonucunda çıkan olaylarda 43 kişi ölmüştür. Bu ve buna benzer saldırganlık olaylarıyla, her zaman karşılaşmak mümkündür. 05 Kasım 1995 tarihinde Elazığspor-Malatyaspor maçını da örnek olarak verebiliriz. Bu maç sonunda büyük taraftar grubu sahaya girmiş, kale direklerini kırmış, ağları yakmış ve birçok yaralanma olmuştur. Bu tip örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Ülkemizde futbol sahalarında çıkan bu olayları, yer değiştirmiş saldırganlık olarak değerlendirebiliriz (Kozanoğlu, 1990).

Kişinin içinde bulunduğu koşulları değerlendirmesi, engellemeyi düşmanca bir tutum sayıp saymamayı, benzer durumlara geçmişte gösterdiği tepkiler ve bu tepkilerin doğurduğu sonuçların geliştirdiği alışkanlıklarla saldırganlık arasında bire birlik basit bir bağlaşım bulunmasını zorlaştırır (Şahin, 2003).

İnsanların amaçlarına ulaşmaları, her zaman mümkün olmayabilir; amaca yönelik davranışların karşısına bir takım engeller çıkar. Bu engeller karşısında meydana gelen kızgınlık ve öfke duygulan insanları saldırgan davranışlara yöneltebilir. Engelleme, başlamış ruhsal sürecin kesintiye uğraması amacına ulaşmadan kalkmasıdır. İnsanda engelleme sonucu bedensel ve ruhsal bozukluklar meydana gelir. Bu gerginlik hoş olmayan ve istenmeyen bir durumu beraberinde getirir, tedirginlik yaratır.

Berkowitz’e göre; engellenme, öfke denilen duygusal uyarılmışlığın artmasına sebep olur. Ancak, öfkeli olma hâli hemen saldırganlığa neden olmamaktadır. Çünkü engellenen birey eğer hemen saldırgan davranışta bulunursa cezalandırılabileceğini düşünmekte ve çevresel koşullar saldırı için uygun bir hale gelene kadar saldırgan davranış da bulunmadan, ortamın uygun olduğu zaman saldırgan davranışı gösterebilmektedir. Spor alanından örnek vermek gerekirse, futbolda hakemin görüş alanı dışında atılan dirsekler, tekmeler, küfürleşmeler vs. saldırgan davranışlardandır (Tiryaki, 2000).

Heyecanlı saldırıların sebebi, fizyolojiktir. Öfke olarak yaşansa da bir uyarıcı, kendisinin hedefi olarak özel bir konunun bulunması hâlinde, ancak bir saldırı eylemine yol açmaktadır. Birçok kere uygulansa da saldırı, bir heyecan eylemidir. Örnek vermek gerekirse; düşman olarak görülen hakemin ortada görünmemesi durumunda, bir müddet sonra seyircilerin heyecanı kaybolur veya stadın çevresindeki nesnelere parçalanması yoluyla heyecan boşaltılır. Saldırgan bir şekilde uyarılmış bir takım, devre arasında soyunma odasına giderken, bir oyuncunun neşeli ve eğlenceli sözleriyle güldürülebilir. Buna bağlı olarak görünen gevşetici yöndeki uyarı azlığı, muhtemel saldırı tepkileri azaltır (Baumann, 1998).

2.2.3. Biyolojik Teori

Doğuştan ve biyolojik görüşün pek çok temsilcisi vardır. Bunlardan bazıları; W. James, McDougall, Freud, Lorenz, Conner, Fromm'dur. Biyolojik görüşün temsilcilerinden çoğu Darwin'in evrim teorisinden esinlenmiştir. İçgüdüler için Lorenz ve Freud daha çok etkili olmuştur (Ankay, 2002).

İnsan saldırganlığına organizmadaki hangi yapıların neden olup olmadığı araştırılmaktadır. Conner'e göre; hayvan deneylerinde, deneklere seks hormonlarından biri olan testosteronun verilmesi, saldırganlığı arttırmaktadır. Almanya, İsviçre ve Danimarka'da cinsel şiddet suçundan mahkûm olanlara, iğdiş edilmeleri şartıyla salıverilecekleri söylenir, bu teklifi kabul eden suçluların gözlenmesi sonucunda bu kişilerin cinsellikle ilgili düşünce ve eylemlerinde azalmanın yanı sıra, cinsel saldırılarında da azalma olduğu belirlenmiştir (Tiryaki, 2000).

Conner'a göre; hayvan deneylerinde, seks hormonlardan testosteron verilmesi saldırganlığı arttırmaktadır. Fetus erkek olduğunda testosteron vücutta oluşmaya başlamakta, dolayısıyla beyin oluşumunda da görev almaktadır. Bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu söylenmektedir. Buna karşılık problemin biyolojik özelliklerle ilgili olmayıp, iki cinsiyetin sosyal durumları ve hareketlerini idare eden sosyal geleneklerle ilgili bulunduğu da ileri sürülmüştür (Kaynak, 2002).

2.2.4. Sosyal Öğrenme Teorisi

Bandura ve Walters'ın sosyal öğrenme teorisinde; saldırganlığı kendine özgü bir yolla açıklamak yerine, diğer bütün sosyal davranışlar gibi onun da öğrenme süreçlerine bağlı olduğu yaklaşımı, saldırganlığın açıklanması konusunda büyük ilgi görmektedir (Çimen, 1998). Bu teoriye göre saldırganlık eğilimi, bireyin geçmişte yaşadıklarından edindiği tecrübelerle göre şekillenmiştir. Herhangi bir davranışından dolayı ödüllendirilen bir kişi, bu davranışı tekrar gösterme ihtimalini yükseltmektedir. Ödüllendirildikçe elde ettiği doyum miktarı artmaktadır. Bu sebeple de saldırganlığı en iyi açıklayan teori olarak ifade edilebilir (Karagözoğlu ve Ay, 1997).

Bandura'ya göre; saldırganlık içgüdüsel veya doğuştan gelen bir özellik olmayıp, edimsel koşullanma ve gözlemsel öğrenmeyle meydana gelen bir özelliktir. Pekiştirme davranımlarının meydana gelme sıklığı artarken, pekiştirilmeyen davranışların meydana gelme sıklığı azalmaktadır (Tiryaki, 2000). Taraftarlar açısından değerlendirildiğinde ise; herhangi bir seyirci, destek verdiği takımın seyircilerinin oluşturduğu gruba katılmakta, buradaki davranış şekillerini görerek benimsemekte ve benimsediği ölçüde de destekleyip kabul görmektedir. Bu şekilde de grubun yönlendirdiği doğrultuda davranmaktadır. Ait olduğu grubun desteklediği takımın kazanması için verilen destek, bir süre sonra kazanmayı engelleyen veya engellemesi muhtemel olan faktörlere karşı (hakemler, rakip futbolcular, rakip taraftarlar gibi) tavır takınılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu tavırda bazen saldırganca olabilmektedir (Karagözoğlu ve Ay, 1997). Bu saldırganlık tavrı sözlü veya fiziksel olabilmektedir.

Terry ve Jackson'a göre spordaki pekiştirmeler üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilk grubu antrenörler, sporcunun takım arkadaşları ve ailelerinden oluşan referans grupları; ikinci grubu sporun yapısı ve kuralları uygulamada sorumlu kişiler ve hakemler; üçüncü grubu ise taraftarlar, medya, mahkemeler ve genelde toplum oluşturmaktadır. Rakip takımın forvetine karşı sert oynayan bir defans oyuncusunun amacı, kendisi için tehdit edici olması muhtemel durumu kontrol altına almak olabilir. Ancak bu amaçla yapılan davranışların tümü bir anlamda saldırganlığın taktik amaçlı kullanılmasıdır ki bu taktik sürdüğü sürece sporda saldırganlık sürekli pekişip artacak demektir. Russell'e göre; müsabaka esnasında verilen cezalar (sarı ve

kırmızı kart, serbest vuruşların sayısı vb.) saldırganlığın ölçülmesinde kullanılabilir. Sporda kabul edilen ve karşılığında bir cezası olan bu davranışlar günlük yaşamda kabul edilemez (Tiryaki, 2000).

Futbol maçında takımlardan birisi 1-0 öndedir ve maçın son dakikaları oynanmaktadır. Mağlup durumdaki takımın bir oyuncusu aldığı bir pasla rakip kaleye doğru yönelir. Önünde yalnızca rakip takımın kalecisi kalmıştır ve ceza sahasına girmek üzeredir. Tam bu esnada ayaklarına arkadan kasıtlı bir darbe alır ve acı içinde yere düşer. Savunma oyuncusu tek çare olarak gole giden oyuncuya bilerek çelme takmayı uygun bulmuştur. Hakem serbest vuruşa karar verir, atış kullanılır ve başarısız olunur. Takım maçı 1-0 kazanarak ligde kalır veya şampiyon olur. Bilerek faul yapan oyuncuya soyunma odasında ne olduğunu düşünelim. Büyük olasılıkla başta antrenör olmak üzere takım arkadaşları sırtını okşayarak tebrik ederler. Bir başka deyişle bu davranış onaylanarak pekiştirilmiş olur (Özmaden, 2004).

2.2.5. Dürtü Teorisi

Saldırganlık, tüm canlılarda ortak olan içgüdü, dürtüdür. Saldırganlık korunma, beslenme, cinsellik gibi içgüdülerin altında yer alan, onları birleştirip bütünleştiren bir alt içgüdü olarak ifade edilmiştir (Balcıoğlu, 2001).

Günümüz psikiyatristleri, saldırganlık ve yıkıcı dürtülerin doğuştan var olmadığını, engelleme ve çatışmalarla ortaya çıkan ve psiko-sosyal gelişim sürecinde olgunlaşan dürtüler olduklarını savunmuşlardır (Süer, 1998). Dürtünün amacı olan boşalım ve doyumun sağlanmasında karşılaşılan bir engel giderek artan gerginliğe yol açar. Bu durumda en ilkel ve temel tepki, bu engellerden kurtulmaya çalışmaktır. Bu kurtuluş geri çekilme, dürtü nesnesini değiştirme, fanteziler yaratma gibi yollarla savunulabileceği gibi, saldırma yoluyla da gerçekleştirilebilir (Cengiz, 2004).

2.2.6. İpucu Uyarılmış Teorisi

Berkowitz'e göre; engellenme, öfke denilen duygusal uyarılmışlığın artmasına sebep olur. Ancak, öfkeli olma hâli hemen saldırganlığa neden olmamaktadır. Çünkü engellenen birey eğer hemen saldırgan davranışta bulunursa cezalandırılabilceğini düşünmekte ve çevresel koşullar saldırı için uygun bir hale

gelene kadar saldırgan davranış da bulunmadan, ortamın uygun olduğu zaman saldırgan davranışı gösterebilmektedir (Acet, 2001).

Futbolda oyuncu hakemlerin görüş alanı içinde rakip oyuncuya karşı yapacağı bir hareketin karşılığında ceza alacağını bildiği için, kural dışı davranışlarını (vurmalar, itmeler, küfürleşmeler gibi) topsuz alanda, hakemin görüş açısı dışında yapmaya çalışması örnek olarak gösterilebilir (Cengiz, 2004).

2.3. Saldırganlığın Analizi

Kişinin bilinçli bir şekilde sosyal çevresine, fiziki veya psikolojik olarak zarar vermeye yönelik bir eylemde bulunmasına saldırı denmektedir. Saldırganlık ise bireyin saldırı davranışını göstermeye yönelik olan ve süreklilik özelliği gösteren bir eğilimi anlatır (Acet, 2001). Niyet saldırganlığın temel ögesidir. Bir davranışın saldırganlık olarak tanımlanabilmesinin niyete bağlı olduğu görülmektedir.

Eğer, arabanızla giderken herhangi bir kişiye kazayla çarparsanız, ona istemeden zarar vermiş olursunuz. Ancak, geçmişte sizin paranızı çalan birisini tanırsanız ve karşıdan karşıya geçerken arabanızla ona çarpmaya çalışırsanız, zarar vermeyi kasıtlı olarak isteyip, bu niyetle davranıyorsunuz demektir. Bu bir saldırganlık davranışıdır (Morris, 2002).

Saldırganlık dört boyutta analiz edilebilir. İlk boyutu, saldırganlığın bir davranış olduğudur. Saldırganlık bir düşünce, duygu veya dürtü değildir. İkinci boyutta kasıt unsuru söz konusudur. Üçüncü olarak, saldırganlık zarar verme veya incitmeyi gerektiren bir davranıştır. Son olarak, yalnızca canlı varlıklara karşı uygulanan bir davranıştır (Öncü, 2002).

Spor açısından bakıldığında, üzerinde durulması gereken iki unsur vardır. Bunlardan birincisi; saldırının hangi amaçla ve kasıtlı yapıldığıyla ilgilidir. İkincisi ise saldırının yöneldiği hedeftir (Acet, 2005).

2.4. Şiddet Kavramı

2.4.1. Şiddetin Tanımı

TDK sözlüğüne göre şiddet Arapça kökenli bir isim kelimesidir; 4anlamı vardır:

- Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik,
- Hız,
- Karşıt görüşte olanlara, uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma,
- Mecaz. Duygu ve davranışta aşırılık (TDK, 20 Nisan 2018).

Şiddetin fiziksel, cinsel, duygusal, sözel, ekonomik ve politik olmak üzere birçok çeşidinden söz etmek mümkündür.

Şiddet, insan vücuduna zarar veren maddi bir saldırı değil zihinsel ve duygusal bakımdan bireyde hatırı sayılır tahribata yol açan bir etki olarak değerlendirilmektedir (Ergil, 1980).

Şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğunu söyleyen Köknel (1996) ise kelime olarak şiddeti bir olgunun yoğunluğu, sertliği, sert ve kaba davranış şekli olarak adlandırmakta; öfke, kin, nefret, düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimi olarak tanımlamaktadır.

Genel olarak kin, nefret, öfke gibi duygu durumlarının anlatılması, dışarıya yansıtılması saldırganlığı, şiddet eylemlerini içeren davranış kalıplarıyla olur. Saldırganlığa ilişkin kuramlar, varsayımlar, öğretiler, öfke için geçerli olduğu gibi bunun tersini de doğrudur. Diğer yandan kızgın ve öfkeli olmak, saldırgan bir davranış için yeterli olan öznel haberdarlık ve hazırlık durumunun son evresi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca saldırgan davranışların duygusal düzeyinde, kızgınlık ve öfke dışında, değişik seviyelerde düşmanlık, nefret, kin gibi bütün yok edici duygular da bulunabilir. Bütün bu duygular öfke gibi saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin tetiğini çeker (Köknel, 1996).

Şiddetin sıklıkla kızgınlıktan kaynaklandığı görüşü çok yaygındır. Gerçekten de kızgınlık akıl dışı ya da patolojik olabilir ancak bu, tüm insan duygulanımları için geçerlidir. Şüphesiz kişinin insanlıktan çıktığı durumlar yaratmak mümkündür. Örneğin toplama kampları, işkence ve açlık felaketi. Ama bu insanın böyle koşullarda hayvansı özellikler gösterdiği anlamına gelmez. Böylesi durumlarda insanlıktan çıkmanın en belirgin işaretleri kızgınlık ve şiddet değil, bunların ortada olan yokluklarıdır. Kızgınlık tek başına sefalet ve acı çekmenin otomatik bir tepkisi değildir. Hiç kimse tedavisi olmayan bir hastalığa, depreme ya da değişmez gibi görünen toplumsal koşullara kızgınlıkla tepki göstermez. Ancak durumların değiştirilebileceği yönünde bir şüphe var ve buna rağmen durumlar değişmiyorsa kızgınlık gelişir. Araştırmalar incelendiğinde şiddet kavramı çok farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan hareketle şiddetin, başka varlıklara zarar vermek niyeti ve amacı taşıyan saldırganca davranışın en uç boyutu olduğu söylenebilir (Hannah, 1997).

2.4.2. Şiddet Biçimleri

Toplum için tehdit edici yanı olduğu gibi, tam da bu nedenle birleştirici yanı da olan şiddetin yol açtığı ölümden korkmanın, herkesi düzen ve refah içinde yaşamaya başlayan en önemli etken olduğu unutulmamalıdır. Bir tanık ya da kurbandan söz ederken, yalnızca fiziksel zarar gördüğünü değil, aynı zamanda da olumsuzluk hissettiği hükmünü ifade eder. Burada şiddetin, aktör tarafından meşru, (kimi) tanık tarafından gayri meşru sayılan bir fiziksel zarar verme edimi olduğu tanımına varılır. Aktör, kurban ve tanık açısından farklı algılanacak olan şiddet biçimleri, Fromm'a göre; 4 grupta toplanabilir (Özmaden, 2004):

Tepkisel Şiddet

Rasyonel ve irrasyonel korkudan doğan, amacı koruma ve korunma olan bu tür şiddet, yaşamın hizmetindedir. Engellemelerden doğabileceği gibi, kıskançlık veya oç alma duyguları da tepkisel şiddete yol açabilir. Yaşamın güvenilir olmasına duyulan inancın yıkılması sonucu yine saldırgan tepkiler verebilir (Türkoğlu, 1993).

Tepkisel şiddette oyuncu şiddetten daha büyük bir pratik öneme sahiptir. Fromm (1999); tepkisel şiddetle kişinin kendisinin ve başkalarının yaşamını,

özgürlüğünü, onurunu, mülkiyetini korumak için başvurduğu bir şiddeti kasteder. Temeli korkuda yattığı içindir ki en sık görülen şiddet biçimidir.

Korku, hayali veya gerçek, bilinçli veya bilinçsiz olabilir. Bu şiddet türü ölümün değil yaşamın hizmetindedir; amacı zarar vermek etmek değil, korumaktır. Engellemeden kaynaklanan şiddetle ilgili bir şey de imrenme ve kıskançlığın yarattığı düşmanlıktır. Kıskançlık ve imrenme özel bir tür engellenme içerir. Bu duygular, A'nın istediği bir şeye B'nin sahip olması ya da A'nın sevgisini arzuladığı bir kişinin B'yi sevmesi gerçeğinden kaynaklanır. A'da, isteyip de sahip olamadıklarına sahip olan B'ye karşı nefret ve düşmanlık uyanır (Fromm, 1999).

Oyunda Ortaya Çıkan Şiddet

Şiddetin en normal ve hastalıklı olmayan şeklidir. Şiddetin yıkım amaçlamayan, nefret ve yıkıcılıkla güdülenmeyen, daha çok hünerlerini gösterme çabasıyla uygulanan türlerinde görürüz. Bu oyuncu şiddetin örnekleri, ilkel kabilelerin savaş oyunlarından, Zen Budistler'in kılıçlı dövüş sanatına kadar birçok yerde görülebilir. Bütün bu dövüş oyunlarında amaç öldürmek değildir; sonuçta rakiplerden birisi ölmüş bile olsa, bu sanki 'yanlış yerde duran' rakibin hatasıdır. (Fromm, 1999).

Şiddet edimi oyunda aracılık ediyorsa amaç yalnızca bunu bir marifet olarak göstermektir. Oyuncu şiddette yok etme arzusunun bulunmadığını söylemek; ancak ideal bir koşul için söz konusu olacaktır. Oyunun açık mantığının arkasında gizli, kasıtsız bir saldırganlık ve yıkıcılık bulunuyorsa da, bu tür şiddette amaç yıkıcılık değil, hünerlerin gösterilmesidir. (Fromm, 1999).

Kana Susamışlık

Açıklanması gereken son bir şiddet türü de arkaik (ilkel) kana susamışlıktır. Bu, doğayla arasındaki bağla henüz tamamen çevrili olan insanoğlunun kana susamışlığıdır. Bir hayvan gibi olarak ve böylece mantığın yükünden kurtularak, yaşama bir cevap arayan insanda kan yaşamın esası olur ve kan dökmek, canlı olmak, güçlü, herkesin üstünde ve eşsiz olmak anlamına gelir (Fromm, 1999).

Kan akıtarak kendini canlı, güçlü, eşsiz ve üstün hissetmek, yaşamı aşmak isteğinden ortaya çıkar. İlkel kurban törenlerinde, kan davalarında açık ya da örtük

olarak kana susamışlık vardır. Ancak kan yaşamın esası olarak kabul edildiği için yine de hayata aracılık eden bir şiddet biçimidir (Türkoğlu, 1993).

Ödünleyici (Dengeleyici) Şiddet

Patolojik (hastalıklı) bir şiddet biçimi olan dengeleyici şiddet, savunmasız bir insanda, üretken etkinliğin yerine konan bir şiddet olarak tanımlanabilir. Buradaki savunmasızlıkla anlatılmaya çalışılan şudur: İnsan, onu yöneten doğal ve toplumsal güçlerin nesnesi olmasına karşılık, yalnızca koşulların nesnesi değildir. Belli sınırlar içinde dünyayı dönüştürüp değiştirme iradesine, kapasitesine ve de özgürlüğüne sahiptir. Burada önemli olan, irade ve özgürlüğün boyutu değil, insanın mutlak tepkisizliğe katlanamamasıdır. Sadece dönüştürülmek ve değiştirilmek istemez, Dünyada bir iz bırakmaya, Dünyayı değiştirmeye güdülenir (Fromm, 1999).

Bu gereksinim, eski mağara çizimlerinde, her türlü sanat ve cinsellikte dile gelir. Tüm bunlar, insanın iradesini bir hedefe yöneltme ve hedefe ulaşmaya kadar çaba sarfedip bunu sürdürme kapasitesinin sonucudur. Güçlerini bu şekilde kullanma kapasitesi güçlülüktür. Zayıflık, kaygı, güçsüzlük vb. nedenlerle insan edimde bulunamadığı zaman güçsüzdür ve acı çeker. Dengeleyici şiddet, kökleri güçsüzlükte yatan ve güçsüzlüğe karşı dengeleyici olan bir şiddet biçimidir. Yaratamayan insanda yok etme isteği doğar. Yaratırken de yok ederken basit bir varlık olarak kendi rolünü aşar (Fromm, 1999).

Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (2013)'nda ise şiddet; kişiye fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar vermesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıya da özgürlüğün keyfi engellenmesini içeren toplumsal, kamusal ve özel alanda meydana gelen ekonomik, sosyal, fiziksel, psikolojik, sözel ve cinsel her türlü tutum ve davranış olarak tanımlanmaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2013). Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'na (2013) göre, şiddet türleri şu şekilde belirtilmektedir;

Ekonomik Şiddet: Evin masraflarını karşılamamak, çalışan bireyin parasını elinden almak, aile bireylerinin çalışmasına izin vermemek, mal/ mülkünü kontrol etmek, vs.

Sosyal Şiddet: Aile bireylerini başkaları önünde sürekli küçük düşürmek, başkaları önünde zaaflarıyla alay etmek, başkalarının önünde kıskançlık gösterilerinde bulunmak suretiyle bireylerin davranışlarını kontrol etmek, ailesi, arkadaşları, komşuları ile görüşmesini ve evden dışarı çıkmasını engellemek.

Fiziksel Şiddet: Tokat atmak, vurmak, tükürmek, yumruklamak, itmek, saç çekmek, tekmelemek, bıçak çekmek, yaralamak, kemiklerini kırmak, duvara vurmak, silahla yaralamak, öldürmek, vs.

Psikolojik Şiddet: Keyfi surette eşle doğrudan iletişimi kesmek, onunla konuşmamak, surat asmak, aile bireylerinin kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini açıklamasını engellemek, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, aile bireylerinin birbirlerini değersiz görmesi.

Sözel Şiddet: Aşağılayıcı sözler söylemek, sürekli eleştirmek, suçlamak, küfür etmek, küçük düşürmek, hakaret etmek, tehdit etmek kararlara katılımı engellemek, yüksek sesle bağırarak, vs.

Cinsel Şiddet: Başkalarıyla cinsel ilişkiye zorlama, eşlerin rızası olmadan çocuk doğurmaya veya doğurmamaya, kürtaja, yakın akrabalarla cinsel ilişkiye (taciz veya tecavüz), zorlama, evlenmeye zorlama, telefon, mektup veya sözle cinsel içerikli rahatsızlık verici davranışlar vs. (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2013).

2.5. Futbolda Saldırganlık ve Şiddet

Futbol açısından şiddet ve saldırganlık incelendiğinde; İngiliz illeti (Spaaji, 2006) olarak da bilinen taraftarın holigan bir şekilde davranması, 1314 yılına kadar uzanmaktadır. Futbolun zaman geçtikçe, köyler ve kasabalar arasında büyük bir rekabete yol açmasıyla birlikte, şiddet ve çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kral II. Edward'ın fermanıyla 1314 yılında İngiltere'de futbol holiganizm sebebiyle yasaklanmak zorunda kalmıştır (Armstrong, 1998). Kral, halkın boş işlerle uğraşması, okçuluğa olan ilginin giderek azalması, askeri yetiştirmelerin aksaması, sürekli kavgaların çıkması, insanların zarar görmesi gibi sebepleri göstererek topla ayak ve elle oynamayı yasaklamış, kentte bu sporu yapanların hapis cezasına çarptırılacağını açıklamıştır (Boniface, 2007). Bu olay futbola getirilen en eski yasaklardan birini oluşturması açısından önemli bir yer taşır. Futbolda şiddet ve

holiganizm eğilimi 1950'li yılların sonlarına kadar gündemi fazla meşgul etmezken 1960'lı yılların başından sonra tekrar yükselişe geçmiş (Sert, 2000) hatta 1970-80'li yıllarda özellikle İngiltere'nin önemli sorunlarından birisi haline gelmiştir. 1980'li yıllardan sonra da şiddet ve holiganizm meyili salgın bir hastalık gibi dünyanın birçok ülkesine yayılmıştır. (Dunning ve ark., 1999). Günümüzde de bu tür davranış ve eğilimler, futbolda önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan ve önemli sorunların başında olup gündemi meşgul etmeye devam etmektedir. Dünya futbol tarihine bakıldığında şiddet ve holiganizm eğilimleri sonucunda geçmişte birçok üzücü olayların yaşandığı görülmektedir. Bunların çoğunda insanlar, maddi ve manevi olarak büyük zararlar görmüşlerdir. Aşağıda ölümler, yaralanmalar, yıkımlar, yangınlar ve benzeri gibi olaylarla sonuçlanan bazı futbol müsabakalarından kısa örnekler verilmektedir (Ayan, 2006);

- 1964 Lima (Peru)'da 24 Mayıs günü Tokyo Olimpiyatları eleme grup karşılaşması olan Peru-Arjantin maçı sırasında hakem, ev sahibi takımın golünü iptal edince tribünde olaylar çıkmış, 320 kişi ölmüştür.

- 1984 Cali (Kolombiya)'da Pascal Guerrero Stadı'nda 17 Kasım günü Cali-Amerika maçı sonunda çıkan olaylarda 24 kişi ölmüştür.

- Yine 1985 yılında Belçika'nın Heysel stadında oynanan Liverpool- Juventus maçı esnasında çıkan olaylarda 39 kişi hayatını kaybetmiştir (Ayan, 2006).

Türk futbol tarihi incelendiğinde; 17 Eylül 1967 yılında 43 kişinin ölümü, yüzlerce kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan Kayserispor-Sivasspor maçının, şiddet ve holiganizme örnek nitelikte olduğu görülmektedir. Aşağıdaki bu trajik olay hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Maç 17 Eylül 1967 yılında Kayseri'de oynanmıştır. İddialara göre olayların başlamasında karşılaşmanın oynanacağı gün Kayseri'ye gelen Sivasspor taraftarlarının alışveriş yaptıkları yerlere hesapları ödememeleri ve işyerlerine zarar vermeleri maç öncesinde tehlikeli bir gerilimin oluşmasına sebep olmuştur. Maç toplam 21.000 taraftarın katılımıyla saat 16:00'da başlamıştır. Maçın 20. dakikasında Kayserispor takımının futbolcusu Küçük Oktay attığı gol ile ev sahibi takımı 1-0 öne geçirmiştir . Önce futbolcuların birbirleriyle tartışması sonra da gole sevinen Kayserispor taraftarları ile Sivasspor taraftarının birbirlerine yabancı maddeler atması sonucu gerilim yükselmiş, Kayserispor'lu

tarafklararın Sivasspor tarafklararının üzerine yürümeye başlaması ile birlikte tribünlerde büyük bir panik yaşanmaya başlamıştır. Başlayan panikle birlikte binlerce Sivas taraftarı kendilerini kurtarmak için demir kapılara yüklenmiştir. Demir kapıların açılmaması ve stat çıkışındaki düzensizlikler yüzünden yaklaşık 40 Sivasslı olay yerinde havasızlık ve sıkışmadan hayatını kaybetmiş ve 300' aşkın kişi de taş, sopa ve bıçak darbeleriyle yaralanmıştır. Daha sonra stadyum dışına çıkan Sivas taraftarları stat çevresine park edilmiş 60'dan fazla Kayseri plakalı arabaya zarar vermişler ve bazılarını ateşe vermişlerdir. Kayserisporlu taraftarların da Sivas plakalı araçları ateşe vermesi ile birlikte olaylar daha da büyümüş Őehirdeki birçok yer ve dkknlar yakılmış, yağmalanmıştır. Ma esnasında ve sonrasında çıkan olaylar nedeniyle iki takımın 17 ma saha kapama cezası alması, olayları iyi yönetemediği için Kayseri valisi ve emniyet müdürünün görevden alınması, iki Őehrin arasında bu olayla başlayan ve yıllarca süren düşmanlıkları engelleyememiştir. Bu olayın kk bir kopyası, 4 kişinin hayatını kaybettiği ve yüzden fazla yaralıyla sonuçlanan 25 Haziran 1969 tarihli Kırıkkalespor-Tarsus İdman Yurdu maçında yaşanmıştır (Milliyet Gazetesi, 1967).

Statların bugün ki durumuna bakıldığında, futbol oynanan, seyredilen değil karşılıklı g gösterisi yapılan yer olma yolundadır. Taraftarların, oynanan oyundan zevk almak yerine, şiddet güdülerini tatmin edecekleri yerler olarak baktıkları görülmektedir (Kıvanç, 2001). Bir spor dalı olarak futbolun amacı şiddet yaratmak değildir. Buna karşın futbol, şiddetin bir boşalım aracı olarak kullanıldığı alanlardan birisi hâline de gelebilmektedir (Galeano, 1997). Stadyumlarda yaşanan saldırganlığı, toplumsal yaşantımızda karşılaştığımız saldırganlıktan bağımsız bir olguymuş gibi ele almak ve tribünleri dolduran kitleleri sanki bu toplumun ürünü değillermiş gibi düşünüp, küfür ettiklerinde, olay çıkardıklarında yargılamak sorunun kökenine inmemek, anlamına gelir (Kozanoğlu, 1990).

Futbolda şiddeti Etkileyen Sosyolojik ve Psikolojik Etkenler

Futbolda şiddetin oluşumunu tetikleyen çeşitli nedenler vardır. Bunlar, genel olarak sosyal ve psikolojik nedenlere dayanmaktadır. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 7–8 Mayıs 2003 tarihinde düzenlemiş olduğu 'Futbolda şiddet ve nlenmesi Sempozyumu'nda konuşan Adana Demirspor Kulübü Başkanı Mustafa

Tuncel (2003)'e göre, şiddeti etkileyen sosyal ve psikolojik faktörler şöyle açıklanmıştır:

Psikolojik Etkenler

Tuncel (2003)'e göre; kişinin bu kadar şiddete hazır ve her an patlayacak gibi bir futbol karşılaşmasına gelmesi yalnızca toplumun tetikleme ile olacak bir süreç değildir. Kişinin geçmişte yaşadıklarından gelen birçok öğrenme, kendisinde meydana gelen düşünceler, var olan bireysel özellikleri de dış etkinlerle birleştiğinde ortaya çıkan sonuç, bıçaklarla maça gelme, maç boyunca ağza gelen her türlü küfürü sebepli sebepsiz kişilere yöneltme, bir anda en tepeye çıkarırken, bir hafta sonra ayaklar altına alabilme, en sevdiği oyuncuya yumruk atabilme, kulüp önünde her an ortalığı yıkmak üzere olan bir durum haline gelebilmektedirler. Bu ortamı yaratan psikolojik süreçten bazıları şöyledir.

- Yetersiz kişilik özellikleri,
- Öfke kontrolünde zorlanma,
- Engellenme eşiğinin düşük olması,
- Özdeşim kurma,
- Madde bağımlılığı,
- Arabesk yaşam şekli.

Sosyal Etkenler

Kişilerin o maç için stadyuma gelene kadar bulunduğu ortamdan tutun, yaşadığı çevre, yaşam biçimi, yaşantısında bir takım tutmaya verdiği değer, yaşamındaki amaçlarına ne kadar ulaştığı bile şiddeti ortaya çıkaran tetikçilerdendir diyen Tuncel (2003), sosyal etkinleri şöyle sıralamıştır;

- Ekonomik zorluklar,
- Eğitim düzeyinin düşük olması,

- Şiddete yatkın bir aile ortam,
- Bir yere ait olma çabası.

2.6. Futbolda Saldırganlığa İlişkin Referans Grupları

2.6.1. Spor Medyası

Medyanın işlevi, insanlara her devirde aradıkları, ihtiyaç duydukları haberleri ve bilgileri vermektedir. İnsanlar bilim, bilgisayar, eğitim, sağlık, çevre, otomobil, borsa, para, radyo-televizyon programları, spor ve sanat hareketlerine ilişkin haberlere yoğun ilgi göstermektedir (Süter, 1996). Bazen haber veya program olsun diye iyi niyetle, bazen de bilinçli olarak konular, izleyici ve okuyucuları birtakım özentisi ve yönlendirme içine sokmaktadır (Tan, 1996). Toplumsallaşma sürecinde birey, kitlesel kullanım ortamı olan medyadan yararlanmaktadır (Uzoğlu ve Yılmaz, 1996). Medya bir anlatım aracı olmasıyla beraber bir mesleğin bir gruba eriştirilmesini sağlayan bilgi yayma araçlarının (radyo, televizyon, gazete vb.) tümüne verilen bir isimdir. Bu noktada sporun olumlu bir mesaj olarak halka ulaştırılması, toplumsal eğitimin yaygın bir vasıtası sayılan kitle iletişim araçlarıyla da sağlanabilmektedir. Dolayısıyla medya diye adlandırılan bu olgu bir taraftan halkı bilgilendirmek yoluyla sporda olumlu bir kamuoyu oluştururken, diğer taraftan da toplumu aktif spora ilgi duyabilme koşullarını hazırlayan büyük bir güce sahiptir (Taşmektepligil ve ark., 1999).

Bilindiği gibi kitle iletişim araçları yazılı basın, sinema ve tiyatro, radyo ve televizyon olmak üzere üç ana grupta toplayabiliriz. Kitle iletişim araçlarının temel işlevleri bilgi ve haber sağlama, sosyalleştirme, motivasyon, tartışma ortamı hazırlama, eğitim, kültürün gelişimine katkı, eğlendirme ve bütünleştirme olarak sayılmaktadır. Kitle iletişim araçları, bu işlevleri olumlu yönde kullandıkları zaman insanlığa çok faydalı olacağı, olumsuz yönde kullandıkları zaman da toplumu kötü yönde etkileyeceği bir gerçektir (Özmaden, 2004).

Kitle haberleşme araçlarının saldırganlık ve suçlu ilgisini tespit için, öncelikle medyanın insan tutum, davranış ve eylemleri üzerindeki etkilerini belirlemek gerekmektedir. Dönmezer'e göre belirli bir mesajı ya da şiddet veyahut müstehcenliği yayan iletişim aracı insanların tavır, tutum ve hareketlerini, onların

istek ve ihtiyaçları doğrultusunda tatmin edebilecek bilgileri aktardığı zaman etkili olabilir. Ancak günümüzün demokratik toplumlarında insanlar, bir tek değil, değişik bilgi ve mesaj alma kanallarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Birbirleriyle rekabet halinde olan kanalların yapmak istediği telkinler ve etkiler bu nedenle güçlü olmayacaktır (Özmaden, 2004).

Türkiye'nin gündemini belirleyen en önemli konuların başında spor gelmektedir. Türkiye'de hemen hemen her gün tüm televizyon, gazete ve sosyal medya da futbol ile ilgili bilgiler programlar bu durumu örneklendirmektedir. Medya, sadece ülke gündemi belirlemek ile kalmayıp, ayrıca sıkı takibe aldıkları kulüp yöneticilerini ve taraftarları yönlendiren büyük bir etki grubu haline gelmektedir (Şen, 2013).

2.6.2. Seyirci-Rakip Seyirci ve Amigolar

Taraftarlar spor kulüplerinin faaliyetlerini maddî ve manevî destekleyen, kulübün hizmetlerini belirli bir ücret ödeyerek satın alan, her türlü güçlüğü rağmen takımına destek olmak için yurt içi ve yurt dışı deplasmanlara giden kulübün gerçek pazarını oluşturan halk kitesidir (Genç, 1998).

Taraftarlıkta takımın başarısını engelleyen her şey bizim zararımıza olur ve moralimizi bozar. Kimdir başarımızı engelleyen, en kötü küfürlere layık bulunduğumuz sporcular grubu? Cevabı nettir: rakip takım. Aslında dünyalarını uç noktalarda taraftarlığa bağlamış bireylerin sporseverlikleri mümkün olmadığı gibi futbol sevgileri de sorgulanmalıdır (Ayan, 1999).

Rakip taraftar gruplarının arasındaki saha işgallerini ve değişik ölçeklerde, sık sık şiddetli ve tahribata yol açan türden meydan kavgalarını görmek mümkündür. Fanatizm olgusunun ele alınan biçimlerinden birisi de budur. Fanatizm olaylarına belirli ölçülerde kendini kaptıran pek çok taraftar, saldırgan davranışı, maça gitmenin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir (Bozdemir, 1998).

Malara gidiş yolculuğu ve oyunun atmosferi, üst düzeylerde heyecan yaratabilir. Kurullarla kontrol edilmiş, bir bakıma daha soyut ve genellikle içerdiği şiddet daha açık olsa da, oyunun kendisi birçok bakımdan fanatik taraftarların giriştiği türden çatışmalarla benzerlik gösterir. Oyunun kendisi de ritüelleştirilmiş

erkek mücadelesinin bir biçimidir. Futbolla ilgili ciddî olaylarda gençler ve genç erkekler rakip taraftarlarla dövüşmeyi ve karşı karşıya gelişleri, futbol maçının önemli bir parçası olarak görme eğilimindedir (Dunning ve ark., 1989).

Seyirci saldırganlığındaki altında yatan neden, rakip oyuncuya acı çektirme, rakip takım taraftarlarına doğrudan yapılan veya sözlü saldırılardır. Örneğin; saha içerisine atılan yabancı maddeler, sahaya inilerek yapılan fiili saldırılar gibi (Şahin ve ark., 2014)

Statlarda futbol taraftarlarının oluşturdukları grupların liderleri amigolardır. Amigolar diledikleri gibi taraftar kitlelerini yönlendirmektedirler. Gruplar, yani grubun üyeleri de seyircilerdir. Seyirciler takımlarının kazanmaları için ellerinden gelen çabayı, amigoların yönlendirdiği doğrultuda ortaya koymaya çalışırlar. Futbol kulüpleri amigoluğu bir kuruluş haline getirebilirler (profesyonelleşebilirler). Kulübün bünyesinde, sporcu statüsünde profesyonel görevliler olarak çalışacak amigolar, işlerinin karakterlerine uyumlu bir eğitimden geçirilmesi ve bu eğitimden geçirilirken dil, edebiyat, şiir, musiki, spor psikolojisi, kitle psikolojisi ile ilgili eğitim aldıktan sonra amigoluk yapabilir duruma gelmesi ve amigoluk belgesi verilmelidir. Amigoluk belgesi olmayan kişi amigoluk yapmamalıdır. Çünkü amigolar kalabalık kitlelere hitap etmektedirler. Bu yenilikler başta futbol olmak üzere, kitle seyircisine sahip olan bütün spor dallarında yeni bir heyecan, düzeyli ve mümkün merteye teşkilatlı yeni bir seyirci, kaliteli bir rekabet, tezahürat ve sloganlar, daha etkili ve estetik bir özellik kazandıracak, sporun sosyal bütünleşme hususunda daha etkili olmasına büyük katkıda bulunacaktır (Bozdemir, 1998).

2.6.3. Antrenör

Antrenör en genel anlamıyla, Sporcunun başarısı için spor becerileri ve strateji ile gelişimini sağlayan bireydir. Futbol, basketbol, atletizm, güreş gibi branşlarda oyuncuları yapılacak olan müsabakalara ve turnuvalara hazırlayan kimsedir. Antrenmanlarda profesyonel veya amatör tüm sporcuların, zaman, mekan, donanım, teknik, taktik gibi değişkenleri de göz önünde bulundurarak yeterli seviyeye çıkarmakla sorumludur. Sporcu için hem iyi bir öğretici hem de iyi bir arkadaşdır. Bir antrenör öğrettiği temel sporun yanı sıra, o spora faydalı olan diğer

yan dalları anatomi, fizyoloji, sporcu sağlığı ve kondisyon gibi konuları da gayet iyi bilmeli sistem ve bilimsellikten ayrılmamalıdır (Donuk, 2006).

Spor çağımızda toplumlar arası iletişimlerin kurulmasında önemli bir faktör olarak ekonomik, sosyal, kültürel seviyede gelişimini sürdürmektedir. Özellikle futbol, tüm dünya toplumlarının ilgi odağını oluşturarak seyirci potansiyelinin ve katılımının en yüksek olduğu spor dalı haline gelmiştir. Bu nedenle futbolun gerek öğretiminde gerekse niteliğinin yükseltilmesinde futbol antrenörlerinin önemi büyüktür (İmamoğlu ve ark., 1996). Antrenörler sporculara sporun kurallarını ve taktiklerini öğreten, onları çalıştıran, sporcuların yeteneklerinin keşfederek, onları karşılaşmalara hazırlayan ve yapılarına uyumlu bir disiplin geliştiren kişilerdir (Donuk, 2006).

Antrenörlerin başarıyı yakalamak için taraftarlarına verdikleri mesaj, olaylara yaklaşımları ve takımlarına yansıttıkları futbol anlayışları saldırganlık türleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Saldırganlık eğilimi insanın doğasında var olan ve kişinin hangi yaşta olursa olsun bir engelleme karşısında gösterdiği bir evrensel tepkidir (Kuru, 2000). Saldırganlık içgüdüsel olduğu kadar sonradan öğrenilebilir ve yönlendirilebilir bir nitelik de taşır. Bu anlamda içgüdüsel olarak başlangıçta meydana çıkan saldırganlığın süreç içinde yönlendirilebilir bir hale dönüşmesi spor müsabakalarında özellikle de futbolda büyük bir öneme sahiptir.

Antrenör, kulübün, takımın ve futbolcuların bilgisi çerçevesinde kendi koyduğu kurallara uymalı, saygı uyandıran örnek bir kişilik sergilemelidir. Futbolcular, antrenörlerini olgun bir kişi olarak görmek isterler. Değişen koşulları zamanında ve doğru algılayan, kendisini yenileyebilen bir antrenör daha çok sevilir ve daha başarılı olur.

Antrenör tiplerini kişilik açısından aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Aşırı disiplinli, otoriter antrenörler.
2. Gergin ve hareketli antrenörler.
3. İş yapan görünüşlü ve gayretli antrenörler.

4. Uysal ve iyi huylu antrenörler.

5. Gevşek antrenörler (Koç, 1994).

Yukarıda bahsi geçen 5 gruptan, örneğin 1 ile 2 ve 3 ile 4 kendi arasında birleştirilerek üç antrenör tipine indirgenebilir. Bu yaklaşımın ise gerekçesi şudur: Aşırı disiplinli, otoriter antrenör ile gergin ve hareketli antrenör tipi ve iş yapar görünüşlü ve gayretli antrenör ile uysal ve iyi huylu antrenör tipinin özellikleri birbirine benzemektedir. Ayrıca antrenörü bir eğitici, bir lider olarak düşündüğünüzde, değişik lider tipleri sınıflaması içinde yer alan otoriter, gevşek ve demokratik ayırımına da bağlı kalınarak antrenörleri 3 grupta toplayabiliriz. Bunlar;

- Otoriter antrenör tipi,
- Gevşek antrenör tipi,
- Demokratik antrenör tipi (Koç, 1994).

Bir antrenörün eğitici, lider ve model olarak yalnızca takım ya da kulüp üstünde değil, demeç ve davranışları ile toplumsal açıdan da etkili olduğu aşikârdır. Spor ve sporcular antrenörlerde şu noktalarda yükümlülük taşımalarını beklemektedir:

- Kendisine karşı: Dürüstlüğünü korumak.
- Sporcusuna karşı: Profesyonel uzmanlığını her sporcusunun yararına kullanmak.
- Spor organizasyonuna karşı: Organizasyon hedef ve politikalarına uymak.
- Mesleğine ve meslektaşlarına karşı: Mesleğin standartlarını ve pratisyen antrenörlerin isimlerini yükseltmek.
- Topluma karşı: toplumsal istek ve ihtiyaçları göz önüne almak (Can ve Can, 2002).

2.6.4. Futbolcu

Futbolcu olmak, herhangi bir mesleğe sahip olmaktan çok farklıdır. Aslında bir futbolcu için mesleğini icra etmek yani futbol oynamak kolaylıkla yerine getirebileceği tek hedeftir. Bunun yanında üzerinde hissettiği baskılar ve diğer dış etkenlerde ilk olarak futbolcunun oynadığı futbolu etkiler. Kazanmak zorunda olduğunu düşündüğü bir maça çıkarken futbolcunun üzerinde, futbol, bir takım oyunu olduğu için hata yaparsa tüm takımı etkileyeceği ihtimali nedeniyle çok büyük bir baskı bulunmaktadır (Özmaden, 2004).

Futbolcuların, kendilerini anlatabilme izah edebilme gibi bir takım sorunlar hissetmesinden kaynaklanan davranışları vardır. Golü atan oyuncunun formasını tribünlere doğru göstererek öpmesi, kulübü benimsediği ve bir aidiyet göstergesidir. Kulübe aidiyet göstergesi, taraftarın, spor kamuoyunun, spor yazarlarının ve kendi yöneticilerinin gönlünü hoş tutmak içindir. Böyle bir aidiyetlik göstergesinde iş bazen çığırından çıkmaktadır, itişip kakışmalar, küfürler, yumruklaşmalar olmaktadır. Dünyada bunun bir standardı olmadığı gibi ülkemizde de yoktur (Doğan ve Moralı, 1996).

Futbolcu kalabalıklara kendini sevdirdikçe ki, bu büyük ihtimalle gol attıkça ya da gol kurtardıkça olacaktır, hayatı değişmeye başlar. Ulaştığı şöhret herkes tarafından tanınmasını ve birçok insan tarafından sevilmesini, kazandığı bol para ise her istediğini alabilmesini sağlar. Ulaşılan güç ve sahip olunan para futbolcunun istediğini (araba, ev vs.) alması ile son noktaya gelir. Her istediğine sahiptir artık, televizyonda izlediği ünlü futbolcular ne yapmışsa o da aynısını yapmıştır, futbolu da seviyordur, futbolcu olmayı da (Uğurlu, 6 Nisan 2017).

Futbolcular içerisinde farklı yapı ve karakterde bulunanları mevcuttur (Koç, 1994);

- Ağırbaşlı oyuncular,
- Benmerkezci oyuncular,
- Aşırı endişeli oyuncular,
- Sakatlıktan kurtulamayan oyuncular,

- Antrenöre karşı çıkan oyuncular.

Ağırbaşlı oyuncular, uyumlu, sevilen, içtenlikli ve gerçekçi bir karaktere sahip oyunculardır. Bu oyuncular her zaman yardıma hazır, kendine güveni olan, çevresi tarafından takdir edilen, aranan ve sorunsuz sporculardır. Antrenörle hiçbir sorunu olmaz, ayrıca antrenöre destek olurlar. Eğer bir oyuncu hem ağırbaşlı hem de itaatsiz ise durum başkadır. Bunlar, birlikte çalışılması en zor oyuncular arasındadır (Koç, 1994).

Kulübe duyulan sevginin kuvvetli olduğu o eski günlerde, bir kulüp yöneticisinin gelir sağlamak için bir futbolcuyu bir başka kulübe satmak istemesini, bir taraftarın kabul etmesi mümkün değildir (Galeano, 1997). Futbolcunun aldığı yüksek miktardaki paralardan dolayı suçlanmasında tribünlerdeki taraftar yalnız değildir. Futbol basınında taraftar-yazarlar da yol gösterici olmaktadır. Fanatik gazetesi yazarlarından Dümer, Galatasaray'ın Beşiktaş'a yenilerek kaybettiği Atatürk Kupası maçı sonrası şöyle demiştir. Belli ki aranızda maddî olarak en düşük seviyede olanın bile bankada en az 1 milyon doları olması hepinizi rahatlatmış (Kıvanç, 2001).

Bir oyun milyarlarca insan için önemli olduğu taktirde sadece oyun olmaktan çıkar. Futbol asla sadece futbol değildir. Savaşlar çıkmasına ve devrimler yapılmasına neden olur, mafyayı ve diktatörleri büyülemektedir (Kuper, 1996).

Profesyonel ve tecrübeli futbolcular, kuralları içerisinde rakibe sert oynamayı, onun oyununu bozmayı, rakibi durdurmayı çok iyi bir şekilde uygulayabilir. Aynı davranışı genç ve tecrübesiz oyuncular gösteremeyebilirler, sınırlarını ayarlayamaz karşı tarafın sakatlanmasına veya kendisinin oyundan atılmasına sebep olabilirler bu yüzden antrenörlerin bu oyuncuları daha iyi eğitmeleri gerekmektedir (Saçaklı, 1994).

2.6.5. Kulüp Yöneticileri

Yönetici, bireyleri çalıştırarak işleri yaptıran veya yürüten kişidir. Bu kişiler kaynak bulur, kararları verir ve belirli amaçlar doğrultusunda organize bir şekilde başkalarının etkinliklerini yönlendirirler. Yöneticiler işlerini belirli bir örgüt içinde yürütürler. Örgütler bilinçli bir şekilde koordine olmuş, sosyal birimlerdir. Örgütler iki veya daha fazla bireyden oluşur ve sürekli olarak belirli fonksiyonları ortak amaç

veya amaçlar doğrultusunda sürdürürler. Hizmet ve üretim amaçlı şirketlerin hepsi birer örgüttürler. Yani okuldan hastaneye, karakollara, askeri örgütlere kadar hepsi birer örgüttür. İşte bu örgütlerde çalışan bireylerin davranışlarını ve çalışmalarını yürüten, belirli amaçlara ulaşmayı hedefleyen kimseler yöneticilerdir (Genç, 1998).

Spor kulüpleri, sporcuların ve teknik heyetin bir amaç etrafında bir araya geldikleri yerlerdir. Toplumun her kesiminden ve her meslekten insanların yönetici ya da sporcu olarak görev yapabildikleri spor kulüplerini, bu yapısıyla toplumun aile birimleri biçiminde değerlendirmek mümkündür. Bu bakımdan spor kulüpleri, spor hizmetlerinin tabana yaygınlaştırılmalarında en önemli spor kuruluşları olmaktadır (Genç, 1998). Yönetici kimdir? sorusunu bilimsel olarak cevaplandırabilmek için başlıca üç terim üzerinde durmak gerekmektedir: yönetici, icracı ve idareci. İcracı pek çok ülkede yönetici ile eş anlamlı kullanılan bir kelimedir. İdareci terimi de, çoğunlukla kâr amacı gütmeyen kuruluşların yöneticileri için (hastaneler, devlet daireleri, kulüpler vb) kullanılmaktadır. Başka bir tanımda; yönetici, bir örgütün hedeflerini gerçekleştirirken, örgütün en etkili ve en yeterli bir biçimde işlemlerini sağlayabilen, akıllı, bilgili, tecrübeli ve liderlik vasıflarından yararlanan kişidir (Yetim, 1996).

Kulüp yöneticileri, karşılaşma öncesi karşı tarafa olumsuz mesajlar gönderici davranışlardan kaçınmalı, ezeli rekabet içinde olduğunu söyleyen takımlar arasında ilişki arttırılmalı ve desteklenmelidir (Tiryaki, 2000). Türkiye'deki spor yöneticisinin görevi bilinçli spor kitlesi oluşturmak değil, umut dağıtmaktır. Spor medyasının görevi ise çok izlenip izlenmeme kaygısı ve tirajdır. Oysa böyle olmaması gerekmektedir (Kılıçgil, 2001).

2.6.6. Güvenlik Güçleri

1982 Anayasasının 58.maddesinde; devlet, gençleri alkolden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve bunlara benzer kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır denilmektedir. 59.maddesinde ise; devlet, her yaşta Türkiye vatandaşılarının beden ruh ve sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder başarılı sporcuyla korur denmektedir. Bu maddelerde vatandaşların sosyal ve ekonomik haklarından olan spor yapma ve izleme hakkı vardır. İşte bu hakkın kullanılmasında seyircilerin güvenliklerinin sağlanmasında

güvenlik kuvvetleri kullanılmaktadır (Özmaden, 2004). Güvenlik güçlerinin spor karşılaşmalarındaki tutumu; yukarıda belirtilen nedenin yanı sıra polisin hareket, tedbir ve tepkilerini karşılaşmadaki seyirci taşkınlıklarının seyirdeki rolü yönüyle de önemlidir. Özellikle Türkiye'deki futbol stadyumlarındaki saldırgan davranışların ve bunun verdiği zararların en düşük seviyeye gelmesi çalışmalarına polisin getireceği katkılar, halkın güven, destek ve sempatisini toplamasındaki başarısı gibi birçok açıdan önemlidir (Özmaden, 2004).

Müsabakalardaki şiddet ve taşkınlıklar; kulüpler ve tüm ilgililer, futbol müsabakalarında seyircilerin şiddet gösterileri ve taşkınlıklarına ilişkin 1986 tarihli Avrupa sözleşmesi, UEFA'nın Nisan 2000 tarihli Güvenlik Kriterleri Talimatı, 5149 Sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, 14.06.2004 gün ve 102 sayılı İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Genelgesi, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, Türkiye Futbol Federasyonunun Talimat ve Genelgeleri, İl ve İlçe Spor Güvenlik Kurullarının müsabakalarının yapıldığı alanlar, bunların eklentileri ve çevresinde, şiddet ve düzensizliğin, spor ruhuna ilke ve kurallarına uymayan kötü tezahüratın önlenmesi suretiyle huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığı ve kamu düzeninin sağlanmasına yönelik olan alınacak önlemler ve uygulanacak yaptırımlar ile müsabaka öncesi ve genelinde, müsabaka esnasında, müsabaka sonrasında alınacak tedbirlere uygun hareket etmek zorundadırlar. Belirtilen bu hususlara aykırı davranan kulüpler ve ilgililer hakkında yasal müeyyideler dışında, Federasyon talimatları hükümleri ayrıca uygulanacağı belirtilmiştir (TFF, 2004).

2.6.7. Hakem

Futbol, günümüzde insanların ilgi odağı hâline gelmiştir. Milyonların izlediği bu sporun saha içindeki yönetimi, futbol hakemleri tarafından yapılmaktadır. Sportif anlamda hakem, müsabakalarda alınan sayıları tespit etmek, kurallara uymayanları cezalandırmakla görevlendirilen kişi olarak tanımlanır (Sunay, 1995). Hakemin sözcük anlamı oyununu yöneten sorumludur. O hâlde hakem, kendisine verilen yetkilerle bir yargı görevi üstlenerek müsabakanın kurallar içinde oynanması, aksi davranışların da cezalandırılması ile görevlendirilen kişidir. Hakemlik futbolun en önemli yanını oluşturmaktadır. Çünkü oyun kurallarının uygun yürütülmesinden sorumlu olan tek kişidir (Schild, 2004). Hakemler, seyirci, futbolcu ve rakip takımlar

arasında köprü görevi görmekte, bir yandan da oyunun önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde değerlendirilmesini yapmaktadır. Günümüzde çağdaş hakem, futboldaki değişimleri izleyen, FIFA ve Merkez Hakem Kurulu talimatlarını takip edip uygulayan, hızlı ve tempolu oyunun gerektirdiği fiziksel ve zihinsel yeteneklere sahip, hakemlik kurumunun prensiplerine saygılı, arkadaşlarına ışık tutan, kendine güvenen, mütevazı, bilgili, görgülü ve kültürlü bir portre çizen kişi olarak tanımlanmaktadır (Özmaden, 2004).

Hakemlik son derece ciddi; sorumluluk, olgun bir insan kişiliği ve karakteri gerektiren bir meslektir. Bundan dolayı bir hakemin spor tekniğine ait yeni meslekî fiziğini ve sağlığını ilgilendiren çeşitli özellikleri ve yetenekleri yanında, birtakım ruhsal, moral nitelikleri ve değerleri de olması gerekir. Hakemlik artık bir meslek hâline getirilmelidir. Kişiler nasıl doktor, subay, öğretmen vs. çeşitli mesleklere sahip ise, hakemlerde yalnızca bu işle uğraşmalıdır. Bu takdirde hakemlerin mesleklerinde en iyi olma ve meslektaşları arasında yarışma imkânına kavuşmuş olacaklardır. Rekabetin olduğu yerde de başarının kaçınılmaz olduğu bilinen bir gerçektir (Baylan, 2001).

2.6.8. Futbol Federasyonu

Federasyon en yalın haliyle, aynı alandaki çeşitli kuruluşları bir arada toplayan dayanışma birliğidir. Federasyonlar bir üst birlik olarak yeterli sayıda dernek veya tüzel kişiliğe haiz kuruluşların bir araya gelmesiyle oluşturulur. Spor federasyonlarını da spor kulüpleri oluşturmaktadır (Genç, 1998). Spor federasyonları, kendi spor dallarını yurt içinde ve yurt dışında yapılan her türlü müsabaka, toplantı, kamp, seminer gibi faaliyetlerin sevk ve idaresinden sorumludur. Her spor federasyonu bünyesindeki sporcuların eğitiminde ve yetiştirilmelerinde gerekli olan, antrenör yetiştirilmesini sağlar, hakemlik kursları düzenler. Başarılı ve başarıya aday sporcular için kamplar, gelişim kursları düzenler (Demirci, 1991).

Türk Futbol Federasyonu bugüne kadar hukukî statü bakımından değişik dönemler geçirmiştir. İlk olarak Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (1923-1936), sonrası Türk Spor Kurumu Dönemi (1936-1938), diğer dönem ise 3350 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu'na bağlı olduğu dönemdir (1938-1989). Bu kanuna göre başkan, Beden Terbiyesi Genel Müdürü tarafından atanmıştır. Genel Müdürün atadığı

Başkan, Bakanlık onayı ile bazı dönemlerde ise Başbakanlık onayı ile göreve başlamıştır. Diğer bir dönem olan Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri dönemidir. Bu dönemde 3461 Sayılı Kanun'a göre Başkanın seçimle göreve gelmesi, 3524 Sayılı Kanun'a göre ise Başkanın, Başbakan tarafından dört yıl süre ile atanması kabul edilmiştir. Ancak daha sonra tekrar seçim yoluna geri dönmüştür (Çakmak, 1999). Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Teşkilatı, çalışma, görev, yetki ve sorumluluk yönetmeliği 22 Kasım 1993 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş (Üçışık, 1995) devamında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Teşkilatı kurulmuştur. Türkiye Futbol Federasyonu 3813 Sayılı Kanun'un 1. maddesine göre özerk bir yapıya kavuşarak tekrar kurulmuş ve spor kulüpleri şirketleşmiştir (Çakmak, 1999; Yılmaz, 2004). Federasyon, kendisine tanınan özerklikle futbol alanında Türkiye'de en üst ve tek merci konumuna gelmiştir (Çakmak, 1999).

Federasyonun birçok yükümlülüğü olduğu gibi aksayan yönleri de vardır. Genellikle politikayla bağlantılı olarak görevlerini sürdürmeleri, başkanlık seçimlerindeki sorunlar, ceza uygulamaları, hakem atamaları vb. olaylar seyircilerin tepkisini çekmiştir (Kılıç, 2003). Seyircilerin üzerinde oluşan bu güvensizlik ortamı ile futbolun merkezi olarak adlandırılan Futbol Federasyonuna karşı, seyirci saldırganlıkları artmış ve federasyon seyircinin saldırganlık sebeplerinden biri olarak yerini almıştır.

Her federasyon gibi Futbol Federasyonu da futbolcusunun, idarecisinin, üyelerinin, seyircilerinin ve maçta görev yapan kişilerin her türlü davranışından sorumludur. Federasyon UEFA'nın belirttiği güvenlik talimatlarına uymak zorundadır. Federasyon müsabakaların oynanacağı statları güvenlik, emniyet ve kapasite açısından periyodik olarak yerel yetkililerce denetlemektedir (Kazancıoğlu, 2004).

2.7. Futbolda Şiddetin Önlenmesine Yönelik Yasalar Ve Önlemler

Türk Futbolunda yıllardır çözülemeyen en büyük sorunların başında sporda şiddet ve saldırganlık gelmektedir. Bu kapsamda yıllardır çeşitli yasalar çıkartılıp ve önlemler alınsa da bir türlü sorun çözülebilmemiş değil. Yürürlükte olan 6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunun amacı; müsabaka

öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde buldukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere gidiş ve geliş yollarında şiddet ve düzensizliğin önlenmesidir. Bu kanun; karşılaşma öncesinde, sırasında veya sonrasında, spor alanları ile bunların etrafında, taraftarların devamlı veya geçici olarak gruplar halinde buldukları yerlerde veya karşılaşmanın yapılacağı yere gidiş ve geliş yollarında, takımların kamp için bulunduğu yerlerde uygulanacak güvenlik tedbirlerini, şike, teşvik primi ve diğer yasak eylem ve davranışları, bunlara uygulanacak cezai yaptırımları, spor kulüplerinin, spor kulübü yöneticilerinin, sporcularının ve diğer görevlilerinin, polis veya özel güvenlik görevlilerinin, hakemlerin, taraftarların, taraftar derneklerinin, taraftar temsilcilerinin, spor federasyonlarının, yazılı veya görsel ya da işitsel kitle iletişim kuruluşları ile basın mensuplarının ve diğer ilgili kişi ve kurumların spor müsabakalarında şiddet ve düzensizliğin önlenmesine ilişkin hususlardaki görev ve sorumluluklarını kapsar.

Ancak 6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun maddesi üzerinde bazı güncel değişiklikler yapılmaya karar verilmiştir. Son Yapılan toplantıda alınan bazı kararlar şu şekildedir:

1- Statlara yüz tanıma sistemi konulacak.

2- Polis sayısı artarken, özel güvenlik sayısı azalacak. Statların güvenliğinden tamamen polis sorumlu olacak. Ayrıca kulüplerde bulunan taraftardan sorumlu yönetici görevinin kaldırılarak, stat sorumlusu adı altında bir yapıya dönülecek.

3- Cezalar katlamalı gidecek. Daha önce saha içi ve saha dışında suç işleyen kişi 1 yıl ceza alıyordu. Bundan sonra suç işleyene ilkinde 1 yıl, ikincisinde 3 yıl, 3'üncüsünde ise 5 yıl ceza verilecek.

4- Deplasman yolculuğu sırasında üzerinde suç aleti (bıçak vb.) bulunan taraftarlar da, saha içinde suç işlemiş gibi bu ceza kapsamına dahil olacak.

5- Biletsiz taraftarlar da ceza kapsamına alındı. Spor faaliyetinin yapılacağı salona biletsiz giren taraftarlara da cezalar uygulanacak.

6- Toplantının belki de en dikkat çekici maddesi ise sosyal medya konusunda oldu.

Kulüp başkanı, yönetici, teknik adam veya sporcu sosyal medyada taraftarı ya da rakibi kışkırtıcı yazı paylaştığı takdirde disipline gidecek. Ayrıca televizyon programlarında yapılacak her türlü kışkırtıcı sözler de cezai sisteme bağlanacak. (TFF, 13 Temmuz 2018).

Spor alanlarının dış güvenliği genel kolluk güçlerince, saha içi ve tribün güvenliği ise 5. maddeye göre oluşturulacak özel güvenlik birimlerince ve saha yetkililerince sağlanır. Kapı aramaları özel güvenlik güçleri tarafından yapılır. Müsabaka güvenlik amirinin talebiyle emniyet güçleri, gerekli hallerde olayın meydana geldiği alanlara müdahale edebilir.

Emniyet teşkilatı tarafından; fanatizmin önlenmesi, failerin tespiti, eylemlerin için delil sunulması, verilen cezaların takibi ve bu Kanuna aykırı eylem ve davranışların engellenmesi amacıyla bilgi bankası oluşturulur ve toplanan bilgiler üç ayda bir ilgili federasyonlara bildirilir. Spor kulüpleri, taraftar dernekleri ve federasyonlar ile diğer ilgililer emniyet güçlerince istenecek tüm bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma sürecinde kullanılan model, araştırmanın evren ve örnekleme, bulguların elde edilmesinde kullanılan veri toplama araçları ve elde edilen verilerin analizi detaylı olarak ele alınmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modelinde şekillenmiştir. Mevcut literatürün incelenerek, geçmişte veya günümüzde hala var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan tarama modelinden yola çıkılarak, bağımlı değişken olarak görülen referans gurupları dikkate alınmış ve profesyonel futbolcuların bağımsız değişkenlerine (saldırganlığa uğrama, Maddi durum düzeyleri, yaş gurubu, eğitim düzeyleri) göre bu referans gurupları karşısında futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılmış olan ölçek, Ege Bölgesi'nde 2016-1017 yıllarında profesyonel liglerde faaliyet gösteren takımlarda oynayan profesyonel futbolcuları kapsamaktadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

2015-2016 Türkiye Profesyonel Futbol ligu, Ege Bölgesi lig kulüplerinde yer alan profesyonel futbolcular, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem grubunu Ege Bölgesinde profesyonel futbol takımında oynayan 600 sporcu oluşturmuştur.

Tablo 3.1. Kulüp ve futbolcu sayısı.

Takım	Futbolcular	Takım	Futbolcular
Bergama SK	28	Tire SK	30
Buca SK	38	Altay SK	37
Denizli SK	36	Denizli Büyükşehir SK	27
Göztepe SK	28	Manisa SK	35
Karşıyaka SK	29	Altınordu SK	35
Kızılcabölük SK	28	Bodrum SK	27
Kütahya SK	27	Aydın SK	28
Menemen SK	27	Akhisar Belediye SK	38
Muğla SK	22	Afyon Afjet SK	27
Nazilli SK	28	Manisa Büyükşehir SK	25

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplanmasında kullanılan ölçek 2 bölümden oluşmaktadır. Çalışmada, Özmaden'in 2004 yılında geliştirmiş olduğu ölçek kullanılmıştır. İlk bölümde, çalışmaya katılan profesyonel futbolcuların demografik bilgilerinin yer aldığı, ikinci bölümde ise seyirci saldırganlığında etkili olduğu düşünülen futbol seyircisine yönelik çokça gözlenen sekiz davranış, profesyonel futbolculara uygulanmıştır. Davranışların düzeylerinin tespitinde, Likert tipi beşli dereceleme ölçeği uygulanmıştır. Davranışlar için; Çok etkisiz, Etkisiz, Orta Derecede Etkili, Etkili, Çok Etkili seçeneklerin işaretlenmesi istenmiştir. Verilerin okunabilmesinde, beşli ölçek dereceleri, 0,80 (5-1=4; 4/5=0,80) oranında eşit aralıklara dağılmıştır. Bunun sonucunda davranışlara ilişkin etki düzeyi aralıkları; Çok Etkili (4,20-5,00), Etkili (3,40-4,19), Orta Derecede Etkili (2,60-3,39), Etkisiz (1,80-2,59), Çok Etkisiz (1,00-1,79) olarak tespit edilmiştir (Özmaden, 2004). Araştırmanın güvenilirliği α ;, 0.93 olarak bulunmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak belirlenen ve futbolda saldırganlığı tetikleyen referans gruplarının da saldırganlık üzerinde etkisi olabileceği düşünülerek oluşturulan anketi kapsamaktadır. Araştırma anketinin

birinci aşaması kabul edilen Kişisel Bilgi Formu'nda futbolcuların, eğitim seviyeleri, yaşları, maddi durum düzeyleri, saldırganlığa uğrama düzeyleri, gibi demografik bilgileri öğrenmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Bu sayede çalışmaya iştirak eden profesyonel futbolcuların demografik özellik farklılıklarının, futbolda seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeyleri incelenmiştir.

3.3.2. Futbol Seyirci Saldırganlığı Ölçeği

Araştırmada, Özmeden (2004) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. İlk bölümde, çalışmada yer alan profesyonel futbolcuların demografik bilgilerini belirleyen sorulara yer verilirken, diğer bölümde, seyirci saldırganlığında etkili olduğu öngörülen futbol seyircisine yönelik sık gözlenen sekiz davranış, futbolcuların düşüncesine başvurulmuştur.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, profesyonel futbolcuların demografik bilgileriyle, futbolda seyirci saldırganlığında etkisi bulundan farklı referans grupları üzerinde saldırganlık etki düzeyini belirlemeye yönelik 78 maddenin yer aldığı 20 sorudan oluşan bir ölçek kullanılmıştır.

Davranışların etki düzeylerinin belirlenmesine yönelik olarak, Likert tipi beşli dereceleme ölçeği oluşturulmuştur. Her bir davranış için, 1: Çok etkisiz, 2: Etkisiz, 3: Orta Derecede Etkili, 4: Etkili, 5: Çok Etkili seçenekleri sunulmuş ve araştırmaya grubundan görüşlerine en uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Verilerin sağlıklı yorumlanabilmesi için, beşli ölçek dereceleri, 0,80 ($5-1=4$; $4/5=0,80$) oranında eşit aralıklara bölünmüştür. Böylece davranışlara ilişkin etki düzeyi aralıkları; Çok Etkili (4,20-5,00), Etkili (3,40-4,19), Orta Derecede Etkili (2,60-3,39), Etkisiz (1,80-2,59), Çok Etkisiz (1,00-1,79) olarak belirlenmiştir.

3.4. Araştırmanın Bağımlı Bağımsız Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni 8 alt boyutta incelenen referans grupları olarak belirlenirken, bağımsız değişkenleri bu alt boyutları etkilediği düşünülen yaş gurubu, eğitim durumu ve maddi durum düzeyleri ile fiziksel saldırganlığa uğrama durumları olmuştur.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş Kişisel Bilgi Formu ve Futbolda Saldırganlık (Özmaden 2004) anketi kullanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan profesyonel futbolcuların oynadıkları takımların kulüp tesislerine gidilmiş 630 profesyonel futbolcuya anket uygulanmış olup 30adet eksik ve yanlış doldurulduğu belirlenen anketler değerlendirmeye dahil edilmemiştir. Çalışmada 600 anket kullanılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Bu araştırmadan elde edilen verilerin analizinde; Sosyal Bilimler İstatistik Programı (SPSS) 18.0 programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde bilgisayar programcılarının da görüşleri alınarak, ölçekten elde edilen verilerin genel dağılımlarının belirlenmesinde tanımlayıcı istatistik olarak yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış; her bir maddeye genel bir ortalama değer (\bar{X}) verilmiş ve bu ortalama puanlar yorumlanmıştır. Futbolcuların eğitim, maddi durum, yaş ve şiddet ve saldırganlığa maruz kalma durumuna göre farklılıkların tespiti için ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) kullanılmıştır. ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) sonucunda istatistiksel farkların hangi referans grupları arasında olduğunu tespit etmek amacıyla HSD Tukey çoklu karşılaştırma testi ve T testi uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde ve yorumlarda, 0.05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, örneklem grubu ile ilgili demografik bilgilere ve futbol seyirci saldırganlığı ölçeği elde edilen verilerin analizlerine yer verilmiştir.

4.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 4.1. Türkiye futbol ligi ege bölgesi profesyonel futbolcu dağılım sonuçları.

Türkiye Profesyonel Futbol Ligleri	N	%
Spor Toto Süper lig	38	6,3
Spor Toto 1. lig	134	22,3
Türkiye Futbol Federasyonu 2. lig	150	25
Türkiye Futbol Federasyonu 3. lig	278	46,3
Toplam	600	100

Tablo 4.1.'de, Ege Bölgesi'nde profesyonel liglerde mücadele eden takımlarımızın tamamının katılım göstermiş olduğu çalışmamızda; profesyonel futbolcularımızın oynadıkları lig kategorileri incelendiğinde 278 (%46,3) futbolcu ile 3.lig kategorisi ilk sırayı alırken, bu ligimizi sırası ile 150 (%25) futbolcu ile 2. lig, 134 (%22,3) futbolcu ile TFF 1. lig ve 38 (%6,3) futbolcu ile Süper lig takip etmektedir.

Tablo 4.2. Futbolcuların maddi durum, yaş, eğitim ve fiziksel saldırıya uğrama değişkenine göre dağılım sonuçları.

Değişkenler	Alt Kategoriler	N	%	Toplam
Maddi Durum	Alt	103	17,2	600
	Orta	423	70,5	
	Üst seviye	74	12,3	
Yaş Grubu	18-23	296	49,3	600
	24-29	193	32,2	
	29-33	93	15,5	
	34-38	18	3	
Eğitim Düzeyi	Lise	298	49,7	600
	Üniversite	302	50,3	
Fiziksel Saldırıya Uğrama Durumu	Evet	246	41	600
	Hayır	354	59	

Tablo 4.2.'de, futbolculara ait demografik bilgiler yer almaktadır. Ankete katılan 600 profesyonel futbolcunun 103'ü (%17,2) alt seviye maddi durum grubunda yer alırken, 423'ü (%70,5) orta seviye ve 74'ü (%12,3) üst seviye grubunda yer almaktadır. Profesyonel futbolcuların yaş düzeylerine bakıldığında ise ilk sırayı 296 kişi ile 18-23 yaş grubu (49,3) almaktadır. Bu grubu sırasıyla 193 kişi (%32,2) ile 24-29 yaş grubu, 93 kişi (%15,5) ile 29-33 yaş grubu ve 18 kişi (%3) ile 34-38 yaş grubu takip etmektedir. Profesyonel futbolcuların eğitim düzeylerini incelediğimizde 302 kişi (%50,3) üniversite düzeyinde iken 298 kişi (%49,7) lise düzeyinde eğitime sahip oldukları görülmektedir. Profesyonel sporcuların saldırganlığa uğrama durumlarına baktığımızda ise 354 kişinin (%59) hiç saldırganlığa uğramadıkları görülmekle beraber 246 kişinin (%41) ise en az 1 kez saldırganlığa uğramış oldukları görülmektedir.

Tablo 4.3. Futbolculara göre seyirci saldırganlığında referans gruplarının frekans dağılım sonuçları.

Faktörler	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Futbol Hakemi	4	,7	39	6,5	144	24	256	42,7	157	26,2	3,87
Futbol Seyircisi	7	1,2	18	3	171	28,5	265	44,2	139	23,2	3,85
Medya	8	1,3	31	5,2	207	34,5	256	42,7	98	16,3	3,68
Futbol Federasyonu	10	1,7	37	6,2	200	33,3	245	40,8	108	18	3,67
Futbolcular	4	,7	32	5,3	220	36,7	275	45,8	69	11,5	3,62
Kulüp Yöneticileri	4	,7	45	7,5	217	36,2	264	44	70	11,7	3,58
Emniyet Mensupları	12	2	64	10,7	237	39,5	234	39	53	8,8	3,42
Futbol Antrenörü	8	1,3	47	7,8	289	48,2	207	34,5	49	8,2	3,40

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 4.3.'de, futbolculara göre seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında 'çok etkili' düzeyde ele alındığında, ilk sırayı futbol hakemi faktörü almaktadır (%26). Futbol seyircisi (%23,2), futbol federasyonu (%18), medya (%16,3), kulüp yöneticisi (%11,7), futbolcular (%11,5), emniyet mensupları (%8,8) ve son olarak da futbol antrenörleri almaktadır (%8,2). Etkili ve çok etkili gruplar beraber düşünüldüğünde; birinci sırada futbol hakemi faktörü bulunurken (%68,9), emniyet mensupları ve futbol antrenörleri hariç, diğer 5 faktör de %55'in üzerinde etkili ve çok etkili gruplar olarak görülmektedir.

Futbola ilişkin bu faktörler incelendiğinde, genel ortalamalar sırasıyla; futbol unsurlarında en çok seyirciyi saldırgan yapan unsuru ($\bar{X} = 3,87$) 'etkili' düzeyi ile futbol hakemi almaktadır. Bunu sırası ile futbol seyircisi ($\bar{X} = 3,85$), medya ($\bar{X} = 3,68$), futbol federasyonu ($\bar{X} = 3,67$), futbolcular ($\bar{X} = 3,62$), kulüp yöneticileri ($\bar{X} = 3,58$), emniyet mensupları ($\bar{X} = 3,42$) ve futbol antrenörü faktörü takip etmektedir ($\bar{X} = 3,40$).

Tablo 4.4. Futbolculara göre spor medyası davranışlarının futbol seyirci saldırganlığına etkisinin frekans dağılımı.

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{x}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Seyircileri hedef alan kışkırtıcı yazılar ve açıklama	11	1,8	44	7,3	150	25	228	38	167	27,8	3,82
Taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı (tahrik edici) yazılar ve açıklama	9	1,5	42	7	163	27,2	243	40,5	143	23,8	3,78
Oynanacak müsabakanın öneminin abartılması	24	4	47	7,8	162	27	239	39,8	128	21,3	3,66
Kulüp yazarların eleştirileri	12	2	47	7,8	223	37,2	221	36,8	97	16,2	3,57
Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri	8	1,3	72	12	205	34,2	208	34,7	107	17,8	3,55
Tarafsız görünen spor yazarların taraflı davranarak futbol seyircisi aleyhinde kamuoyu oluşturmaları	10	1,7	66	11	209	34,8	237	39,5	78	13	3,51
Spor Medyasındaki Hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları	16	2,7	63	10,5	216	36	221	36,8	84	14	3,49

Tablo 4.4.'e göre, spor medyasına ilişkin seyirci saldırganlığını tetikleyen davranışlarda 'çok etkili' düzeyden bakıldığında birinci sırayı 'seyircileri hedef alan kışkırtıcı yazılar ve açıklama' (%27,8) almaktadır. Bu davranışı sırası ile Taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı (tahrik edici) yazılar ve açıklama (%23,8), Oynanacak müsabakanın öneminin abartılması (%21,3), Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri (%17,8), Taraftar yazarların (başkan, futbolcu, çalıştırıcı, vs.) eleştirileri (%16,2), Spor Medyasındaki Hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları (%14), Tarafsız görünen spor yazarların taraflı davranarak futbol seyircisi aleyhinde kamuoyu oluşturmaları (%13), davranışları takip etmektedir.

'Etkili' ve 'çok etkili' gruplar bir arada ele alındığında, seyircileri hedef alan kışkırtıcı yazılar ve açıklama davranışı %65,8 oranında ilk sırada iken diğer tüm davranışların oranı %51'in üzerinde olduğu tespit edilmiştir. %51 ile son sırada 'spor mediasındaki hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları' gelmektedir.

Davranışların genel ortalamalarına bakıldığında; profesyonel futbolcuların spor medyasına ilişkin saldırganlığı tetikleyen davranışlarında 'etkili düzeyi' ile Seyircileri hedef alan kışkırtıcı yazılar ve açıklama ilk sırayı (\bar{x} 3,82) almaktadır. Bu davranışı 'etkili düzeyde' sırasıyla, Taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı (tahrik edici) yazılar ve açıklama (\bar{x} 3,78), Oynatılacak maçın öneminin abartılması (\bar{x} 3,66), Taraftar yazarların eleştirileri (\bar{x} 3,57), Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri (\bar{x} 3,55) Tarafsız görünen spor yazarların taraflı davranarak futbol seyircisi aleyhinde kamuoyu oluşturmaları (\bar{x} 3,51) ve son olarak Spor mediasındaki hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları (\bar{x} 3,59) almaktadır.

Tablo 4.5. Spor medyası davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre anova ve tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Oynanacak müsabakanın öneminin abartılması	1	18-23	296	<u>3,57</u>	1,015	1,498	0,214	-
	2	24-28	193	3,76	1,072			
	3	29-33	93	3,73	0,934			
	4	34-38	18	3,77	1,003			
		Toplam	600	3,66	1,023			
Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri	1	18-23	296	<u>3,47</u>	0,970	1,534	0,204	-
	2	24-28	193	3,64	0,962			
	3	29-33	93	3,56	0,948			
	4	34-38	18	3,77	0,808			
		Toplam	600	3,55	0,961			
Taraftarı olduğu takım ve sporcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar	1	18-23	296	<u>3,67</u>	0,954	2,969	0,031*	4-1
	2	24-28	193	3,85	0,962			
	3	29-33	93	3,88	0,832			
	4	34-38	18	4,16	0,707			
		Toplam	600	3,78	0,937			
Direk seyircileri hedef alan kışkırtıcı yazılar ve açıklama	1	18-23	296	<u>3,76</u>	1,015	1,656	0,175	-
	2	24-28	193	3,86	0,92765			
	3	29-33	93	3,89	1,005			
	4	34-38	18	4,22	0,646			
		Toplam	600	3,82	0,978			
Kulüp yazarların eleştirileri	1	18-23	296	3,57	0,917	0,369	0,776	-
	2	24-28	193	<u>3,53</u>	0,946			
	3	29-33	93	3,62	0,919			
	4	34-38	18	3,72	0,669			
		Toplam	600	3,57	0,919			
Tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları	1	18-23	296	<u>3,41</u>	0,946	3,268	0,021*	4-1
	2	24-28	193	3,57	0,857			
	3	29-33	93	3,58	0,900			
	4	34-38	18	4,00	0,766			
		Toplam	600	3,51	0,911			
Spor Medyasındaki Hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları	1	18-23	296	3,45	0,979	1,129	0,337	-
	2	24-28	193	3,53	0,901			
	3	29-33	93	3,46	0,961			
	4	34-38	18	3,83	0,857			
		Toplam	600	3,49	0,949			

Tablo 4.5.'de, spor medyası davranışlarını futbolcu gözü ile incelediğimizde; seyirci saldırganlığı üzerinde etki düzeyleri yaş gruplarına göre kendi içerisinde

Taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar ile Tarafsız görünen köşe yazarlarının taraflı davranarak seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları davranışları yaş grupları arasında farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Taraftarı olduğu takım ve futbolcu hakkında kışkırtıcı yazı ve açıklamalar davranışında “34-38” yaş grubu ($\bar{x}:4,16$) ile “18-23” yaş futbolcu ($\bar{x}:3,67$) grubu arasında fark olduğu tespit edilmiştir. “Tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları” davranışında yine “34-38” yaş ($\bar{x}:4,00$) ile “18-23” yaş futbolcu ($\bar{x}:3,41$) grubu arasında fark olduğu tespit edilmiştir. “34-38” yaş içerisinde olan futbolcular “18-23” yaş grubu futbolculara göre “Taraftarı olduğu takım ve futbolcular ile ilgili kışkırtıcı açıklama ve yazılar” ve “Tarafsız görünen köşe yazarların taraflı davranarak seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları” medya davranışlarını etkili düzeyde seyirciyi saldırganlığa teşvik ettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 4.6. Spor medyası davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerinin anova ve tukey testi.

Davranışlar		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Oynanacak müsabakanın öneminin abartılması	1	Alt	103	3,56	1,126	1,385	0,251	-
	2	Orta	423	3,71	0,989			
	3	Üst seviye	74	3,55	1,061			
		Toplam	600	3,67	1,023			
Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri	1	Alt	103	3,43	0,903	1,177	0,309	-
	2	Orta	423	3,57	0,975			
	3	Üst seviye	74	3,65	0,957			
		Toplam	600	3,56	0,961			
Taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı (tahrik edici) yazılar ve açıklama	1	Alt	103	3,63	0,939	1,682	0,187	-
	2	Orta	423	3,81	0,946			
	3	Üst seviye	74	3,85	0,870			
		Toplam	600	3,78	0,937			
Direk seyircileri hedef alan kışkırtıcı yazılar ve açıklama	1	Alt	103	3,80	1,060	0,076	0,927	-
	2	Orta	423	3,83	0,963			
	3	Üst seviye	74	3,85	0,960			
		Toplam	600	3,83	0,978			
Kulüp yazarların eleştirileri	1	Alt	103	3,50	0,968	0,450	0,638	-
	2	Orta	423	3,59	0,921			
	3	Üst seviye	74	3,59	0,842			
		Toplam	600	3,57	0,919			

Tablo 4.6. (Devam).

Davranışlar		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları	1	Alt	103	3,50	0,884	0,350	0,705	-
	2	Orta	423	3,50	0,930			
	3	Üst seviye	74	3,59	0,842			
		Toplam	600	3,51	0,911			
Spor Medyasındaki Hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları	1	Alt	103	3,42	0,966	0,950	0,387	-
	2	Orta	423	3,48	0,953			
	3	Üst seviye	74	3,62	0,902			
		Toplam	600	3,49	0,949			

Tablo 4.6.'a, profesyonel futbolcuların maddi durumları ile spor medyası davranışları arasında her bir davranışa bakıldığında, anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0,05$). Bu bulguya göre, futbolcuların maddi durumu düzeylerinin spor medyası davranışları ile ilgili düşüncelerini etkilemediği düşünülebilir.

Tablo 4.7. Fiziksel saldırganlığa uğramalarına göre futbolcuların medya davranışlarının t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Oynanacak müsabakanın öneminin abartılması	Hayır	354	3,63	1,004	-,973	0,331
	Evet	246	3,71	1,049		
Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri	Hayır	354	3,49	0,949	1,908	0,057
	Evet	246	3,65	0,973		
Taraftarı olduğu takım ile futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar	Hayır	354	3,71	0,941	2,284	0,023*
	Evet	246	3,89	0,923		
Direkt seyirciyi hedef alan kışkırtıcı yazı ve açıklamalar	Hayır	354	3,73	1,020	3,025	0,003*
	Evet	246	3,97	0,898		
Kulüp yazarların eleştirileri	Hayır	354	3,52	0,943	1,623	0,105
	Evet	246	3,65	0,881		

Tablo 4.7. (Devam)

Davranış	Saldırıya uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Yansız görünen köşe yazarların yanlı davranarak seyirci aleyhinde gündem oluşturmaları	Hayır	354	3,40	0,923	-	0,000*
	Evet	246	3,67	0,871		
Spor Medyasındaki Hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları	Hayır	354	3,44	0,933	-	0,150
	Evet	246	3,56	0,970		

Tablo 4.7.'de, fiziksel saldırganlığa maruz kalan ve kalmayan futbolcular karşılaştırıldığında; Taraftarı olduğu takım ile futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar ($t=-2,284$; $p=0,023$), Direkt seyirciyi hedef alan kışkırtıcı yazı ve açıklamalar ($t=-3,025$; $p=0,003$) ve Tarafsız görünen köşe yazarlarının yanlı seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları ($t=-1,440$; $p=0,000$), spor medyası davranışları bakımından futbolcular arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Fiziksel saldırıya maruz kalan futbolcular taraftarı olduğu takım ile futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar, direkt seyirciyi hedef alan kışkırtıcı yazı ve açıklamalar ve tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları spor medyası davranışlarını, fiziksel saldırıya maruz kalmayanlara göre seyirci saldırganlığı tetikleyen daha etkili olarak düşünmektedirler.

Tablo 4.8. Futbolcuların eğitim durumlarına göre spor medyası davranışlarının karşılaştırılması davranışları t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Oynanacak müsabakanın öneminin abartılması	Lise	298	3,61	1,083	-1,035	0,301
	Üniversite	292	3,70	0,952		
Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri	Lise	298	3,53	0,971	-0,507	0,612
	Üniversite	292	3,57	0,949		
	Üniversite	292	3,47	0,933		
Taraftarı olduğu takım ile futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar	Lise	298	3,74	0,942	-0,941	0,347
	Üniversite	292	3,81	0,933		
Direkt seyirciyi hedef alan kışkırtıcı yazı ve açıklamalar	Lise	298	3,78	0,974	-1,126	0,260
	Üniversite	292	3,87	0,982		
Kulüp yazarların eleştirileri	Lise	298	3,56	0,970	-0,177	0,860
	Üniversite	292	3,57	0,866		
Tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları	Lise	298	3,49	0,926	-0,476	0,635
	Üniversite	292	3,53	0,907		
Spor Medyasındaki Hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları	Lise	298	3,51	0,972	,544	0,587
	Üniversite	292	3,47	0,933		

Tablo 4.8.'e bakıldığında, profesyonel futbolcuların eğitim seviyelerine göre spor medyasına ilişkin seyirci saldırganlığı üzerine yapılan incelemede anlamlı bir farklılık gözlenememiştir.

Tablo 4.9. Profesyonel futbolculara göre seyircilerin seyirci saldırganlığında frekans dağılım tablosu sonuçları.

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları	15	2,5	32	5,3	110	18,3	233	38,8	210	35	3,98
Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması	5	0,8	38	6,3	136	22,7	238	39,7	183	30,5	3,93
Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları	6	1	35	5,8	158	26,3	259	43,2	142	23,7	3,83
Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması	10	1,7	33	5,5	169	28,2	253	42,2	135	22,5	3,78
Mağlup takımın taraftarının futbol hakemine kötü tezahürat veya saldırısı	10	1,7	54	9	200	33,3	247	41,2	89	14,8	3,59
Takım taraftar olması yeterli	43	7,2	113	18,8	228	38	165	27,5	51	8,5	3,11

Tablo 4.9.'da, futbolculara göre taraftarların, seyirci saldırganlığını artıran davranışlarının başında 'çok etkili' düzeyde bakıldığında; ilk olarak 'Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları' (%35) almaktadır. Sırası ile Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması (%30,5), Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları (%23,7), Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması (%22,5), Mağlup takım seyircisinin futbol hakemine çirkin tezahürat ve/veya saldırıları (%14,8), Takım taraftar olması yeterli (%8,5), davranışları takip etmektedir.

‘Etkili’ ve ‘çok etkili’ gruplar birlikte ele alındığında, davranışı %73,8 oranında ilk sırada iken, Takım taraftar olması yeterli davranışı (%36) hariç, diğer tüm davranışların oranı %56’nın üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Son olarak %56 ile mağlup takım seyircisinin futbol hakemine çirkin tezahürat ve/veya saldırıları gelmektedir.

Genel ortalamalara baktığımızda futbolcuların seyircilere ilişkin saldırganlığı arttıran davranışların da etkili düzeyi ile takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları (\bar{x} 3,98) almaktadır. Etkili düzeyde sırasıyla, Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması (\bar{x} 3,93), Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları (\bar{x} 3,83), Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması (\bar{x} 3,78), Mağlup takım seyircisinin futbol hakemine çirkin tezahürat ve/veya saldırıları (\bar{x} 3,59) ile son olarak Takım taraftar olması yeterli (\bar{x} 3,11) almaktadır.

Tablo 4.10. Seyirci davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre anova ve tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları	1	18-23	296	4,00	0,991	1,194	0,311	-
	2	24-28	193	3,99	0,965			
	3	29-33	93	3,98	0,955			
	4	34-38	18	3,56	1,247			
		Toplam	600	3,99	0,986			
Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması	1	18-23	296	3,87	0,962	1,332	0,263	-
	2	24-28	193	4,03	0,871			
	3	29-33	93	3,91	0,928			
	4	34-38	18	3,78	0,808			
		Toplam	600	3,93	0,925			
Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları	1	18-23	296	3,81	0,940	0,114	0,952	-
	2	24-28	193	3,83	0,827			
	3	29-33	93	3,87	0,875			
	4	34-38	18	3,78	0,878			
		Toplam	600	3,83	0,891			

Tablo 4.10. (Devam).

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Mağlup takımın taraftarının futbol hakemine kötü tezahürat veya saldırısı	1	18-23	296	3,57	0,936	0,116	0,951	-
	2	24-28	193	3,62	0,864			
	3	29-33	93	3,57	0,925			
	4	34-38	18	3,56	0,783			
		Toplam	600	3,59	0,905			
Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması	1	18-23	296	3,78	0,961	0,299	0,826	-
	2	24-28	193	3,81	0,875			
	3	29-33	93	3,76	0,839			
	4	34-38	18	3,61	0,849			
		Toplam	600	3,78	0,911			
Takım taraftar olması yeterli	1	18-23	296	3,13	1,051	1,474	0,221	-
	2	24-28	193	3,11	1,037			
	3	29-33	93	3,00	1,042			
	4	34-38	18	3,56	0,704			
		Toplam	600	3,11	1,038			

Tablo 4.10.'a göre, profesyonel futbolcuların yaşları ile seyirci davranışlarının, seyirci saldırganlığı üzerinde, etki düzeyleri davranışları arasında her bir davranış incelendiğinde, anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0,05$). Bu bulguya göre, futbolcuların yaşları seyirci davranışlarının futbolda seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeyleri ile ilgili düşüncelerini etkilemediği söylenebilir.

Tablo 4.11. Seyirci davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre Anova ve Tukey testi.

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları	1	Alt	103	3,95	1,013	0,793	0,453	-
	2	Orta	423	4,01	0,978			
	3	Üst seviye	74	3,86	0,997			
		Toplam	600	3,99	0,986			
Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması	1	Alt	103	3,80	1,003	3,232	0,040	2-3*
	2	Orta	423	3,99	0,919			
	3	Üst seviye	74	3,76	0,807			
		Toplam	600	3,93	0,925			

Tablo 4.11. (Devam).

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları	1	Alt	103	3,81	0,939	0,096	0,908	-
	2	Orta	423	3,83	0,893			
	3	Üst seviye	74	3,86	0,816			
		Toplam	600	3,83	0,891			
Mağlup takımın taraftarının futbol hakemine kötü tezahürat veya saldırısı	1	Alt	103	3,60	0,932	0,491	0,612	-
	2	Orta	423	3,57	0,905			
	3	Üst seviye	74	3,68	0,877			
		Toplam	600	3,59	0,905			
Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması	1	Alt	103	3,83	0,879	0,643	0,526	-
	2	Orta	423	3,79	0,933			
	3	Üst seviye	74	3,68	0,829			
		Toplam	600	3,78	0,911			
Takım taraftar olması yeterli	1	Alt	103	3,04	1,037	1,289	0,276	-
	2	Orta	423	3,10	1,033			
	3	Üst seviye	74	3,28	1,066			
		Toplam	600	3,11	1,038			

Tablo 4.11.'e göre, profesyonel futbolcuların maddi durum düzeyleri ile seyirci davranışlarının, futbolda seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeylerinin davranışları arasında, davranışlar incelendiğinde anlamlı bir farka rastlanmıştır ($p>0,05$). Bu bulguya göre, futbolcuların yaşlarının, seyirci davranışlarının futbolda seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeyleri ile ilgili düşüncelerini etkilemediği söylenebilir.

Tablo 4.12. Futbolcuların fiziksel saldırganlığa maruz kalma durumlarının seyirci davranışlarının t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları	Hayır	354	3,90	0,99563	-2,339	0,020*
	Evet	246	4,09	0,96396		
Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması	Hayır	354	3,84	0,94185	-2,709	0,007*
	Evet	246	4,04	0,88851		
Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları	Hayır	354	3,78	0,92051	-1,271	0,204
	Evet	246	3,88	0,84656		
Mağlup takımın taraftarının futbol hakemine kötü tezahürat veya saldırısı	Hayır	354	3,60	0,88237	0,541	0,589
	Evet	246	3,56	0,94022		
Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması	Hayır	354	3,72	0,93473	-1,852	0,065
	Evet	246	3,86	0,87265		
Takım taraftar olması yeterli	Hayır	354	3,0339	1,07191	-2,255	0,025*
	Evet	246	3,2276	0,97990		

Tablo 4.12.'de, fiziksel saldırıya maruz kalan ve kalmayan futbolcular karşılaştırıldığında; Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları ($t=-2,339$; $p=0,020$), Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması ($t=-2,709$; $p=0,007$) ve Takım taraftar olması yeterli ($t=-2,255$; $p=0,025$) seyirci davranışları bakımından futbolculara göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Tablo 4.13. Futbolcuların eğitim düzeylerine göre seyircinin seyirci saldırganlığı davranışlarının etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları	Lise	298	3,96	0,99932	-,673	0,501
	Üniversite	292	4,02	0,95017		
	Üniversite	292	3,05	1,03457		

Tablo 4.13. (Devam).

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması	Lise	298	3,88	0,95637	-1,222	0,222
	Üniversite	292	3,97	0,89167		
Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları	Lise	298	3,81	0,91142	-,582	0,561
	Üniversite	292	3,85	0,87512		
Mağlup takımın taraftarının futbol hakemine kötü tezahürat veya saldırısı	Lise	298	3,54	0,93581	-1,210	0,227
	Üniversite	292	3,63	0,87996		
Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması	Lise	298	3,75	0,93135	-1,056	0,291
	Üniversite	292	3,83	0,88962		
Takım taraftar olması yeterli	Lise	298	3,18	1,04481	1,550	0,122
	Üniversite	292	3,05	1,03457		

Tablo 4.13.'e bakıldığında, profesyonel futbolcuların eğitim düzeylerine göre seyirci saldırganlığı üzerine yapılan incelemede anlamlı bir farklılık gözlenememiştir.

Tablo 4.14. Antrenöre ilişkin davranışların seyirci saldırganlığı üzerindeki etkileri frekans tablosu sonuçları.

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Gol sonrası tahrik edici davranışları	15	2,5	50	8,3	162	27	255	42,5	118	19,7	3,69
Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	15	2,5	68	11,3	222	37	206	34,3	89	14,8	3,48

Tablo 4.14. (Devam).

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Müsabaka esnasında Futbol Hakemine itirazları	15	2,5	75	12,5	225	37,5	222	37	63	10,5	3,41
Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları	23	3,8	66	11	191	31,8	241	40,2	79	13,2	3,48
Saha kenarındaki agresif davranışları	15	2,5	76	12,7	238	39,7	196	32,7	75	12,5	3,40
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	29	4,8	118	19,7	217	36,2	174	29	62	10,3	3,20
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	18	3	122	20,3	245	40,8	167	27,8	48	8	3,18
Rakip antrenör olması yeterli	42	7	173	28,8	216	36	130	21,7	39	6,5	2,92
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	16	2,7	97	16,2	184	30,7	222	37,0	81	13,5	3,43
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	58	9,7	154	25,7	234	39	112	18,7	42	7	2,88

Tablo 4.14.'de, futbolculara göre antrenöre ilişkin davranışların seyirci saldırganlığı üzerindeki etkileyen davranışların 'çok etkili' düzeyden incelendiğinde; ilk sırayı, Gol sonrası tahrik edici davranışları (%19,7) almaktadır. Bunu sırası ile Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları (%14,8), Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları (%13,5), Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları (%13,2), Saha kenarındaki agresif davranışları (%12,5), Müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları (%10,5), Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması (%10,3), Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması (%8), "Seyirciye göre yanlış kadro kurması" (%7), "Rakip antrenör olması yeterli" (%6,5) davranışları izlemektedir.

'Etkili' ve 'çok etkili'2 gruplar bir arada ele alındığında, Gol sonrası tahrik edici davranışları (%62,2) davranışı ilk sırada iken bunu sırası ile Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları (%53,4), Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları (%50,5), Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları (%49,1), Müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları (%47,5), Saha kenarındaki agresif davranışları (%45,2), Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması (%39,3), Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması (%35,8), Rakip antrenör olması yeterli (%28,2), Seyirciye göre yanlış kadro kurması (%25,7), davranışları takip etmektedir.

Genel ortalamalara bakıldığında profesyonel antrenöre ilişkin saldırganlığı arttıran davranışlarda ilk sırayı, Gol sonrası tahrik edici davranışları (\bar{x} 3,69) almaktadır. "Etkili düzeyde sırasıyla Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları (\bar{x} 3,48), Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları (\bar{x} 3,48), Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları (\bar{x} 3,43), Müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları (\bar{x} 3,41), Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları (\bar{x} 3,40), Saha kenarındaki agresif davranışları (\bar{x} 3,20), Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması (\bar{x} 3,18), Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması (\bar{x} 2,92), ve son olarak da "Seyirciye göre yanlış kadro kurması" (\bar{x} 2,88), almaktadır.

Tablo 4.15. Antrenör davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre anova ve tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	1	18-23	296	3,42	0,950	1,596	0,189	-
	2	24-28	193	3,55	0,984			
	3	29-33	93	3,44	0,949			
	4	34-38	18	3,83	0,924			
		Toplam	600	3,48	0,961			
Müsabaka esnasında Futbol Hakemine itirazları	1	18-23	296	3,39	0,888	4,399	0,005	1-4 2-4 3-4
	2	24-28	193	3,45	0,918			
	3	29-33	93	3,23	1,001			
	4	34-38	18	4,06	0,873			
		Toplam	600	3,41	0,923			
Gol sonrası tahrik edici davranışları	1	18-23	296	3,68	0,948	1,691	0,168	
	2	24-28	193	3,69	0,977			
	3	29-33	93	3,61	1,000			
	4	34-38	18	4,17	0,786			
		Toplam	600	3,69	0,963			
Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları	1	18-23	296	3,50	0,957	0,465	0,707	
	2	24-28	193	3,47	0,995			
	3	29-33	93	3,40	1,095			
	4	34-38	18	3,67	0,594			
		Toplam	600	3,48	0,982			
Saha kenarındaki agresif davranışları	1	18-23	296	3,45	0,904	2,273	0,079	
	2	24-28	193	3,42	0,997			
	3	29-33	93	3,17	1,007			
	4	34-38	18	3,56	0,511			
		Toplam	600	3,40	0,946			
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	1	18-23	296	3,32	1,013	4,406	0,004	1-3
	2	24-28	193	3,11	1,028			
	3	29-33	93	2,96	1,062			
	4	34-38	18	3,56	,705			
		Toplam	600	3,20	1,027			
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	1	18-23	296	3,23	,965	5,586	0,001	1-3 2-3 3-4
	2	24-28	193	3,19	0,935			
	3	29-33	93	2,86	0,855			
	4	34-38	18	3,67	0,767			
		Toplam	600	3,18	0,945			

Tablo 4.15. (Devam).

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Rakip antrenör olması yeterli	1	18-23	296	2,91	1,047	0,332	0,802	
	2	24-28	193	2,90	0,984			
	3	29-33	93	2,97	1,016			
	4	34-38	18	3,11	1,023			
		Toplam	600	2,92	1,020			
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	1	18-23	296	3,44	1,003	0,462	0,709	
	2	24-28	193	3,44	0,999			
	3	29-33	93	3,32	1,023			
	4	34-38	18	3,56	0,856			
		Toplam	600	3,43	1,000			
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	1	18-23	296	2,88	1,057	0,701	0,552	
	2	24-28	193	2,85	1,010			
	3	29-33	93	2,85	1,103			
	4	34-38	18	3,22	1,003			
		Toplam	600	2,88	1,047			

Tablo 4.15.'de, antrenör davranışları futbolcu düşünceleri ile bakıldığında; seyirci saldırganlığının etki düzeyleri yaşlarına göre Müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları davranışının yaşları arasında farklılık olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları davranışında 34-38 yaş grubu ($\bar{x} : 4,06$) ile sırası ile 29-33 yaş grubu ($\bar{x} : 3,23$), 18-23 yaş grubu ($\bar{x} : 3,39$), 24-28 yaş grubu ($\bar{x} : 3,45$) grubu arasında fark tespit edilmiştir. Ayrıca Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması davranışında 18-23 yaş grubu ($\bar{x} : 3,32$) ile 29-33 yaş grubu ($\bar{x} : 2,96$) arasında fark tespit edilmiştir. Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması davranışında ise 29-33 yaş grubu ($\bar{x} : 2,86$) ile sırasıyla 18-23 yaş grubu ($\bar{x} : 3,23$), 24-28 yaş grubu ($\bar{x} : 3,19$) ve 34-38 yaş grubu ($\bar{x} : 3,67$) arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Tablo 4.16. Antrenör davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre Anova ve Tukey testi.

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	1	Alt	103	3,40	1,042	0,677	0,509	-
	2	Orta	423	3,48	0,928			
	3	Üst seviye	74	3,57	1,035			
		Toplam	600	3,48	0,961			

Tablo 4.16. (Devam).

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Müsabaka esnasında Futbol Hakemine itirazları	1	Alt	103	3,34	0,892	0,309	0,734	-
	2	Orta	423	3,42	0,925			
	3	Üst seviye	74	3,42	0,965			
		Toplam	600	3,41	0,923			
Gol sonrası tahrik edici davranışları	1	Alt	103	3,69	0,897	0,099	0,906	-
	2	Orta	423	3,68	0,984			
	3	Üst seviye	74	3,73	0,941			
		Toplam	600	3,69	0,963			
Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları	1	Alt	103	3,53	0,937	1,694	0,185	-
	2	Orta	423	3,43	0,995			
	3	Üst seviye	74	3,65	0,957			
		Toplam	600	3,48	0,982			
Saha kenarındaki agresif davranışları	1	Alt	103	3,38	0,865	0,246	0,782	-
	2	Orta	423	3,42	0,977			
	3	Üst seviye	74	3,34	0,880			
		Toplam	600	3,40	0,946			
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	1	Alt	103	3,21	1,045	0,601	0,549	-
	2	Orta	423	3,22	1,025			
	3	Üst seviye	74	3,08	1,017			
		Toplam	600	3,20	1,027			
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	1	Alt	103	3,15	0,890	0,063	0,939	-
	2	Orta	423	3,18	0,957			
	3	Üst seviye	74	3,19	0,961			
		Toplam	600	3,18	0,945			
Rakip antrenör olması yeterli	1	Alt	103	2,79	0,893	1,974	0,140	-
	2	Orta	423	2,92	1,034			
	3	Üst seviye	74	3,09	1,088			
		Toplam	600	2,92	1,020			
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	1	Alt	103	3,40	0,963	0,123	0,884	-
	2	Orta	423	3,42	1,009			
	3	Üst seviye	74	3,47	1,010			
		Toplam	600	3,43	1,000			
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	1	Alt	103	2,85	1,124	0,586	0,557	-
	2	Orta	423	2,86	1,015			
	3	Üst seviye	74	3,00	1,123			
		Toplam	600	2,88	1,047			

Tablo 4.16.'ya baktığımızda, antrenör davranışları profesyonel futbolcu gözü ile değerlendirildiğinde futbolcuların Maddi durumu düzeyi arasındaki farklılıklar

açısından seyirci saldırganlığı üzerinde anlamlı herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Yani futbolcuların Maddi durumu düzeyleri, antrenör davranışlarının seyirci saldırganlığını etkilemediğini söylenebilir.

Tablo 4.17. Futbolcuların eğitim düzeylerine göre antrenörler davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Spor medyasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	Lise	298	3,48	1,012	0,264	0,792
	Üniversite	292	3,46	0,909		
Müsabaka esnasında Futbol Hakemine itirazları	Lise	298	3,45	0,957	1,233	0,218
	Üniversite	292	3,36	0,883		
Gol sonrası tahrik edici davranışları	Lise	298	3,68	0,985	-	0,859
	Üniversite	292	3,70	0,933		
Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları	Lise	298	3,50	1,016	0,463	0,643
	Üniversite	292	3,47	0,954		
Saha kenarındaki agresif davranışları	Lise	298	3,40	0,987	0,026	0,979
	Üniversite	292	3,40	0,908		
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	Lise	298	3,20	1,057	-	0,802
	Üniversite	292	3,22	1,003		
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	Lise	298	3,14	0,925	-	0,338
	Üniversite	292	3,22	0,969		
Rakip antrenör olması yeterli	Lise	298	2,92	1,035	-	0,918
	Üniversite	292	2,93	1,001		
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	Lise	298	3,37	1,072	-	0,085
	Üniversite	292	3,51	,910		
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	Lise	298	2,83	1,102	-	0,236
	Üniversite	292	2,93	,997		

Tablo 4.17.'de, antrenör davranışları profesyonel futbolcu gözü ile değerlendirildiğinde; futbolcuların eğitim seviyeleri arasındaki farklılıklar açısından

anlamli herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Yani futbolcuların eğitim seviyeleri, antrenör davranışlarının seyirci saldırganlığını etkilemediğini söyleyebiliriz.

Tablo 4.18. Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre antrenörler davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya Uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	Hayır	354	3,39	0,959	-2,580	,010
	Evet	246	3,60	0,954		
Müşabaka esnasında Futbol Hakemine itirazları	Hayır	354	3,37	0,932	-1,112	0,266
	Evet	246	3,46	0,910		
Gol sonrası tahrik edici davranışları	Hayır	354	3,63	0,964	-1,596	0,111
	Evet	246	3,76	0,958		
Kendi seyircisine karşı kıskırtıcı davranışları	Hayır	354	3,43	0,997	-1,381	0,168
	Evet	246	3,54	0,958		
Saha kenarındaki agresif davranışları	Hayır	354	3,30	0,964	-3,237	0,001
	Evet	246	3,55	0,901		
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	Hayır	354	3,14	1,021	-1,699	0,090
	Evet	246	3,29	1,031		
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	Hayır	354	3,08	0,954	-2,823	0,005
	Evet	246	3,30	0,917		
Rakip antrenör olması yeterli	Hayır	354	2,89	0,991	-0,821	0,412
	Evet	246	2,96	1,061		
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	Hayır	354	3,30	1,046	-3,832	0,000
	Evet	246	3,61	0,901		
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	Hayır	354	2,82	1,034	-1,694	0,091
	Evet	246	2,96	1,063		

Tablo 4.18.'e baktığımızda, saldırganlığa uğrayan profesyonel sporcular ile uğramayan sporcular karşılaştırıldığında; Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları davranışı (t=-2,580; p=0,010), Saha kenarındaki agresif davranışları davranışı (t=-3,237; p=0,001), Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları davranışı (t=-3,832; p=0,000) ve daha önce rakip takımı çalıştırmış olması davranışı

($t=-2,823$; $p=0,005$) profesyonel futbolcunun saldırıya uğrayan ve uğramayan ile arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır ($p<0.05$). Her dört antrenör davranışında da Saldırıya uğramış olan futbolcular, saldırıya uğramayan futbolculara göre antrenör davranışlarının saldırganlığı daha fazla arttırdıklarını söylemektedirler.

Tablo 4.19. Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından futbolcuların futbol seyircisi saldırganlığına etkisinin frekans dağılımı.

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	29	4,8	68	11,3	191	31,8	215	35,8	97	16,2	3,47
Futbol Hakemine sürekli itirazları	9	1,5	74	12,3	182	30,3	260	43,3	75	12,5	3,53
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	5	0,8	38	6,3	154	25,7	285	47,5	118	19,7	3,79
Antrenörü ile tartışmaları	16	2,7	89	14,8	206	34,3	219	36,5	70	11,7	3,40
Gereksiz kart görmeleri	17	2,8	94	15,7	220	36,7	192	32,0	77	12,8	3,36
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	11	1,8	49	8,2	179	29,8	262	43,7	99	16,5	3,65
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, basın, federasyon)	15	2,5	87	14,5	216	36,0	225	37,5	57	9,5	3,37

Tablo 4.19. (Devam).

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	10	1,7	45	7,5	171	28,5	256	42,7	118	19,7	3,71
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	15	2,5	79	13,2	238	39,7	209	34,8	59	9,8	3,36
Daha önce rakip takımda oynamış olmaları	21	3,5	104	17,3	239	39,8	164	27,3	72	12,0	3,27
Rakip futbolcu olması yeterli	42	7,0	177	29,5	243	40,5	104	17,3	34	5,7	2,85

Tablo 4.19.'da, futbolculara göre futbolculara ilişkin saldırganlığı artıran davranış durumlarının başında 'çok etkili' düzeyde bakıldığında; ilk olarak Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları (%19,7) ve Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar(%19,7) almaktadır. Bunu sırası ile Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma (%16,5), Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri (%16,2), Gereksiz kart görmeleri (%12,8), futbol hakemine sürekli itirazları (%12,5), Daha önce rakip takımda oynamış olmaları (%12), Antrenörü ile tartışmaları (%11,7), "Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları" (%9,8), Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, basın, federasyon) (%9,5), Rakip futbolcu olması yeterli (%5,7) davranışları izlemektedir.

'Etkili' ve 'çok etkili' gruplar birlikte bakıldığında; Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları davranışı (%67,2) oranında ilk sırada iken bunu sırası ile Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar (%62,4), Futbol hakemine sürekli itirazları (%55,8), Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri (%52), Saha içi

agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma (%50,2), davranışı takip etmektedir. Geri kalan davranışların oranı %50'in altında olduğu görülmektedir; %23 oranı ile son sırayı Rakip futbolcu olması yeterli davranışı almaktadır.

Futbolcu davranışlarının genel ortalamaları alındığında; futbolcuların futbolculara ilişkin saldırganlığı artıran davranışlarında 'etkili' düzeyi ile Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları (\bar{x} 3,79) almaktadır. Etkili düzeyde sırasıyla, Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar (\bar{x} 3,71), Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma (\bar{x} 3,65), Futbol hakemine sürekli itirazları (\bar{x} 3,53), Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri (\bar{x} 3,47) yer almaktadır. Futbolcu davranışlarının genel ortalamaları alındığında; profesyonel futbolcuların, futbolculara ilişkin saldırganlığı artıran davranışlarında 'orta düzeyi' ile Antrenörü ile tartışmaları (\bar{x} 3,40), Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (futbol Hakemi, basın, federasyon) (\bar{x} 3,37), Gereksiz kart görmeleri (\bar{x} 3,36), Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları (\bar{x} 3,36), Daha önce rakip takımda oynamış olmaları (\bar{x} 3,27) ve son olarak da Rakip futbolcu olması yeterli (\bar{x} 2,85), davranışı gelmektedir.

Tablo 4.20. Futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre anova ve tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	1	18-23	296	3,50	1,045	2,023	0,109	-
	2	24-28	193	3,47	1,051			
	3	29-33	93	3,31	1,032			
	4	34-38	18	3,94	0,938			
		Toplam	600	3,47	1,045			
Futbol Hakemine sürekli itirazları	1	18-23	296	3,49	0,909	1,540	0,203	-
	2	24-28	193	3,56	0,956			
	3	29-33	93	3,51	0,868			
	4	34-38	18	3,94	0,725			
		Toplam	600	3,53	0,915			
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	1	18-23	296	3,77	0,868	0,231	0,875	-
	2	24-28	193	3,82	0,831			
	3	29-33	93	3,76	0,865			
	4	34-38	18	3,89	1,023			
		Toplam	600	3,79	0,859			

Tablo 4.20. (Devam).

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Antrenörü ile tartışmaları	1	18-23	296	3,40	0,989	0,015	0,997	-
	2	24-28	193	3,39	0,919			
	3	29-33	93	3,40	1,002			
	4	34-38	18	3,44	0,922			
		Toplam	600	3,40	0,965			
Gereksiz kart görmeleri	1	18-23	296	3,35	0,970	0,053	0,984	-
	2	24-28	193	3,36	0,970			
	3	29-33	93	3,38	1,103			
	4	34-38	18	3,44	0,856			
		Toplam	600	3,36	0,986			
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	1	18-23	296	3,59	0,988	1,387	0,246	-
	2	24-28	193	3,66	0,833			
	3	29-33	93	3,81	0,850			
	4	34-38	18	3,67	0,686			
		Toplam	600	3,65	0,913			
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, basın, federasyon)	1	18-23	296	3,34	0,911	0,320	0,811	-
	2	24-28	193	3,37	0,927			
	3	29-33	93	3,43	0,993			
	4	34-38	18	3,50	0,985			
		Toplam	600	3,37	0,930			
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	1	18-23	296	3,73	0,974	0,337	0,798	-
	2	24-28	193	3,66	0,944			
	3	29-33	93	3,72	0,743			
	4	34-38	18	3,83	0,618			
		Toplam	600	3,71	0,922			
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	1	18-23	296	3,38	0,956	0,085	0,968	-
	2	24-28	193	3,34	0,922			
	3	29-33	93	3,37	0,818			
	4	34-38	18	3,39	0,778			
		Toplam	600	3,36	0,918			
Daha önce rakip takımında oynamış olmaları	1	18-23	296	3,27	1,065	0,533	0,660	-
	2	24-28	193	3,26	0,933			
	3	29-33	93	3,24	0,937			
	4	34-38	18	3,56	0,856			
		Toplam	600	3,27	0,998			
Rakip futbolcu olması yeterli	1	18-23	296	2,88	1,061	0,675	0,568	-
	2	24-28	193	2,82	0,890			
	3	29-33	93	2,78	0,931			
	4	34-38	18	3,11	0,583			
		Toplam	600	2,85	0,977			

Tablo 4.20.'ye baktığımız zaman, profesyonel futbolcu davranışları, profesyonel futbolcu gözü ile değerlendirildiğinde; futbolcuların yaş düzeyi arasındaki farklılıklar açısından, seyirci saldırganlığı üzerinde anlamlı herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Yani futbolcuların yaş düzeyleri, futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığını etkilemediğini söyleyebiliriz.

Tablo 4.21. Futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre Anova ve Tukey testi.

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	1	Alt	103	3,50	1,110	0,881	0,415	-
	2	Orta	423	3,44	1,012			
	3	Üst seviye	74	3,61	1,133			
		Toplam	600	3,47	1,045			
Futbol Hakemine sürekli itirazları	1	Alt	103	3,50	0,948	0,065	0,937	-
	2	Orta	423	3,53	0,907			
	3	Üst seviye	74	3,55	0,924			
		Toplam	600	3,53	0,915			
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	1	Alt	103	3,73	0,910	0,321	0,725	-
	2	Orta	423	3,80	0,861			
	3	Üst seviye	74	3,78	0,781			
		Toplam	600	3,79	0,859			
Antrenörü ile tartışmaları	1	Alt	103	3,21	1,026	2,450	0,087	-
	2	Orta	423	3,42	0,943			
	3	Üst seviye	74	3,50	0,983			
		Toplam	600	3,40	0,965			
Gereksiz kart görmeleri	1	Alt	103	3,36	1,074	0,001	0,999	-
	2	Orta	423	3,36	0,966			
	3	Üst seviye	74	3,36	0,987			
		Toplam	600	3,36	0,986			
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	1	Alt	103	3,67	0,964	0,747	0,474	-
	2	Orta	423	3,66	0,898			
	3	Üst seviye	74	3,53	0,925			
		Toplam	600	3,65	0,913			

Tablo 4.21. (Devam)

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, basın, federasyon)	1	Alt	103	3,42	0,945	0,455	0,635	-
	2	Orta	423	3,37	0,935			
	3	Üst seviye	74	3,28	0,884			
		Toplam	600	3,37	0,930			
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	1	Alt	103	3,68	0,992	0,236	0,790	-
	2	Orta	423	3,73	0,913			
	3	Üst seviye	74	3,66	0,880			
		Toplam	600	3,71	0,922			
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	1	Alt	103	3,41	0,923	0,461	0,631	
	2	Orta	423	3,34	0,920			
	3	Üst seviye	74	3,43	0,908			
		Toplam	600	3,36	0,918			
Daha önce rakip takımında oynamış olmaları	1	Alt	103	3,15	1,023	1,175	0,309	-
	2	Orta	423	3,28	0,988			
	3	Üst seviye	74	3,36	1,015			
		Toplam	600	3,27	0,998			
Rakip futbolcu olması yeterli	1	Alt	103	2,74	1,009	1,071	0,343	-
	2	Orta	423	2,86	0,961			
	3	Üst seviye	74	2,95	1,019			
		Toplam	600	2,85	0,977			

Tablo 4.21.'de, profesyonel futbolcu davranışları, profesyonel futbolcu gözü ile değerlendirildiğinde; futbolcuların maddi durum düzeyi arasındaki farklılıklar açısından, seyirci saldırganlığı üzerinde anlamlı herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Yani futbolcuların maddi durum düzeyleri, futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığını etkilemediğini söylenebilir.

Tablo 4.22. Futbolcuların eğitim düzeylerine göre futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	Lise	298	3,48	1,105	0,284	0,777
	Üniversite	292	3,45	,985		
Futbol Hakemine sürekli itirazları	Lise	298	3,49	,954	-1,140	0,255
	Üniversite	292	3,58	,864		
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	Lise	298	3,71	,909	-2,258	0,024
	Üniversite	292	3,87	,793		
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	Lise	298	3,48	1,105	0,284	0,777
	Üniversite	292	3,45	,985		
Futbol Hakemine sürekli itirazları	Lise	298	3,49	,954	-1,140	0,255
	Üniversite	292	3,58	,864		
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	Lise	298	3,71	,909	-2,258	0,024
	Üniversite	292	3,87	,793		
Antrenörü ile tartışmaları	Lise	298	3,36	1,016	-0,865	0,388
	Üniversite	292	3,42	,918		
Gereksiz kart görmeleri	Lise	298	3,37	,988	0,327	0,744
	Üniversite	292	3,35	,988		
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	Lise	298	3,60	,984	-1,301	0,194
	Üniversite	292	3,70	,840		
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, fed.)	Lise	298	3,29	,977	-2,092	0,037
	Üniversite	292	3,45	,878		
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	Lise	298	3,61	1,016	-2,809	0,005
	Üniversite	292	3,83	,800		
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	Lise	298	3,32	,936	-1,442	0,150
	Üniversite	292	3,42	,903		
Daha önce rakip takımında oynamış olmaları	Lise	298	3,18	1,025	-2,130	0,034
	Üniversite	292	3,36	,969		
Rakip futbolcu olması yeterli	Lise	298	2,89	1,025	0,878	0,380

Tablo 4.22.'de, eğitim düzeylerine göre profesyonel futbolcular karşılaştırıldığında; Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (futbol hakemi, fed.) ($t=-2,092$; $p=0,037$), Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar ($t=-2,809$; $p=0,005$) ve Daha önce rakip takımda oynamış olmaları ($t=-2,130$; $p=0,034$), davranışlarının eğitim seviyeleri incelendiğinde, futbolcular arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Eğitim seviyelerine bakıldığında, Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, fed.), Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar ve Daha önce rakip takımda oynamış olmaları, futbolcuların futbolcu davranışları seyirci saldırganlığını tetikleyen daha etkili unsurlar olarak görülmektedir.

Tablo 4.23. Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya Uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	Hayır	354	3,48	1,008	0,320	0,749
	Evet	246	3,46	1,097		
Futbol Hakemine sürekli itirazları	Hayır	354	3,49	0,913	-1,327	0,185
	Evet	246	3,59	0,916		
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	Hayır	354	3,74	0,890	-1,581	0,114
	Evet	246	3,85	0,810		
Antrenörü ile tartışmaları	Hayır	354	3,39	0,988	-0,122	0,903
	Evet	246	3,40	0,933		
Gereksiz kart görmeleri	Hayır	354	3,33	0,991	-0,894	0,372
	Evet	246	3,41	0,980		
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	Hayır	354	3,59	0,937	-1,870	0,062
	Evet	246	3,73	0,872		
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, basın, federasyon)	Hayır	354	3,34	0,939	-1,070	0,285
	Evet	246	3,42	0,917		
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	Hayır	354	3,59	0,937	-3,961	0,000
	Evet	246	3,89	0,873		

Tablo 4.23. (Devam).

Davranış	Saldırıya Uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	Hayır	354	3,29	0,920	-2,325	0,020
	Evet	246	3,47	0,906		
Daha önce rakip takımda oynamış olmaları	Hayır	354	3,24	0,979	-,880	0,379
	Evet	246	3,31	1,024		
Rakip futbolcu olması yeterli	Hayır	354	2,80	0,971	-1,573	,116
	Evet	246	2,93	0,983		

Tablo 4.23.'de, saldırganlığa uğrayan futbolcular ile saldırganlığa uğramayan futbolcular karşılaştırıldığında; Gol sonrası ve maç içi seyirci tahrik edici davranışlar ($t=-3,961$; $p=0,000$) ve Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları davranışları, futbolcuların saldırganlığa uğrama yönünden incelendiğinde, seyirci saldırganlığı tetikleyen anlamlı farklılıkların olduğu gözlenmektedir. Saldırganlığa uğrayan futbolculara göre; Gol sonrası ve maç içi seyirci tahrik edici davranışlar ve Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları davranışı saldırganlığa uğramayan futbolculara göre seyirci saldırganlığı üzerinde daha etkili olduğu gözlenmektedir.

Tablo 4.24. Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından kulüp yöneticilerinin futbol seyircisi saldırganlığına etkisi frekans dağılımı.

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar	25	4,2	54	9,0	206	34,3	224	37,3	91	15,2	3,50
Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb)	6	1,0	51	8,5	181	30,2	261	43,5	101	16,8	3,67

Tablo 4.24. (Devam).

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar	25	4,2	54	9,0	206	34,3	224	37,3	91	15,2	3,50
Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb)	6	1,0	51	8,5	181	30,2	261	43,5	101	16,8	3,67
Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları	7	1,2	50	8,3	165	27,5	270	45,0	108	18,0	3,70
Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	11	1,8	57	9,5	208	34,7	230	38,3	94	15,7	3,57
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	27	4,5	58	9,7	192	32,0	211	35,2	112	18,7	3,54

Tablo 4.24.'de, sporculara göre farklı futbol unsurlarından kulüp yöneticilerinin seyirci saldırganlığını artıran davranışların ilk sırasında 'çok etkili' düzeyden bakıldığında, kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb) (%18,7) davranışı almaktadır. Bunu sırası ile Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları (%18), Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb) (%16,8), Emniyet mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları (%15,7) ve son olarak Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar (%15,2) davranışı izlemektedir.

'Etkili' ve 'çok etkili' gruplara bakıldığında; Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları davranışı (%63) oranı ile ilk sırada iken bunu sırasıyla Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb) (%60,3), Emniyet mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel

olamamaları (%54), Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb) (%53,9) ve Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar (%52,5) davranışları takip etmektedir.

Genel ortalamalara göre kulüp yöneticilerinin seyircilere ilişkin saldırganlığı arttıran davranışların da “etkili” düzeyi ile ilk sırayı Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları (\bar{X} 3,70) almaktadır. “Etkili” düzeyde sırasıyla, Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb) (\bar{X} 3,67), Emniyet mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları (\bar{X} 3,57), Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb) (\bar{X} 3,54), Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar (\bar{X} 3,50) davranışları takip etmektedir.

Tablo 4.25. Kulüp yönetici davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre Anova ve Tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar	1	18-23	296	3,43	0,996	1,833	0,140	-
	2	24-28	193	3,53	1,026			
	3	29-33	93	3,60	0,886			
	4	34-38	18	3,89	1,023			
		Toplam	600	3,50	0,992			
Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb)	1	18-23	296	3,67	0,924	0,822	0,482	-
	2	24-28	193	3,62	0,911			
	3	29-33	93	3,71	0,760			
	4	34-38	18	3,94	0,639			
		Toplam	600	3,67	0,889			
Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları	1	18-23	296	3,70	0,909	1,860	0,135	-
	2	24-28	193	3,62	0,945			
	3	29-33	93	3,83	0,761			
	4	34-38	18	4,00	0,767			
		Toplam	600	3,70	0,898			
Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	1	18-23	296	3,56	0,951	0,640	0,590	-
	2	24-28	193	3,52	0,952			
	3	29-33	93	3,68	0,836			
	4	34-38	18	3,61	0,698			
		Toplam	600	3,57	0,928			

Tablo 4.25. (Devam).

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	1	18-23	296	3,55	1,063	0,830	0,478	-
	2	24-28	193	3,50	1,046			
	3	29-33	93	3,49	1,007			
	4	34-38	18	3,89	0,832			
		Toplam	600	3,54	1,043			

Tablo 4.25.'de, futbolculara göre kulüp yöneticilerinin davranışları incelendiğinde, futbolcuların yaş düzeyleri seyirci saldırganlığı davranışları etki düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Profesyonel futbolcuların yaş farklılıkları kulüp yöneticileri davranışlarının seyirci saldırganlığı üzerinde bir etkiye sahip olmadıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 4.26. Kulüp yönetici davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre Anova ve Tukey testi

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar	1	Alt	103	3,59	0,944	0,620	0,538	-
	2	Orta	423	3,49	0,973			
	3	Üst seviye	74	3,43	1,160			
		Toplam	600	3,50	0,992			
Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb)	1	Alt	103	3,69	0,864	0,050	0,951	-
	2	Orta	423	3,66	0,909			
	3	Üst seviye	74	3,65	0,818			
		Toplam	600	3,67	0,889			
Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları	1	Alt	103	3,74	0,918	0,211	0,810	-
	2	Orta	423	3,69	0,901			
	3	Üst seviye	74	3,74	0,861			
		Toplam	600	3,70	0,898			
Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	1	Alt	103	3,50	1,028	0,363	0,696	-
	2	Orta	423	3,58	0,920			
	3	Üst seviye	74	3,59	0,826			
		Toplam	600	3,57	0,928			

Tablo 4.26. (Devam).

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	1	Alt	103	3,52	1,092	0,363	0,696	-
	2	Orta	423	3,52	1,053			
	3	Üst seviye	74	3,64	0,915			
		Toplam	600	3,54	1,043			

Tablo 4.26.'da, futbolculara göre kulüp yöneticilerinin davranışları incelendiğinde; futbolcuların maddi durumları seyirci saldırganlığı davranışları etki düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 4.27. Profesyonel futbolcuların eğitim seviyesi göre kulüp yöneticisi davranışlarının karşılaştırılması t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar	Lise	298	3,48	1,012	-0,418	0,676
	Üniversite	292	3,52	0,958		
Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb)	Lise	298	3,64	0,923	-0,695	0,487
	Üniversite	292	3,69	0,851		
Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları	Lise	298	3,62	0,925	-1,993	0,047
	Üniversite	292	3,77	0,858		
Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	Lise	298	3,49	0,965	-1,973	0,049
	Üniversite	292	3,64	0,884		
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	Lise	298	3,50	1,068	-0,834	0,405
	Üniversite	292	3,57	1,025		

Tablo 4.27.'de, kulüp yöneticileri davranışları futbolcuların eğitim durumlarına göre; kendi içerisinde Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları ($t=-1,993$; $p=0,047$) ve Emniyet mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları ($t=-1,973$; $p=0,049$) kulüp

yöneticisi davranışları bakımından seyirci saldırganlığı üzerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Profesyonel sporcuların eğitim düzeyleri ele alındığında, Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları ve Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları davranışları ile diğer davranışlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 4.28. Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre kulüp yöneticisi davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya Uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar	Hayır	354	3,47	0,979	-1,019	0,309
	Evet	246	3,55	1,012		
Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb)	Hayır	354	3,65	0,888	-0,560	0,576
	Evet	246	3,69	0,891		
Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları	Hayır	354	3,68	0,910	-0,645	0,519
	Evet	246	3,73	0,881		
Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	Hayır	354	3,52	0,944	-1,344	0,179
	Evet	246	3,63	0,903		
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	Hayır	354	3,56	1,031	0,671	0,503
	Evet	246	3,50	1,060		

Tablo 4.28.'de, fiziksel saldırıya maruz kalan ve kalmayan futbolcular karşılaştırıldığında; kulüp yöneticilerinin davranışlarının seyirci saldırganlığı

üzerinde etki düzeylerini etkileyecek anlamı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Saldırganlığa uğrama düzeyleri profesyonel futbolcuların, futbolda seyirci saldırganlığı etkileyen unsurlardan olan kulüp yöneticilerinin davranışlarını etkilemediğini söyleyebiliriz. Saldırganlığa uğrama, kulüp yöneticisi unsurunda futbolcu görüşünü etkilememektedir.

Tablo 4.29. Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından emniyet mensuplarının futbol seyircisi saldırganlığına etkisi frekans dağılımı.

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	26	4,3	73	12,2	218	36,3	197	32,8	86	14,3	3,41
Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları	33	5,5	119	19,8	216	36	174	29,0	58	9,7	3,18
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	28	4,7	77	12,8	181	30,2	235	39,2	79	13,2	3,43
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	9	1,5	91	15,2	218	36,3	202	33,7	80	13,3	3,42
Gerekmediği halde zor kullanmaları	15	2,5	68	11,3	183	30,5	229	38,2	105	17,5	3,57
Rakip taraftar gibi davranmaları	28	4,7	105	17,5	186	31	186	31	95	15,8	3,36

Tablo 4.29.'a bakıldığında, Emniyet mensuplarının seyirci saldırganlığını artıran davranışlarda 'çok etkili' düzeyden bakıldığında; birinci sırayı Gerekmediği halde zor kullanmaları (%17,5) gelmektedir. Bu davranışı sırasıyla, Rakip taraftar gibi davranmaları (%15,8), Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları

(%14,3), Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri (%13,3), Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları (%13,2) ve son olarak da ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları (%9,7) davranışları izlemektedir. “Etkili” ve “çok etkili” gruplar birlikte incelendiğinde ilk sırayı; Geremediği halde zor kullanmaları (%55,7) davranışı almaktadır. Bunu sırası ile; Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları (%52,4), Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları (%47,1), Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri” (%47), “Rakip taraftar gibi davranmaları (%46,8) ve son olarak “Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları” (%38,7) davranışı takip etmektedir.

Genel ortalamalar incelendiğinde futbolcuların Emniyet mensuplarına ilişkin saldırganlığı artıran davranışların ‘etkili’ düzeyi ile Geremediği halde zor kullanmaları (\bar{x} 3,57), davranışı gelmektedir. Bunu sırası ile ‘etkili’ düzeyi ile Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları”(\bar{x} 3,43), Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri (\bar{x} 3,42), Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları (\bar{x} 3,41), davranışı takip etmektedir. Bu davranışları ise ‘orta’ düzeyi ile Rakip taraftar gibi davranmaları (\bar{x} 3,36) ve Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları (\bar{x} 3,18), davranışları takip etmektedir.

Tablo 4.30. Emniyet mensupları davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre Anova ve Tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	1	18-23	296	3,48	1,022	1,804	0,145	-
	2	24-28	193	3,32	0,989			
	3	29-33	93	3,30	1,091			
	4	34-38	18	3,67	0,686			
		Toplam	600	3,41	01,016			
Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları	1	18-23	296	3,23	1,066	2,385	0,068	-
	2	24-28	193	3,21	0,994			
	3	29-33	93	2,91	0,952			
	4	34-38	18	3,22	1,166			
		Toplam	600	3,18	1,033			
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	1	18-23	296	3,49	0,991	1,425	0,234	-
	2	24-28	193	3,32	1,080			
	3	29-33	93	3,43	0,971			
	4	34-38	18	3,67	1,138			
		Toplam	600	3,43	1,023			

Tablo 4.30. (Devam)

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	1	18-23	296	3,55	0,966	4,600	0,003	3-4 2-4
	2	24-28	193	3,31	0,928			
	3	29-33	93	3,20	0,891			
	4	34-38	18	3,56	0,984			
		Toplam	600	3,42	0,952			
Gerekmediği halde zor kullanmaları	1	18-23	296	3,63	0,962	1,833	0,140	-
	2	24-28	193	3,56	1,004			
	3	29-33	93	3,37	1,030			
	4	34-38	18	3,72	0,895			
		Toplam	600	3,57	0,987			
Rakip taraftar gibi davranmaları	1	18-23	296	3,44	1,069	2,592	0,052	-
	2	24-28	193	3,37	1,107			
	3	29-33	93	3,11	1,047			
	4	34-38	18	3,11	1,183			
		Toplam	600	3,36	1,086			

Tablo 4.30’da, Emniyet mensupları davranışları futbolcu açısından değerlendirildiğinde; seyirci saldırganlığı üzerinde ‘etki’ düzeyleri yaşlarına göre; Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri davranışı yaşları arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($p < 0,05$). Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri davranışında “34-38” yaş ($\bar{x}:3,56$) ile “29-33” yaş ($\bar{x}:3,20$) ve “24-28” yaş ($\bar{x}:3,31$) arasında fark görülmektedir. “34-38” yaş içerisinde olan futbolcular “29-33” yaş ve “24-28” yaş grupları futbolcularına göre, Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri davranışını daha etkili düzeyde seyirciyi saldırganlığa tetiklediği söylenebilir.

Tablo 4.31. Emniyet mensupları davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre Anova ve Tukey testi.

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	1	Alt	103	3,53	,884	1,369	0,255	-
	2	Orta	423	3,40	1,020			
	3	Üst seviye	74	3,28	1,153			
		Toplam	600	3,41	1,016			
Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranmaları	1	Alt	103	3,18	1,055	1,043	0,353	-
	2	Orta	423	3,20	1,037			
	3	Üst seviye	74	3,01	0,972			
		Toplam	600	3,18	1,033			

Tablo 4.31. (Devam)

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	1	Alt	103	3,44	1,063	0,122	0,885	-
	2	Orta	423	3,44	1,021			
	3	Üst seviye	74	3,38	0,989			
		Toplam	600	3,43	1,023			
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	1	Alt	103	3,54	0,958	2,841	0,059	-
	2	Orta	423	3,43	0,963			
	3	Üst seviye	74	3,20	0,844			
		Toplam	600	3,42	0,952			
Gerekmediği halde zor kullanmaları	1	Alt	103	3,64	0,969	2,692	0,069	-
	2	Orta	423	3,59	0,986			
	3	Üst seviye	74	3,32	0,995			
		Toplam	600	3,57	0,987			
Rakip taraftar gibi davranmaları	1	Alt	103	3,47	1,074	0,616	0,540	-
	2	Orta	423	3,34	1,113			
	3	Üst seviye	74	3,32	0,938			
		Toplam	600	3,36	1,086			

Tablo 4.31.'e baktığımızda, Emniyet mensupları davranışları futbolcu açısından değerlendirildiğinde; seyirci saldırganlığında maddi durum düzeylerine göre ele alındığında futbolda seyirci saldırganlığını etki düzeylerinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Futbolcuların maddi durum düzeyleri, Emniyet Mensuplarının seyirci saldırganlığını tetikleme konusunda bir etken teşkil etmediği görüşü ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.32. Profesyonel futbolcuların eğitim düzeyleri durumlarına göre emniyet mensupları davranışlarının karşılaştırılması t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	Lise	298	3,38	1,064	0,420	0,675
	Üniversite	292	3,42	0,972		
Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranmaları	Lise	298	3,18	1,058	0,277	0,782
	Üniversite	292	3,16	1,017		

Tablo 4.32. (Devam).

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	Lise	298	3,37	1,043	-	0,102
	Üniversite	292	3,50	1,000	1,636	
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	Lise	298	3,35	0,943	-	0,060
	Üniversite	292	3,50	0,958	1,887	
Gerekmediği halde zor kullanmaları	Lise	298	3,54	0,998	-	0,325
	Üniversite	292	3,62	0,965	0,985	
Rakip taraftar gibi davranmaları	Lise	298	3,36	1,101	-	0,784
	Üniversite	292	3,38	1,060	0,274	

Tablo 4.32.'de, profesyonel futbolcuların eğitim düzeyleri durumlarına göre emniyet mensupları davranışlarını kendi içerisinde karşılaştırıldığında; futbolda saldırganlığı tetikleyen unsurlardan olan emniyet mensuplarının davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Futbolcuların eğitim seviyelerindeki farklılıklar, Emniyet Mensupları davranışlarında bir farklılığa yol açmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 4.33. Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre emniyet mensupları davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya Uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	Hayır	354	3,32	1,017	-2,457	0,014
	Evet	246	3,53	1,005		
Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları	Hayır	354	3,07	1,019	-3,072	0,002
	Evet	246	3,33	1,035		
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	Hayır	354	3,39	1,067	-1,250	0,212
	Evet	246	3,50	0,955		
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	Hayır	354	3,40	0,954	-0,547	0,585
	Evet	246	3,45	0,949		
Gerekmediği halde zor kullanmaları	Hayır	354	3,51	0,956	-1,786	0,075
	Evet	246	3,65	1,025		
Rakip taraftar gibi davranmaları	Hayır	354	3,29	1,096	-1,981	0,048
	Evet	246	3,46	1,064		

Tablo 4.33.'de, profesyonel futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre Emniyet mensupları davranışlarının karşılaştırıldığında; saldırganlığa uğrayan futbolcular ile uğramayan futbolcular arasında Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları ($t=-2,457$; $p=0,014$), Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları ($t=-3,072$; $p=0,002$), ve Rakip taraftar gibi davranışları ($t=-1,981$; $p=0,048$), emniyet mensupları davranışları bakımından profesyonel sporcular arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Fiziksel saldırıya maruz kalan futbolcular, “Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları”, “Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları”, “Rakip taraftar gibi davranışları” Emniyet Mensupları davranışlarını, fiziksel saldırıya uğramayan profesyonel futbolculara göre seyirci saldırganlığı arttıran etkili unsur olarak düşünmektedirler.

Tablo 4.34. Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından futbol hakemlerinin futbol seyircisi saldırganlığına etkisi frekans dağılımı

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	22	3,7	32	5,3	134	22,3	240	40	172	28,7	3,85
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	10	1,7	43	7,2	128	21,3	246	41	173	28,8	3,88
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	9	1,5	33	5,5	138	23	255	42,5	165	27,5	3,89
Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları	5	,8	35	5,8	154	25,7	217	36,2	189	31,5	3,92

Tablo 4.34.'e göre, futbol hakemlerinin seyircileri saldırganlığını artıran davranışlarda ilk sırayı Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren futbol hakemi

olmaları (%31,25) almaktadır. Bunu sırası ile Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları (%28,8), Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı (%28,7) ve son olarak Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı (%27,5) davranışları izlemektedir.

‘Etkili ve ‘çok etkili’ gruplar birlikte incelendiğinde; ilk sırayı Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı (%70) davranışı almaktadır. Bunu sırası ile Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları (%69,8), Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı (%68,7) ve Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları (%67,7) davranışı takip etmektedir.

Genel ortalamalarına ele alındığında futbolcuların futbol hakemlerine ilişkin davranışların başında “etkili” düzeyi ile “Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları” (\bar{x} 3,92), davranışı gelmektedir. Bunu sırası ile “Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı” (\bar{x} 3,89), “Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları” (\bar{x} 3,88), ve son olarak “Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı” (\bar{x} 3,85) davranışı takip etmektedir.

Tablo 4.35. Futbol hakemi davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre Anova ve Tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	1	18-23	296	3,87	1,012	,230	,876	-
	2	24-28	193	3,80	1,073			
	3	29-33	93	3,88	0,919			
	4	34-38	18	3,83	0,985			
		Toplam	600	3,85	1,016			
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	1	18-23	296	3,92	0,966	0,377	0,769	-
	2	24-28	193	3,85	0,943			
	3	29-33	93	3,84	0,992			
	4	34-38	18	3,78	1,003			
		Toplam	600	3,88	0,962			

Tablo 4.35. (Devam).

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	1	18-23	296	3,90	0,944	0,120	0,948	-
	2	24-28	193	3,86	0,950			
	3	29-33	93	3,92	0,837			
	4	34-38	18	3,89	0,676			
		Toplam	600	3,89	0,922			
Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları	1	18-23	296	3,90	0,948	0,148	0,931	-
	2	24-28	193	3,94	0,928			
	3	29-33	93	3,95	0,877			
	4	34-38	18	3,83	1,150			
		Toplam	600	3,92	,935			

Tablo 4.35.'e göre, futbol hakemi davranışları futbolcu açısından değerlendirildiğinde, seyirci saldırganlığında etki düzeyleri futbolcuların yaşlarına göre ele alındığında; futbolda seyirci saldırganlığını etki düzeylerinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Futbolcuların yaş düzeyleri, futbol hakemlerinin seyirci saldırganlığını tetiklemesi konusunda bir etken teşkil etmediği görüşü ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.36. Futbol hakemi davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre Anova ve Tukey testi.

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	1	Alt	103	3,97	1,024	2,618	0,074	--
	2	Orta	423	3,86	0,991			
	3	Üst seviye	74	3,62	1,119			
		Toplam	600	3,85	1,016			
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	1	Alt	103	4,01	1,052	2,627	0,073	-
	2	Orta	423	3,89	0,940			
	3	Üst seviye	74	3,68	0,938			
		Toplam	600	3,88	0,962			
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	1	Alt	103	3,98	0,918	1,273	0,281	-
	2	Orta	423	3,89	0,920			
	3	Üst seviye	74	3,76	0,934			
		Toplam	600	3,89	0,922			

Tablo 4.36. (Devam).

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları	1	Alt	103	3,94	1,018	1,691	0,185	-
	2	Orta	423	3,94	0,885			
	3	Üst seviye	74	3,73	1,076			
		Toplam	600	3,92	0,935			

Tablo 4.36.'da, futbol hakemi davranışları futbolcu açısından incelendiğinde; seyirci saldırganlığına etkileri maddi durum düzeylerine göre değerlendirildiğinde futbolda seyirci saldırganlığını etki düzeylerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Futbolcuların maddi durum düzeyleri, futbol hakemlerinin seyirci saldırganlığını tetiklemesi konusunda bir etken teşkil etmediği görüşü ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.37. Profesyonel futbolcuların eğitim düzeyi durumlarına göre futbol hakemi davranışlarının karşılaştırılması t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	Lise	298	3,88	1,042	0,684	0,494
	Üniversite	292	3,82	0,994		
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	Lise	298	3,90	0,990	0,630	0,529
	Üniversite	292	3,85	0,937		
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	Lise	298	3,84	0,926	-	0,164
	Üniversite	292	3,94	0,923		
Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları	Lise	298	3,86	0,971	-	0,131
	Üniversite	292	3,98	0,906		

Tablo 4.37.'de, profesyonel futbolcuların eğitim düzeyi durumlarına göre, Emniyet mensupları davranışları kendi içerisinde karşılaştırıldığında; futbolda saldırganlığı tetikleyen unsurlardan olan Futbol Hakemi davranışları arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenememiştir. Futbolcuların eğitim seviyelerindeki farklılıklar, Futbol Hakemi davranışlarında bir farklılığa yol açmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 4.38. Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre futbol hakemi davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya Uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	Hayır	354	3,86	1,035	0,431	0,666
	Evet	246	3,83	0,989		
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	Hayır	354	3,92	0,929	1,096	0,274
	Evet	246	3,83	1,008		
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	Hayır	354	3,89	0,932	0,005	0,996
	Evet	246	3,89	0,908		
Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları	Hayır	354	3,97	0,887	1,522	0,129
	Evet	246	3,85	0,998		

Tablo 4.38.'de, fiziksel saldırıya maruz kalan ve kalmayan futbolcular değerlendirildiğinde; futbol hakemi davranışlarının seyirci saldırganlığı üzerinde etki düzeylerini etkileyecek anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Saldırganlığa uğrama düzeyleri profesyonel futbolcuların, futbolda seyirci saldırganlığı etkileyen unsurlardan olan futbol hakemi davranışlarını etkilemediğini söyleyebiliriz. Saldırganlığa uğrama, futbol hakemi unsurunda futbolcu görüşünü etkilememektedir.

Tablo 4.39. Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından futbol federasyonu futbol seyircisi saldırganlığına etkisi frekans dağılımı.

Davranış	Çok etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranışları	22	3,7	77	12,8	214	35,7	193	32,2	94	15,7	3,43
Haksız saha kapatma ve para cezası	15	2,5	69	11,5	172	28,7	227	37,8	117	19,5	3,60
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranışları	17	2,8	63	10,5	160	26,7	228	38	132	22	3,66
Keyfi müsabaka ertelemeleri	30	5	139	23,2	181	30,2	187	31,2	62	10,3	3,25
İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları	11	1,8	67	11,2	208	34,7	206	34,3	108	18	3,56
Büyük takımların kollarılması	13	2,2	46	7,7	134	22,3	226	37,7	181	30,2	3,86
Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollarılması	9	1,5	49	8,2	142	23,7	199	33,2	201	33,5	3,89

Tablo 4.39.'da, futbolculara göre futbol federasyonunun seyirci saldırganlığını artıran davranışlarında ilk sırayı 'çok etkili' düzeyde; Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollarılması (%33,5) davranışı alırken, bunu sırası ile; Büyük takımların kollarılması (%30,2), Futbolcu cezalarında adaletsiz davranışları (%22), Haksız saha kapatma ve para cezası (%19,5), İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları (%18), Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranışları (%15,7) ve son olarak Keyfi müsabaka ertelemeleri (%10,3) takip etmektedir.

'Etkili' ve 'çok etkili' gruplar birlikte incelendiğinde, birinci sırayı; Büyük takımların kollarılması (%67,9) davranışı almaktadır. Bunu sırası ile Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollarılması (%66,7), Futbolcu cezalarında adaletsiz davranışları (%60), Haksız saha kapatma ve para cezası (%57,3), İsabetsiz futbol hakemi atamaları (%52,3), Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranışları (%47,9),

ve son olarak Keyfi müsabaka ertelemeleri (%41,5), davranışları takip etmektedir. Genel ortalamalara bakıldığında futbolcuların futbol federasyonu davranışlarına ilişkin saldırganlığı artıran davranışların da ‘etkili’ düzeyi ile ilk sırayı; Politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması (\bar{x} 3,98) davranışı almaktadır. Bu davranış sırası ile ‘etkili’ düzeyi ile Büyük takımların kollanmaları (\bar{x} 3,86), Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları (\bar{x} 3,66), Haksız saha kapatma ve para cezası (\bar{x} 3,60), İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları (\bar{x} 3,56), Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları (\bar{x} 3,43) ve ‘orta’ düzeyi ile Keyfi müsabaka ertelemeleri (\bar{x} 3,25) davranışları takip etmektedir.

Tablo 4.40. Futbol federasyonu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre Anova ve Tukey testi sonuçları.

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları	1	18-23	296	3,43	1,006	0,823	0,481	-
	2	24-28	193	3,44	1,044			
	3	29-33	93	3,37	1,008			
	4	34-38	18	3,78	1,003			
		Toplam	600	3,43	1,018			
Haksız saha kapatma ve para cezası	1	18-23	296	3,65	0,983	1,078	0,358	-
	2	24-28	193	3,56	1,054			
	3	29-33	93	3,48	0,996			
	4	34-38	18	3,83	0,857			
		Toplam	600	3,60	1,005			
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları	1	18-23	296	3,64	1,009	0,253	0,860	-
	2	24-28	193	3,70	1,051			
	3	29-33	93	3,61	1,053			
	4	34-38	18	3,72	0,826			
		Toplam	600	3,66	1,023			
Keyfi müsabaka ertelemeleri	1	18-23	296	3,33	1,032	1,686	0,169	-
	2	24-28	193	3,01	1,068			
	3	29-33	93	3,47	4,277			
	4	34-38	18	3,44	1,097			
		Toplam	600	3,25	1,940			
İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları	1	18-23	296	3,66	0,965	2,428	0,064	-
	2	24-28	193	3,46	0,957			
	3	29-33	93	3,42	1,004			
	4	34-38	18	3,67	0,907			
		Toplam	600	3,56	0,971			

Tablo 4.40. (Devam).

Davranış		Yaş	N	\bar{X}	$\pm Ss$	F	p	Tukey
Büyük takımların kollarınmaları	1	18-23	296	3,88	1,002	0,722	0,539	-
	2	24-28	193	3,81	1,064			
	3	29-33	93	3,85	0,920			
	4	34-38	18	4,17	0,786			
		Toplam	600	3,86	1,004			
Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollarınması	1	18-23	296	3,84	1,023	0,796	0,496	
	2	24-28	193	3,98	1,010			
	3	29-33	93	3,84	0,992			
	4	34-38	18	3,94	0,930			
		Toplam	600	3,89	1,011			

Tablo 4.40.'da, futbol federasyonu davranışları futbolcu açısından incelendiğinde; seyirci saldırganlığına etki düzeyleri yaşlara göre ele alındığında, futbolda seyirci saldırganlığı etki düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Futbolcuların yaş düzeyleri, futbol federasyonunun seyirci saldırganlığını tetiklemesi konusunda bir etken teşkil etmediği görüşü ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.41. Futbol federasyonu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre Anova ve Tukey testi.

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları	1	Alt	103	3,46	0,998	0,172	0,842	-
	2	Orta	423	3,42	1,029			
	3	Üst seviye	74	3,49	0,996			
		Toplam	600	3,43	1,018			
Haksız saha kapatma ve para cezası	1	Alt	103	3,80	1,032	2,296	0,102	-
	2	Orta	423	3,56	1,010			
	3	Üst seviye	74	3,57	0,923			
		Toplam	600	3,60	1,005			
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları	1	Alt	103	3,70	1,056	0,459	0,632	-
	2	Orta	423	3,63	1,042			
	3	Üst seviye	74	3,74	0,861			
		Toplam	600	3,66	1,023			

Tablo 4.41. (Devam).

Davranış		Maddi durum	N	\bar{X}	S	F	p	Tukey
Keyfi müsabaka ertelemeleri	1	Alt	103	3,17	1,020	3,688	0,026	3-2 3-1
	2	Orta	423	3,17	1,077			
	3	Üst seviye	74	3,82	4,729			
		Toplam	600	3,25	1,940			
İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları	1	Alt	103	3,57	0,881	0,033	0,967	-
	2	Orta	423	3,55	1,010			
	3	Üst seviye	74	3,57	0,861			
		Toplam	600	3,56	0,971			
Büyük takımların kollarınmaları	1	Alt	103	3,95	0,994	0,693	0,500	-
	2	Orta	423	3,83	1,009			
	3	Üst seviye	74	3,91	0,995			
		Toplam	600	3,86	1,004			
Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollarınması	1	Alt	103	3,97	0,994	,400	0,671	-
	2	Orta	423	3,87	1,021			
	3	Üst seviye	74	3,86	0,983			
		Toplam	600	3,89	1,011			

Tablo 4.41.'de, futbol federasyonu davranışları futbolcu açısından incelendiğinde; seyirci saldırganlığına etki düzeyleri futbolcuların maddi durum düzeylerine göre Keyfi müsabaka ertelemeleri davranışının futbolcuların maddi durum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Keyfi müsabaka ertelemeleri davranışında, maddi durum düzeyi 'üst seviye' olan sporcular ile ($\bar{X} : 3,82$) ile maddi durum düzeyi 'orta' ($\bar{X} : 3,17$) ve 'alt' ($\bar{X} : 3,17$) seviye olan sporcular arasında fark tespit edilmiştir.

Maddi durum düzeyi 'üst seviye' olan profesyonel sporcuların maddi durum düzeyi 'orta ve alt seviye' olan profesyonel sporculara göre, futbol federasyonu davranışlarının seyirci saldırganlığı üzerinde daha etkili olduğunu söylemektedirler.

Tablo 4.42. Profesyonel futbolcuların eğitim düzeyi durumlarına göre futbol federasyonu davranışlarının karşılaştırılması t testi sonuçları.

Davranış	Eğitim	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları	Lise	298	3,41	1,064	-	0,502
	Üniversite	292	3,47	0,972	0,672	
Haksız saha kapatma ve para cezası	Lise	298	3,62	1,061	0,259	0,796
	Üniversite	292	3,60	0,956		
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları	Lise	298	3,57	1,081	-	0,041
	Üniversite	292	3,75	0,969	2,045	
Keyfi müsabaka ertelemeleri	Lise	298	3,22	1,068	-	0,547
	Üniversite	292	3,32	2,556	0,603	
İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları	Lise	298	3,54	1,002	-	0,601
	Üniversite	292	3,58	0,943	0,523	
Büyük takımların kollarılması	Lise	298	3,76	1,069	-	0,006
	Üniversite	292	3,98	0,914	2,786	
Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollarılması	Lise	298	3,80	1,077	-	0,030
	Üniversite	292	3,98	0,934	2,181	

Tablo 4.42.'de, profesyonel sporcuların eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında 'lise ve üniversite' mezunu sporcular arasında; Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları ($t=-2,045$; $p=0,041$), Büyük takımların kollarılması ($t=-2,786$; $p=0,006$), ve Politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollarılması ($t=-2,181$; $p=0,030$), davranışlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. ($p<0,05$).

Eğitim düzeyleri 'üniversite mezunu' olan futbolcular; Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları, Büyük takımların kollarılması ve Politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollarılması futbol federasyonu davranışlarını, eğitim seviyesi 'lise mezunu' olan futbolculara göre, seyirci saldırganlığı artıran davranış olarak görmektedirler.

Tablo 4.43. Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre futbol federasyonu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi t testi sonuçları.

Davranış	Saldırıya Uğrama	n	X	±Ss	t Testi	
					t	p
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları	Hayır	354	3,41	1,018	-0,684	0,494
	Evet	246	3,47	1,021		
Haksız saha kapatma ve para cezası	Hayır	354	3,64	0,974	1,191	0,234
	Evet	246	3,54	1,048		
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları	Hayır	354	3,61	1,016	-1,384	0,167
	Evet	246	3,73	1,032		
Keyfi müsabaka ertelemeleri	Hayır	354	3,19	1,042	-0,927	0,354
	Evet	246	3,34	2,762		
İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları	Hayır	354	3,59	0,957	1,072	0,284
	Evet	246	3,50	0,989		
Büyük takımların kollanmaları	Hayır	354	3,84	0,997	-0,532	0,595
	Evet	246	3,89	1,016		
Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollanması	Hayır	354	3,87	1,020	-0,497	0,619
	Evet	246	3,91	1,000		

Tablo 4.43.'de, fiziksel saldırıya maruz kalan ve kalmayan futbolcular karşılaştırıldığında; futbol federasyonu davranışlarının seyirci saldırganlığı üzerinde etki düzeylerini etkileyecek anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Saldırganlığa uğrama düzeyleri profesyonel futbolcuların, futbolda seyirci saldırganlığı etkileyen unsurlardan olan futbol federasyonu davranışlarını etkilemediğini söyleyebiliriz. Saldırganlığa uğrama, futbol federasyonu unsurunda futbolcu görüşünü etkilememektedir.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada, Türkiye Futbol Federasyonuna bağlı profesyonel futbolculara göre futbolda referans guruplarının seyirci saldırganlık etki düzeylerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın evrenini, 2016 futbol sezonunda yer alan Ege Bölgesi profesyonel lig futbol kulüplerinde görev yapan futbolcular arasından seçilen 600 kişi oluşturmaktadır (Tablo 4.1.). Çalışmaya katılan futbolculara futbola ilişkin referans gurupları olarak, medya, futbol hakemi, seyirci, futbolcu, futbol federasyonu, kulüp yöneticileri, antrenör ve emniyet mensuplarının ve bunlara ait davranışların, seyirci saldırganlık etki düzeylerinin incelenmesi yönelik bir ölçek uygulanmıştır.

Örneklem grubunun ‘orta gelir’ düzeyi ve ‘üst seviye gelir’ düzeyine sahip katılımcıların oranı %70,5 ve %12,3 olarak görülürken, ‘18-23’ yaş grubu aralığındaki profesyonel futbolcuların oranı %49,3 iken ‘24-29’ yaş grubu ‘30 yaş ve üzeri’ grubu aralığındaki futbolcuların oranı %32,2 ve %18,5 bulunmuş olup, profesyonel futbolcuların lise düzeyi ve lisans eğitim düzeyi birbirlerine yakın olduğu saptanmıştır (%49,7 ve %50,3). Katılımcıların %59’u, hiçbir fiziksel saldırganlığa (şiddet) uğramadığını ifade ederken, katılımcıların %41’i fiziksel saldırıya maruz kaldığını söylemektedir (müsabaka öncesi, anı ve sonrası) (Tablo 3.1.).

Profesyonel futbolculara göre, futbolda seyirci saldırganlığı tetikleyen faktörlere baktığımızda; sırasıyla, Futbol Hakemi, seyirci, spor medyası ve futbol federasyonu öne çıkan faktörler olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.3.). Özmeden (2004), Demirel (2013), Lügen ve ark. (2010), Çelik (2007), Kuru ve Var’ın (2009) yaptığı benzer çalışmalar da bu sonucu destekleyici niteliktedir.

Araştırma grubunu oluşturan seyircilere göre, futbol sporuyla doğrudan ilişkili referans guruplarından ‘futbolcu’, ‘Futbol Hakemi’, ‘seyirci’, ‘spor medyası’, ‘futbol federasyonu’ ve ‘kulüp yöneticileri’, seyirci saldırganlığı üzerinde etkili, ‘Emniyet Mensupları’ ve ‘antrenör’ ise orta etkili faktörleri oluşturmaktadır.

Referans grupları, etki düzeyleri ortalamalarına göre kendi aralarında sıralandıklarında; ilk iki sırayı ‘etkili’ faktörler olarak ‘futbol hakemi’ ($\bar{x} = 3,87$) almakta, bunları çok yakın ortalama ile yine aynı şekilde ‘etkili’ düzeyde ‘futbol seyircisi’ ($\bar{x} = 3,85$), ‘medya’ ($\bar{x} = 3,68$), ‘futbol federasyonu’ ($\bar{x} = 3,67$), ‘profesyonel futbolcu’ ($\bar{x} = 3,62$), ‘kulüp yöneticileri’ ($\bar{x} = 3,58$) ve ‘emniyet mensupları’ ($\bar{x} = 3,40$) takip etmektedir. Profesyonel futbolcu gözüyle bakıldığında, futbolda seyirci saldırganlığını en az etkileyen ve son sırada bulunan referans gurubu ise ‘antrenör’ ($\bar{x} = 3,40$) unsurudur (Tablo 4.3.).

Bulgular, profesyonel futbolcu gözüyle seyircileri futbolda saldırganlığa iten futbol unsurlarının başında ‘Futbol Hakemi’, ‘seyirci’ ve ‘medya’ gelmektedir. En düşük etken olarak ise ‘antrenör’ gözükmektedir. Bu sonuç; Özmaden’in (2004), Lügen ve arkadaşlarının (2010), Demirel’in (2013) de farklı referans gruplarına yapmış oldukları çalışmalarda da benzerlik göstermektedir.

Araştırma gurubunun görüşleri; yaş, saldırganlığa uğrama ve eğitim durumları açısından değerlendirildiğinde, yaş aralıklarına bakılarak ‘spor medyasının’ seyirci saldırganlığı üzerindeki etkilerinde yaş aralığı 34-38 olan futbolcuların diğer tüm yaş aralıklarına göre saldırganlığı daha fazla etkiledikleri sonucuna varılmıştır (Tablo 4.5.). Ancak aynı durumu futbolcuların maddi durum düzeylerine bakıldığında söylemek mümkün değildir. Futbolcuların maddi durum düzeyleri arasında ‘spor medyasının’ seyirci saldırganlığını etkilemesinde anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 4.6.).

Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumları incelendiğinde ise; saldırıya uğramış olan gurubun saldırıya uğramayanlara göre daha fazla seyirci saldırganlığında ‘spor medyasının’ etkisinin olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca fiziksel saldırıya maruz kalan ve kalmayan futbolcular incelendiğinde, Taraftarı olduğu takım ile futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar ($t = -2,284$; $p = 0,023$), Direkt seyirciyi hedef alan kışkırtıcı yazı ve açıklamalar ($t = -3,025$; $p = 0,003$) ve Tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde gündem oluşturmaları ($t = -1,440$; $p = 0,000$) medya davranışları açısından profesyonel futbolcuların görüşlerinde anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.7.).

Bu davranışları örneklendirmek gerekirse, dönemin Türkiye Milli Takım kaptanı Arda Turan'ın 2016 yılında Türkiye-Makedonya hazırlık maçının dönüşünde uçakta milliyet gazetesi yazarı Bilal Meşe'ye fiziki ve sözlü saldırılarda bulunmuştur. (Küçük, 11 Haziran 2017). Medyanın futbolcu ile ilgili davranışlarının saldırganlığı etkilemekte çok önemli unsur olduğunu çalışmayı destekler niteliktedir.

Fiziksel saldırıya maruz kalan futbolcular, Taraftarı olduğu takım ile futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar, Direkt seyirciyi hedef alan kışkırtıcı yazı ve açıklamalar ve Tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde gündem oluşturmaları spor medyası davranışlarını, fiziksel saldırıya maruz kalmayanlara göre seyirci saldırganlığı arttıran etkenler olarak görmektedirler.

Medya (spor) genel olarak gazete, dergi ve internet sitelerindeki başlıklarında benzetme ve abartma sanatlarını oldukça iyi kullanmaktadırlar. Kinaye diye bildiğimiz bir sözü hem gerçek hem mecaz anlamında kullanmak medyanın uzman olarak yapmış olduğu işlemlerden bazılarıdır. Talimciler (2003), bazı manşetlerin savaş ve şiddet içerdiğinin görüldüğünü belirtmiştir.

Örnekleme oluşturan katılımcıların ifadelerinin değerlendirilmesine ilişkin futbol seyircisi davranışlarından 'takım taraftar olması yeterli' (\bar{x} 3,11) maddesi dışındaki, diğer maddeler 'etkili' ve çok etkili' düzeyde bulunmuştur. Genel ortalamalara baktığımızda futbolcuların seyircilere ilişkin saldırganlığı arttıran davranışların da etkili düzeyi ile takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları (\bar{x} 3,98) yer almaktadır (Tablo 4.9.).

Futbolcular açısından tribünlerde ve spor medyasında karşılaşılan seyirci davranışlarının tamamının seyircilerin saldırganlıkları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan, Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları ve takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması davranış durumları ön plana çıkmaktadır. Demirel'in (2013) yapmış olduğu çalışmada Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması, Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları ile Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması diğerlerine göre daha önde unsur olarak araştırmayı destekler niteliktedir. Futbol seyircisi davranışlarının negatif yönde etkilendiğini gösteren benzer araştırmalar görebilmekteyiz. Uzun ve ark., (2012) yapmış olduğu araştırmada;

katılımcıların %34'nün seyircilerin saldırganlığını tetikleyen temel faktör olduğunu söylemiştir. Kuru (2000) ise; 'futbol seyircilerinin, rakip, kendi şahıslarına, tuttuğu takıma, teknik direktöre ve futbolculara yaptıkları kötü ve küfürlü tezahüratlardan etkilenip, saldırgan davranışlara başvurmaktadırlar. Rakip seyirciler saldırgan davranışlarını saha dışında da sürdürmüşlerdir. Seyirciler, birbirlerine yabancı cisim ve maddelerle (spor, taş, bıçak, silah)ağır hasarlar vermişler ve bazı kavgaların sonucu ölümlerle sonuçlanmıştır' diyerek konunun önemini bir kez daha belirtmiştir.

Profesyonel futbolcuların maddi durumu düzeyleri ile seyirci davranışlarının futbolda seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeylerinin davranışları arasında davranışlar incelendiğinde anlamlı bir farka rastlanmıştır ($p>0,05$). Fiziksel saldırıya maruz kalan ve kalmayan futbolcular karşılaştırıldığında, Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları ($t=-2,339$; $p=0,020$), Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması ($t=-2,709$; $p=0,007$) ve Takım taraftar olması yeterli ($t=-2,255$; $p=0,025$), seyirci davranışları bakımından futbolculara göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır (Tablo 4.11., 4.12.).

Futbolculara göre futbol antrenörüne ilişkin davranışların seyirci saldırganlığını etkileyen davranışlar 'etkili ve çok etkili' düzeyde incelendiğinde, Gol sonrası tahrik edici davranışları (%62,2) davranışı ilk sırada iken bunu sırası ile Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları (%53,4), Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları (%50,5), Medyadaki tahrik edici konuşma ve yazıları (%49,1), Müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları (%47,5), Saha kenarındaki agresif davranışları (%45,2), Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması (%39,3), Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması (%35,8), Rakip antrenör olması yeterli (%28,2), Seyirciye göre yanlış kadro kurması (%25,7), davranışları takip etmektedir (Tablo 4.14.). En son Kadıköy'de oynanan (Fenerbahçe-Beşiktaş) derbisinde Beşiktaş JK Takım Teknik Direktörü Şenol Güneş ile Fenerbahçe taraftarı arasında başlayan tartışmalar, diğer futbolcularında olaya müdahil olmasıyla beraber daha büyük bir hal almıştır. Beşiktaş takımı sahadan çekilmiştir ve olaylar emniyet ekiplerinin müdahalesi ile son bulmuştur. Maçtan sonra bu yaşanan olaylar ülke gündemini uzun süre meşgul etmiştir ve seyirci saldırganlığını tetikleyen bir unsur olmuştur (TRT Haber, 10 Temmuz 2018).

Antrenör davranışları futbolcu düşünceleri ile bakıldığında, seyirci saldırganlığının etki düzeyleri yaşlarına göre Müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları davranışının yaşları arasında farklılık olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Antrenör davranışlarına futbolcu gözü ile baktığımızda saldırganlığa uğrayan profesyonel sporcular ile uğramayan sporcular Her 4 antrenör davranışında da Saldırıya uğramış olan futbolcular, saldırıya uğramayan futbolculara göre antrenör davranışlarının saldırganlığı daha fazla arttırdıklarını söylemektedirler (Tablo 4.15, Tablo 4.18.).

Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından futbolcuların futbol seyircisi saldırganlığına etkisi ‘etkili’ ve ‘çok etkili’ gruplar birlikte bakıldığında, Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları davranışı (%67,2) oranında ilk sırada iken bunu sırası ile Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar (%62,4), Futbol hakemine sürekli itirazları (%55,8), Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri (%52), Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma (%50,2) davranışı takip etmektedir. Geri kalan davranışların oranı %50’in altında olduğu görülmektedir. %23 oranı ile son sırayı Rakip futbolcu olması yeterli davranışı almaktadır (Tablo 4.19.).

Futbolcuların eğitim düzeylerine göre futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi karşılaştırıldığında; Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (futbol hakemi, fed.) ($t=-2,092$; $p=0,037$), Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar ($t=-2,809$; $p=0,005$) ve Daha önce rakip takımda oynamış olmaları ($t=-2,130$; $p=0,034$) davranışları eğitim seviyeleri incelendiğinde futbolcular arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Eğitim seviyelerine bakıldığında, Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (futbol hakemi, fed.), Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar ve Daha önce rakip takımda oynamış olmaları futbolcuların futbolcu davranışları seyirci saldırganlığını tetikleyen daha etkili unsurlar olarak görülmektedir (Tablo 4.22.).

Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre futbolcu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyesi incelendiğinde, saldırganlığa uğrayan futbolcular ile saldırganlığa uğramayan futbolcular karşılaştırıldığında; Gol sonrası ve maç içi seyirci tahrik edici davranışlar ($t=-3,961$; $p=0,000$) ve Rakiplerin yıldız

futbolculara karşı sert oynamaları davranışları futbolcuların saldırganlığa uğrama yönünden incelendiğinde seyirci saldırganlığı tetikleyen anlamlı farklılıkların olduğu gözlenmektedir. Saldırganlığa uğrayan futbolculara göre; Gol sonrası ve maç içi seyirci tahrik edici davranışlar ve Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları davranışı saldırganlığa uğramayan futbolculara göre seyirci saldırganlığı üzerinde daha etkili olduğu gözlenmektedir (Tablo 4.23.).

Futbolculara göre, farklı futbol unsurlarından kulüp yöneticilerinin futbol seyircisi saldırganlığına etkisi için 'etkili' ve 'çok etkili' gruplara bakıldığında; Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları davranışı (%63) oranı ile ilk sırada iken bunu sırasıyla Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb.) (%60,3), Emniyet mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları (%54), Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb.) (%53,9) ve Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar (%52,5) davranışları takip etmektedir. Kulüp yöneticileri davranışları futbolcuların eğitim durumlarına göre kendi içerisinde Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları ($t=-1,993$; $p=0,047$) ve Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları ($t=-1,973$; $p=0,049$) kulüp yöneticisi davranışları bakımından seyirci saldırganlığı üzerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Profesyonel sporcuların eğitim düzeyleri ele alındığında, eğitim seviyesi üniversite olan futbolcuların, eğitim seviyesi lise olan futbolculara göre Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları ve Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları, davranışları açısından futbolda seyirci saldırganlığını daha çok etkilediğini söyleyebiliriz (Tablo 4.24., Tablo 4.27.).

Ayrıca kulüp yöneticilerinin diğer davranışları da seyirci saldırganlığını tetiklemede etkin rol oynamaktadır. '6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi' Kanunu'nda yapılacak olan değişiklik ile kulüp başkanı, yönetici, teknik adam veya sporcu sosyal medyada taraftarı ya da rakibi kışkırtıcı yazı paylaştığı takdirde disipline gidecek. Ayrıca televizyon programlarında yapılacak her türlü kışkırtıcı sözler de cezai sisteme bağlanacak. Ayrıca kulüplerde bulunan "taraftardan sorumlu yönetici" görevinin kaldırılarak, "stat sorumlusu" adı altında bir yapıya dönülecek (Ata, 22 Temmuz 2018).

Emniyet mensuplarının seyirci saldırganlığını artıran davranışlarda ‘etkili’ ve ‘çok etkili’ gruplar birlikte incelendiğinde ilk sırayı; Geremediği halde zor kullanmaları (%55,7) davranışı almaktadır. Bunu sırası ile; Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları (%52,4), Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları (%47,1), Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri (%47), Rakip taraftar gibi davranmaları (%46,8) ve son olarak Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranmaları (%38,7), davranışı takip etmektedir (Tablo 4.29.).

Emniyet mensupları davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin profesyonel futbolcuların yaşlarına göre incelendiğinde, Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri davranışı yaşları arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($p < 0,05$). Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri davranışında ‘34-38’ yaş ($\bar{x} : 3,56$) ile ‘29-33’ yaş ($\bar{x} : 3,20$) ve ‘24-28’ yaş ($\bar{x} : 3,31$) arasında fark görülmektedir. ‘34-38’ yaş içerisinde olan futbolcular ‘29-33’ yaş ve ‘24-28’ yaş grupları futbolcularına göre Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri davranışını daha etkili düzeyde seyirciyi saldırganlığa tetiklediği söylenebilir. Futbolcuların saldırganlığa uğrama durumlarına göre emniyet mensupları davranışlarının seyirci saldırganlığında etki seviyelerine bakıldığında, saldırganlığa uğrayan futbolcular ile uğramayan futbolcular arasında Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları ($t = -2,457$; $p = 0,014$), Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranmaları ($t = -3,072$; $p = 0,002$), ve Rakip taraftar gibi davranmaları ($t = -1,981$; $p = 0,048$) emniyet mensupları davranışları bakımında profesyonel sporcular arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Fiziksel saldırıya maruz kalan futbolcular, Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları, Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranmaları, Rakip taraftar gibi davranmaları emniyet mensupları davranışlarını, fiziksel saldırıya uğramayan profesyonel futbolculara göre seyirci saldırganlığı artıran etkili unsur olarak düşünmektedirler (Tablo 4.30., Tablo 4.33.).

Emniyet güçlerinin futbolda seyirci saldırganlığına etki düzeylerini Türkmen ve ark. (2013)’nın inceledikleri çalışmada araştırmaya dahil olan katılımcıların %71.3’ü, emniyet mensupları tarafından uygulanan yanlış müdahalenin saldırganlığı daha da alevlendirdiğini göstermiştir cevabını vermiştir. Yine Koçer (2012)’in uyguladığı araştırmada, çalışmaya katılan futbol taraftarlarının belirli bir kısmı futbol seyircisini saldırganlık ve şiddete yönlendiren dış etkenlerden birinin Emniyet

güçleri olduklarını belirtmişlerdir.

Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından futbol hakemlerinin futbol seyircisi saldırganlığına etkisi ‘etkili’ ve ‘çok etkili’ gruplar birlikte incelendiğinde; ilk sırayı Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı (%70) davranışı almaktadır. Bunu sırası ile Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları (%69,8), Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı (%68,7) ve Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları”(%67,7) davranışı takip etmektedir (Tablo 4.34.).

Futbolculara göre farklı futbol unsurlarından futbol federasyonu futbol seyircisi saldırganlığına etkileri ‘etkili’ ve ‘çok etkili’ gruplar birlikte incelendiğinde birinci sırayı; Büyük takımların kollanmaları (%67,9) davranışı almaktadır. Bunu sırası ile Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollanması (%66,7), Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları (%60), Haksız saha kapatma ve para cezası (%57,3), İsabetsiz futbol hakemi atamaları (%52,3), Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları (%47,9) ve son olarak Keyfi müsabaka ertelemeleri (%41,5), davranışları takip etmektedir (Tablo 4.39.).

Futbol federasyonu davranışlarının seyirci saldırganlığında etki düzeylerinin maddi durum düzeylerine göre incelendiğinde; Keyfi müsabaka ertelemeleri davranışının futbolcuların maddi durum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Keyfi müsabaka ertelemeleri davranışında maddi durum düzeyi ‘üst seviye’ olan sporcular ile (\bar{x} :3,82) ile maddi durum düzeyi ‘orta’ (\bar{x} :3,17) ve ‘alt’ (\bar{x} :3,17) seviye olan sporcular arasında fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Maddi durum düzeyi ‘üst seviye’ olan profesyonel sporcuların maddi durum düzeyi ‘orta ve alt seviye’ olan profesyonel sporculara göre, futbol federasyonu davranışlarının seyirci saldırganlığı üzerinde daha etkili olduğunu söylemektedirler (Tablo 4.41.).

Profesyonel futbolcuların eğitim düzeyi durumlarına göre futbol federasyonu davranışlarının karşılaştırıldığında ‘lise ve üniversite’ mezunu sporcular arasında; Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları ($t=-2,045$; $p=0,041$), Büyük takımların kollanmaları ($t=-2,786$; $p=0,006$), ve Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollanması ($t=-2,181$; $p=0,030$), davranışlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. ($p<0,05$). Eğitim düzeyleri ‘üniversite mezunu’ olan futbolcular; Futbolcu

cezalarında adaletsiz davranmaları, Büyük takımların kollanmaları ve Politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması futbol federasyonu davranışlarını, eğitim seviyesi 'lise mezunu' olan futbolculara göre, seyirci saldırganlığı artıran davranış olarak görmektedirler (Tablo 4.42.).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen verilerin referansıya ulaşılan genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Sporun, barış, dostluk ve sevgi olarak anıldığı günlerdekinin aksine, son zamanlarda sporda şiddet ve saldırganlık ve kötü davranışlar giderek çoğalmaktadır. (Yücel ve ark. 2015).

Sonuç olarak; profesyonel göre futbolda şiddet ve saldırganlığı arttıran unsurlar; spor medyası, Futbol Hakemi, seyirci, antrenör, kulüp yöneticileri, futbolcular, futbol federasyonu, Emniyet Mensupları vb. olarak ön plana çıkmaktadır. Futbolcu cephesinden bakıldığında ilk sırayı ‘futbol hakemi’ ve ‘seyirci’ faktörlerinin alması çok normal. Medyada oynanacak müsabaka öncesi, anı ve sonrası yapılan olumsuz ve abartılı tüm yorumlar, futbol hakemlerin müsabaka içerisindeki tutarsız davranışları ve kararları, seyircilerin futbolun sadece bir oyun olduğunu unutmaları, rakip futbolcu ve seyircilere karşı olumsuz davranışları, antrenörlerin bilhassa kendi seyircilerini tahrik edici hareketlerde bulunmaları, saha içerisinde ve dışarısında futbolcu ile tartışmaları, kulüp yöneticilerin yazılı ve görsel basında tansiyonu yükseltici açıklamaları, futbolcuların rakip seyirciyle olan tahrik edici diyalogları ve rakip futbolculara karşı agresif davranışları, kendi özel hayatlarına dikkat etmemeleri, gereksiz kart görmeleri ve takımlarını yalnız bırakmaları, futbol federasyonunun özellikle üç büyük takım lehinde kararlar alması, emniyet mensuplarının ev sahibi takım taraftarı gibi davranmaları, gerekmediği halde zor kullanmaları gibi ortaya çıkan bütün bu faktörler her referans grubu içinde bazı eksikliklerin olduğunu ve futbolda şiddet ve saldırganlığı artıran futbol unsurları olarak görülmektedir.

Emniyet mensuplarına ilişkin faktörler arasından emniyet mensuplarının saldırganlığı etkileyen faktörlere baktığımızda; başta deplasman seyircilerine karşı

sert tutumları olmak üzere, rakip taraftar gibi davranmaları, gerekmediği halde zor kullanmaları, stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları sonucu ortaya çıkmıştır. Emniyet Mensupları ile rakip taraftar gibi davranmaları aralarında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Emniyet mensuplarına göre rakip taraftar gibi davranmaları seyircileri saldırgan davranışlara yöneltmektedir sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, Demirel'in (2013) de yapmış olduğu çalışmayı destekler niteliktedir. Futbolcular açısından bir sonuca varacak olursak; saha içerisinde daha sakin tavırlar sergilemesi, rakip futbolcu, antrenör ve taraftar ile uğraşmaması, özel yaşantısına dikkat etmesi ve müsabaka Futbol Hakemi ile seviyeli ilişkisini kurması durumunda seyirci saldırganlığını azaltmada en etkili faktörlerden biri olacağı fikri ortaya çıkmıştır. Toplum olarak tüm referans guruplarının bilinçlendirilmesi yönünde daha fazla çalışmalar yaparsak, hem seyir zevki açısından daha güzel müsabakalar izleriz hem de futbolun sadece bir spor olduğunu unutmayıp, şiddet ve saldırganlığın azalmasında etkin bir rol oynamış oluruz.

6.2. Öneriler

Futbolda şiddet ve saldırganlığı en aza indirmek için yukarıda belirttiğimiz tüm referans guruplarında ortaya çıkan olumsuz sonuçların giderilebilmesi için bazı önerilere yer verecek olursak;

1. Medyanın gerilimi yüksek olan müsabakaların öncesinde spor programlarının görüntülerinde şiddet içeren unsurlara yer vermemelidir. Özellikle derbi maçlardan önce ve sonra iki taraftar gurubunu tahrik edici davranışlardan kaçınmalıdırlar. Spor programı yapan kanallardaki spor programcılarını arkadaşların daha bilinçli açıklamalar yapmalı ve sağduyulu olmalı.

2. Taraftarların çirkin tezahüratlarının ve kışkırtıcı davranışlarının engellenmesi için kulüplerin, federasyonun ve devletin işbirliği içinde çalışarak gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Ancak cezaların caydırıcı nitelikte olması gerekmektedir.

3. Stadyumlara gelen seyircilerin çeşitliliği çoğaltılmalı özellikle kadınların ve çocukların müsabakalara katılmalarına destek verilmelidir. Kulüpler bilet için kontenjan sayılarını ve müsabaka bilet fiyatlarını uygunluk yapmaları önerilebilir. Bu

sayede taraftarların yapmış olduğu kötü ve çirkin tezahüratlarının önüne geçilmesi mümkün olabilir.

4. Futbol Federasyonu'nun büyük takımlar dahil (3 Büyük İstanbul Takımları) tüm takımlara eşit mesafede yaklaşması gerekmektedir. Özellikle üç büyük İstanbul takımlarının seyirci ve lobi gücünden etkilenmemeli bu takımları koruyacak kararlar almasından kaçınmalıdır. Kendisine bağlı bulunan alt kurumların, özellikle merkez Futbol Hakemi kurulunun, Futbol Hakemi atamalarını yaparken isabetli kararlar vermeleri gerekmektedir. Ayrıca profesyonel futbol disiplin kurulu tarafından futbolculara verilecek cezai işlemlerde adil ve eşit bir standart uygulanmalıdır.

5. Müsabaka öncesi, esnası ve sonrasında Emniyet Mensuplarının müsabaka gerekli güvenlik önlemleri almaları, seyirci saldırganlığını tetikleyecek hareketlerden kaçınmaları ve gerekmedikçe zor kullanmaya başvurmamaları gerekmektedir. Kanunda yer alan maddeleri harfiyen uygulamaları gerekmektedir.

6. Futbolun ayrılmaz bir parçası olan futbol hakemlerin, maçları yönetirken standartlarını korumaları ve tüm takımlara eşit mesafede yaklaşmaları gerekmektedir. Özellikle büyük maçlarda Anadolu takımlarını ezdirmemeli, müsabaka sırasında takdir haklarını eşit şekilde kullanmaları gerekmektedir. Ayrıca son zamanlarda Avrupa Kupalarında ve Dünya Kupasında başarılı işlere imza atan futbol hakemlerimizin ülkemizde de maçları yönetirken aynı standart ile maçları yönetmeleri gerekmektedir.

7. Futbolun temel unsurlarından futbolcuların saha içerisinde ve saha dışında davranışlarına dikkat etmeleri gerekmektedir. Gerek saha içi davranışlarında futbol hakemine, antrenöre, kendi seyircisi ve rakip seyircilere karşı saldırganlığa tetikleyecek durumlardan kaçınmalı gerekse de özel hayatlarında sergiledikleri tutum ve yaşam tarzları ile büyük kitlelere hitap eden takımları ve taraftarları etkilemekten kaçınmalılardır.

8. Futbolun ayrılmaz parçası olan futbolcuların, kulüp yöneticilerinin, antrenörlerin, futbol federasyonunun ve futbol hakemlerinin görevleri dışındaki seyirciyi tahrik edici ve saldırganlığa yöneltebilecek davranışların önüne geçilmesi için gerekli eğitilmeleri almaları gerekmektedir.

9. Futbol seyircilerinin en başta sporun sadece bir eğlence ve zaman geçirme aktivitesi olduğunu unutmamaları, stadyumlara sadece tuttıkları takımı desteklemek, futbolun tüm güzelliklerinin farkında olmaları gerekmektedir. Unutulmaması gereken futbol üç skorlu güzel bir oyundur. Futbolda kazanmak gibi kaybetmekte futbolun doğasında olan bir olgudur. Taraftarların takımları galip geldiklerinde sevinmesini, kaybettiklerinde ise tebrik etmesini ve üzülmelerini bilmeleri gerekmektedir.

10. Sporun dostluk, barış ve kardeşlik olduğunu unutmamamız gerekmektedir. Bunun için ilkokulda itibaren çocuklardan başlayıp, 7'den 70'e herkesin bu konuda bilinçlendirilmesi için gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Acet M. *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2005:68

Acet M. Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler, Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2001.

Ankay A. *Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları*. Ankara: Turhan Kitabevi, Ankara, 2002:125.

Armstrong G. *Football Hooligans: Knowing The Score*. New York: Berg, 1998:6.

Ata E. Sporda Şiddetin Önlenmesi İçin Yeni Maddeler Ekleniyor, Ankara, 17 Temmuz 2018, <http://www.milliyet.com.tr/genclik-ve-spor-bakanligi-nda---2708133-skorerhaber/> 22 Temmuz 2018.

Atalay A. Türk futbolunda sendikal süreç. *Akademik Bakış*, 2012, 30: 1-16

Ayan D. Aşırı taraftarlık etik bir sorun mudur ? *Düşünen Siyaset*, 1999, 1(2):59-67.

Ayan S. Şiddet ve Fanatizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Derg*, 2006, 7(2):1291-1299.

Balcıoğlu İ. *Şiddet ve Toplum*. İstanbul: Bilge Yayınları, 2001:128.

Baltaş Z. *Televizyonda Şiddet ve Çözüm Önerileri*. Reklam Verenler Derneği, 1997:68.

Baumann S. *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. Çevirenler: İkizler HC, Özcan AO. İstanbul: Alfa Basımevi, İstanbul, 1998.

Baylan V. Lig biterken. *Futbol Bilim ve Teknoloji Derg*, 2001, 7(1):31-36.

Biçici R. *Aynı Bedendeki Farklı Karakterler Spor ve Şiddet. İçinde. Tüm Yönleri İle Şiddet*. Editör: Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R. Dicle: Dicle Üniversitesi Basımevi, 2013:120.

Bozdemir M. Futbol Fanatizminin Sosyolojik Açından Tahlili. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1998.

Can C, Can H. Antrenörlükte Etik. *Fanatik Gazetesi*, 23 Ekim 2002. Sf. 36

Cengiz R. Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Türleri ve Şiddet Olaylarına Bakış Açıları. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2004.

Cliford, TM. *Psikolojiye Giriş*. Editör: Eski R, Karakaş S. 2. Baskı. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2015:218.

Çakmak NM. Türk Futbol Federasyonu'nun Hukuki Statüsü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1999.

Çelik O. Türkiye'de Futbol Şiddeti ve Holiganizme Polisin Bakış Açısı. Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi, 2007.

Çimen Ü. Türk Futbol Seyircilerinde Saldırganlık ve Nedenleri. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Beden Eğitim ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1998.

Çobanoğlu MG. Sporda Saldırganlık Olgusu ve Bu Olgunun Sportif Performans Üzerine Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1993.

Demirci N. *Spor Yönetimi ve Organizasyonu*. Ankara: THK Basımevi, 1991:95.

Demirel G. Emniyet Mensuplarına Göre Futbolda Şiddet ve Saldırganlığı Oluşturan Futbol Unsurları. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2013.

Doğan C. *İnsan ve Davranışı*. 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993:72-73.

Doğan B, Moralı S. Futbolda seyirci taşkınlıkları ve bunun altında yatan psiko-sosyal nedenler. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1996:2(4):19-24.

Doğan İ. Türk futbolda potansiyel İstanbul ruhu ve şiddet. *Düşünen Siyaset (Futbol Özel Sayısı)*, 1999, 1(2):73-85.

Donuk B. Türkiye Profesyonel Futbol Ligleri Antrenörlerinin Liderlik Tarzlarının İncelenmesi ve Bir Model Yaklaşım. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2006.

Dönmezer S. Çağdaş Toplumda Şiddet ve Mafia Suçları. *Cogito*, 1996, 6(7):215-220.

Dunning E, Murphy P, Williams J. *Antropolojik Açıdan Şiddet*. Çevirenler: Ülkü B., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989:56.

Dunning E, Murphy P, Williams J. Sıkı Futbol Fanatikleri (Holiganları) Neden Dövüşürler: Toplumsal Tanıdan Bölümler - II. Çeviren: Ülkü B., *Futbol Bilim ve Teknoloji Derg*, 1999, 6(1):11-13.

Ergil D. *Türkiye'de Terör ve Şiddet*. Ankara: Turhan Kitapevi, 1980:248.

Erten Y, Ardalı C. Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları. *Cogito*, 1996, 6(7):143-163.

Freedman JC, Sears DO, Smith, CM. *Sosyal Psikoloji*. Çeviren: Dönmezer A., 2.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 1993:148.

Fromm E. *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. Çevirenler: Salman Y, İçten N., 6. Baskı. İstanbul, Yayel Yayınevi, 1994:148.

Fromm E. *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. Çeviren: Budak S., İstanbul: Öteki Yayınevi, 1999:143.

Galeano E. *Gölgede ve Güneşte Futbol*. Çeviren: Önalp E, Kutlu MN. İstanbul: Can Yayınları, 1997:147.

Genç DA. *Spor Hukuku*. 1. Baskı, Ankara: Alfa Yayınları, 1998:85.

Gül E. *Futbolun Tarihçesi*. 2018. <https://www.bilgiustam.com/futbolun-tarihcesi/> 14 Temmuz 2018.

Göksu T. *Toplumsal Psikoloji Toplumsal Olaylar ve Müdahale Esasları*. Ankara: Özen Yayıncılık, 2000:189.

Hannah A. *Şiddet Üzerine*. Çeviri: Peker B. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997:71.

İkizler HC. *Sporda Başarının Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basımevi, 1993:121.

İkizler C, Karagözoğlu C. *Sporda Başarının Psikolojisi*. 3. Baskı, İstanbul: Alfa Basımevi, 1997:76.

İmamoğlu F, Koçak M, Sunay H. Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerinde (Almanya, Avusturya, İngiltere ve İskoçya) futbol antrenör yetiştirme programlarının karşılaştırılması olarak incelenmesi, *G.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Derg*, 1996, 1(4):17-18.

Karagözlü C, Mungan S. Futbol Seyircilerinde Saldırganlık Eğilimleri (İstanbul Örneği). I. Uluslararası Spor Psikolojisi Bildirileri, (Ed. Tiryaki, Ş.), Ankara: Bağırdaan Yayınevi, 1997:165-172.

Kaynak İ. Spor Müsabakalarında Görev Yapan Polislerin Tutumu ve Davranışlarının Araştırılması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2002.

Kazancıoğlu M. UEFA Müsabaka Talimatlarından Günümüz Seyircisine. *TFF Futbol*, 2004, 2(10):16-17.

Keleş R, Artun Ü. Kent ve Siyasal Şiddet. *Cogito*, 1996, (6-7): 91-103.

Kılıç E. *Kirli Kramponlar*. 1. Baskı, İstanbul: Emre Matbaacılık, 2003:68.

Kılıçgil E. *Kırmızı Kart Örneklerle Türk Spor Kültürüne Sosyolojik Bakış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001:169.

Kıvanç Ü. *Kesin Ofsayt: Televizyon Futbolu ve Futbol Medyası*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001:136.

Koç Ş. *Spor Psikolojisine Giriş*. İzmir: Saray Kitabevi, 1994:125.

Koçer M. Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: kayseri örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergi*, 2012, 32:111-135.

Konter E. *Spor Psikolojisi ve Futbol*. İzmir: Saray Kitabevi, İzmir, 1996:86.

Kozanoğlu C. *Türkiye’de Futbol Bu Maçı Alıcaz*. İstanbul: Kıyı Yayınları, 1990:69.

Köknal Ö. *Bireysel Toplum ve Şiddet*. İstanbul: Altın Kitapları, 1996:89.

Kuper S. *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*. İstanbul: Sabah Kitapları, 1996:169.

Kuru E. *Sporda Psikoloji*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 2000:72.

Kuru E, Var L. Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Derg*, 2009, 10(2):141-153.

Küçük AN. Futbol Haberleri, Hürriyet Gazetesi, 06.06.2017,
<http://www.hurriyet.com.tr/sporarena/arda-turan-ucakta-gazeteciye-saldirdi-40481060>, 11 Haziran 2017.

Lügen Y, Alpay B, Özmaden M. Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Olaylarına Bakış Açılıarı. *Uluslararası Spor Araştırmaları Derg*, 2010, 2(2):15-29.

Milliyet Gazetesi, 18 Eylül 1967, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1967/09/18>, Erişim tarihi:1 Eylül 2017.

Morris C. *Understanding Psychology (Psikolojiyi Anlamak)*. Çevirenler: Ayışık B, Sayıl M., Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:23, 2002:62.

Moses R. Şiddet Nerede Başlıyor? *Cogito*, 1996, 6(7): 23-27.

Ozanser U. Sahanın İçindeki ve Dışındaki Şiddet. <http://www.sporline.com/psikolog.php?sid=7>, Erişim tarihi: 20 Nisan 2017.

Öncü E. Türkiye Profesyonel Futbol 1. Süper Ligi 2001–2002 Futbol Sezonu'nda Müsabaka Ortamında Sergilenen Davranışların Hangi Faktörlere Bağlı Olarak Değiştiğinin Tespit Edilmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2002.

Öngel HB, Günay M. Sporda Şiddet ve Saldırganlık Eğilimlerine Psiko-sosyal Yaklaşımlar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Derg*, 1988, 2(2):89-117.

Özal Ö. Medya ve Şiddet. *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı* 1996, 2(11): 550-551.

Özbyaydar S. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1982:85.

Özen Ü, Eygü H, Kabakuş AK. Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve Saldırganlık Algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Derg*, 2013, 7:323-342.

Özmaden M. Seyircilere Göre Futbolda Saldırganlığı Teşvik Eden Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2004.

Özmaden M, Yıldız Y, Ekici S, Dohman Z. Sporun üniversite öğrencilerinde mutluluk düzeyine etkisinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Erpa International Congresses on Education*, 2-4 Haziran 2016, Sarajevo, sf.328-333.

Özsoy S. Sporda şiddet ve Medya, Tüm Yönleri İle Şiddet Çalışmayı Tebliğleri. (Edt. Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R.) Dicle Üniversitesi Basımevi, 2013.105.

Öztürk F. *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*. Ankara: Bağırhan Yayınevi, 1998:88.

Pascal B. *Futbol ve Küreselleşme*. İstanbul: NTV Yayınları, 2007:74-75.

Peter G, Beyer E. Saldırganlık. Çeviren: Kılıç Z. *Spor Ekin Dergisi*, 1997a, 1(2):30-41.

Peter G, Beyer E. Saldırganlık. Çeviren: Kılıç Z. *Spor Ekin Dergisi*, 1997b, 1(2): 36-37.

Saçaklı M. Psikolojik ve Sosyolojik Açından Sporda Şiddet. *Olimpik Akademi*, 1994:12.

Schild W. *Antrenörün, Hakemin ve Seyircinin Ceza Sorumluluğu*. Spor ve Ceza Hukuku, Çeviren: Hakeri H., Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2004:108.

Sert M. *Gol Atan Galip*. Ankara: Bağlam Yayınları, 2000:69.

Spaaji R. *Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006:11.

Sunay H. Ankara Bölgesi Futbol Hakemlerinin Hakemliğe Yönelmelerine Etki Eden Motivasyonel Etkenler Üzerine Bir Araştırma. *Futbol Bilim ve Teknoloji Derg*, 1995:1(2):18-23.

Süer H. Şiddet İçeren ve İçermeyen Suç Davranışı Gösteren Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olgularının, Kişilik Özellikleri ve Geçmiş Yaşam Deneyimleri Açısından Karşılaştırılması. Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1998.

Süter Ş. Habercilik. *Yeni Türkiye (Medya Özel Sayısı II)*, 1996, 2(12):1083-1085.

Şahin M. *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2003:78.

Şahin M, Şebin K, Yılmaz M, Şahin M. *Sporda Şiddetin Boyutları*, 1. Basım. Ankara: Nobel yayınevi, 2014:69.

Şen H. Futbolun değişen yapısı üzerine sosyolojik bir analiz. *Sosyal Bilimler Derg*, 2013, 6(1):88-106.

Talimciler A. *Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi: Fanatik ve Fotomaç Gazeteleri Örneğinden Hareketle Türkiye Futbol Medyası*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2003:48.

Tan A. Medya ve Yönlendirme. *Yeni Türkiye (Medya Özel Sayısı I)*, 1996, 2(11):545-546.

Taşmektepligil Y, Sivrikaya H, Kaldırımcı M, Tutkun E, Aybek S. Sportif Gelişme ve Yerel Medya İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Futbol Bilim ve Teknoloji Derg*, 1999, 6(3):17-18.

Tiryaki S. Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi (Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme). *Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu*, 10-12 Ekim 1997, Mersin, sf.109-116.

Tiryaki Ş. *Spor Psikolojisi: Kavramlar ve Uygulama*. İstanbul: Eylül Kitap Yayınevi, 2000:61.

TRT Haber 2018, Fenerbahçe-Beşiktaş Derbisi Olaylı Bitti, 19 Nisan 2018, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/fenerbahce-besiktas-derbisi-olayli-bitti-361576.html>, 10 Temmuz 2018.

Tuncel M. Şiddeti Etkileyen Sosyal ve Psikolojik Faktörler. *Ankara Emniyet Müdürlüğü, Futbolda Şiddet ve Önlenmesi Sempozyumu*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 2003:117.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Sıra Sayısı: 454, Ankara, Ocak 2013:109-112.

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b5df48f378ce6.05381052. Erişim tarihi: 20 Nisan 2018.

Türkiye Futbol Federasyonu (TFF). 2004-2005 Türkiye Profesyonel Lig ve Kupa Müsabakaları Statüsü, *Resmi Gazete*, Sayı: 25538, 2004.

Türkiye Futbol Federasyonu (TFF). Sporda Şiddetin Önlenmesi İstişare Toplantısı Ankara'da Yapıldı. 17.07.2018. <http://www.tff.org/Default.aspx?pageId=200&ftxtId=29635> 13 Temmuz 2018

Türkmen M, Yıldız K, Zekioğlu A. Sosyolojik Açından Sporda Şiddet ve Çirkin Tezahüratin Nedenlerinin Araştırılması: Manisaspur Taraftarları Örneği. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Derg*, 2013, 8(2):15-34.

Türkoğlu N. Medya ve Şiddet. *Marmara İletişim Derg*, İstanbul, Nisan 1993, 28:250-251.

Uğurlu O. Şöhret, Para, Araba, Başka Ne Gerekir Futbolcuya.

<http://www.sporline.com/psikolog.php?sid=5>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

Usal A, Aslan Z. *Davranış Bilimleri (Sosyal Psikoloji)*. İzmir: Barış Yayınları, 1995:241-245.

Uzoğlu S, Yılmaz RA. Medyanın Gücü. *Yeni Türkiye (Medya Özel Sayısı I)*, 1996, 2(11):520-528.

Uzun A, Eker S, Pakiş I, Polat O. Üniversite Öğrencileri Arasında Şiddetin Önlenmesine Yönelik Farkındalık ve Bilgi Düzeyi Araştırması, Değişen Dünyada Biyoetik (Eds. Eyigün Ülman YI, Artvinli F.) Türkiye Biyoetik Derneği Yayını, No:18, 2012:303-310.

Üçışık F. *Spor Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Özener Matbaacılık, 1995:58.

Yeter AA. *Sosyoloji ve Spor*. İstanbul: Marpa Kültür Yayınları, 2006:214.

Yetim A. Spor Yönetiminde Liderlik. *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Derg*, 1996, 1(3):58-91.

Yetim A. *Sosyoloji ve Spor*. Trabzon: Topkar Matbaacılık, 2000:148.

Yıldırım HL. Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Olaylarına Bakış Açıları (Ankara İli Örneği). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi, 2009.

Yıldız Y, Ekici S. Sporun Üniversite Öğrencileri Üzerinde Mutluluk ve Sosyalleşme Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Derg*, 2017:11(2):181-187.

Yılmaz H. Spor Güvenliği. *TFF Futbol*, Ocak 2004, 2(10): 46-47.

Yücel AS, Atalay A, Gürkan A. Sporda Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar.
Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Derg, 2015, 2:68-90.
Doi: 10.17360/UHPPD.201529603.

EK-1. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Erdal AKSOY
Doğum tarihi	: 17.08.1989
Doğum yeri	: Soma
Medeni hali	: Bekar
Uyruğu	: T.C.
Adres	: Onur Mahallesi Atlas Sokak no:52/10 Balçova/İZMİR
Tel	: 05350577789
E-mail	: erdalaksoy1989@hotmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Turgutlu Anadolu Lisesi (2003-2007)
Lisans	: Balıkesir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (2008-2012)
Yüksek lisans	: Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı (2014- devam ediyor)
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: YDS: 68,75

EK-2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Futbolcular,

Elinizdeki bu anket ile müsabaka öncesi, esnası ve sonrası seyircilerin, sözlü ve fiziksel saldırganlığa yönelmesine sebep olabilecek faktörlerin neler olduğu araştırılacaktır. Ankette ifade edilen **SÖZLÜ SALDIRGANLIK KAVRAMI**; küfür, tezahürat, değiştirilmiş çirkin ve olumsuz şarkı sözleri olabileceği gibi, **FİZİKSEL SALDIRGANLIK KAVRAMI**; araçlı ya da araçsız karşısındaki kişi ve kişilere zarar vermek amaçlı yapılan hareketleri içermektedir. Sizlerin ankete vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacaktır. İsim belirtmeyiniz. Vereceğiniz ciddi ve samimi cevaplar için teşekkür ederim.

Erdal AKSOY
Balıkesir Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

1.Yaşınız:

18- 23 24-28 29-33 34-38

2.Öğrenim Durumunuz?

Lise ve Dengi Üniversite-Yükseköğretim Lisansüstü Doktora

3.Kendinizi hangi maddi durum düzeyinde görüyorsunuz?

Alt Orta Üst seviye

4.Müsabaka esnası yada sonrası fiziksel saldırıya uğradınız mı?

Hayır Evet ise, kaç kez; 1 kez 2-4 kez 4-6 kez 7 den fazla

5. Sizce özel güvenlik ekipleri seyirci saldırganlığının azalmasında etkili olabilecek mi?

Evet Hayır Kararsızım

6. Sizce özel güvenlik ekipleri rakip takıma ve seyircilerine adaletli davranıyorlar mı ?

Evet Hayır Kararsızım

7. Sizce özel güvenlik ekipleri ve emniyet mensupları seyirci saldırganlığını azaltmada birbirlerine yardımcı oluyor mu?

Evet Hayır Kararsızım

8. Özel Güvenlik görevlileri müsabaka öncesinde, sırasında ve sonrasında üzerine düşen görevlerini tam anlamıyla yerine getirebildiklerini düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Kararsızım

9.Stadlardaki özel güvenlik görevlileri kendinizi güvende hissetmenizi sağlıyor mu?

Evet Hayır Kararsızım

10. Sporda Şiddet ve Saldırganlığı önlevici kanunumuz (6222) sizce yeterli mi?

Evet Hayır Kararsızım

11. Sizce stadlarda uygulanan passolig uygulaması sporda şiddetin önlenmesine yardımcı olabilecek mi?

Evet Hayır Kararsızım

EK -3. FUTBOL SEYİRCİ SALDIRGANLIĞI ÖLÇEĞİ

12.Aşağıdaki Referans Gruplarının seyirci saldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz.

Faktörler	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Medya	()	()	()	()	()
Futbol Seyircisi	()	()	()	()	()
Futbol Antrenörü	()	()	()	()	()
Futbolcular	()	()	()	()	()
Kulüp Yöneticileri	()	()	()	()	()
Emniyet Mensupları	()	()	()	()	()
Futbol Hakemi	()	()	()	()	()
Futbol Federasyonu	()	()	()	()	()

13.Medya ile ilişkin aşağıdaki davranışların seyirci saldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz.

Davranış	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Oynanacak müsabakanın öneminin abartılması	()	()	()	()	()
Spor programlarında şiddet içeren futbol görüntüleri	()	()	()	()	()
Taraftarı olduğu takım ile futbolcular hakkında kışkırtıcı yazılar ve açıklamalar	()	()	()	()	()
Direkt seyirciyi hedef alan kışkırtıcı yazı ve açıklamalar	()	()	()	()	()
Kulüp yazarların eleştirileri	()	()	()	()	()
Tarafsız görünen köşe yazarların yanlış seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları	()	()	()	()	()
Spor medyasındaki Hakemlerin müsabakadaki pozisyonları farklı yorumlamaları	()	()	()	()	()
VARSA belirtiniz.....	()	()	()	()	()

14.Seyircilere ilişkin aşağıdaki davranışların seyirci saldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranış	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Takım seyircilerinin birbirlerine karşı kötü tezahürat ve saldırıları	()	()	()	()	()
Takımların önceden çatıştıkları taraftar grubu olması	()	()	()	()	()
Birbirlerinin kulüp yöneticileri, futbolcuları ve antrenörlerine kötü tezahürat ve saldırıları	()	()	()	()	()
Mağlup takım seyircisinin Futbol Hakemine çirkin tezahürat ve/veya saldırıları	()	()	()	()	()
Stadyum bölgesinde taşkınlık yapması	()	()	()	()	()
Takım taraftar olması yeterli	()	()	()	()	()

15.Antrenöre ilişkin aşağıdaki davranışların *seyirci saldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz.

Davranış	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Spor medyasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	()	()	()	()	()
Müsabaka esnasında Futbol Hakemine itirazları	()	()	()	()	()
Gol sonrası tahrik edici davranışları	()	()	()	()	()
Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları	()	()	()	()	()
Saha kenarındaki agresif davranışları	()	()	()	()	()
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	()	()	()	()	()
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	()	()	()	()	()
Rakip antrenör olması yeterli	()	()	()	()	()
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	()	()	()	()	()
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	()	()	()	()	()
VARSA belirtiniz...	()	()	()	()	()

16.Futbolculara ilişkin aşağıdaki davranışların *seyirci saldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranış	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	()	()	()	()	()
Futbol Hakemine sürekli itirazları	()	()	()	()	()
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	()	()	()	()	()
Antrenörü ile tartışmaları	()	()	()	()	()
Gereksiz kart görmeleri	()	()	()	()	()
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	()	()	()	()	()
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (Futbol Hakemi, basın, federasyon)	()	()	()	()	()
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	()	()	()	()	()
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	()	()	()	()	()
Daha önce rakip takımda oynamış olmaları	()	()	()	()	()
Rakip futbolcu olması yeterli	()	()	()	()	()

17.Kulüp yöneticilerine ilişkin aşağıdaki davranışların *seyirci saldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranış	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Medyadaki tahrik edici konuşmalar ve yazılar	()	()	()	()	()
Saldırgan seyircileri teşvik edici davranışları (iş imkanı, bedava bilet vb)	()	()	()	()	()
Rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kışkırtıcı davranışları	()	()	()	()	()
Emniyet Mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	()	()	()	()	()
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	()	()	()	()	()

18.Emniyet Mensuplarına ilişkin aşağıdaki davranışların *seyirci saldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranış	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	()	()	()	()	()
Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları	()	()	()	()	()
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	()	()	()	()	()
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	()	()	()	()	()
Gerekmediği halde zor kullanmaları	()	()	()	()	()
Rakip taraftar gibi davranmaları	()	()	()	()	()

19.Futbol Hakemlerine ilişkin aşağıdaki davranışların *seyirci saldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	()	()	()	()	()
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	()	()	()	()	()
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	()	()	()	()	()
Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren Futbol Hakemi olmaları	()	()	()	()	()

20.Futbol Federasyonuna ilişkin aşağıdaki davranışların *seyirci saldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranış	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranışları	()	()	()	()	()
Haksız saha kapatma ve para cezası	()	()	()	()	()
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranışları	()	()	()	()	()
Keyfi müsabaka ertelemeleri	()	()	()	()	()
İsabetsiz Futbol Hakemi atamaları	()	()	()	()	()
Büyük takımların kollanmaları	()	()	()	()	()
Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollanması	()	()	()	()	()